

ODSEVANJA

Koroška,
pomlad -
poletje
2007

65
66

revija za leposlovje in kulturo

ODZELUVANJE

6,26 EUR

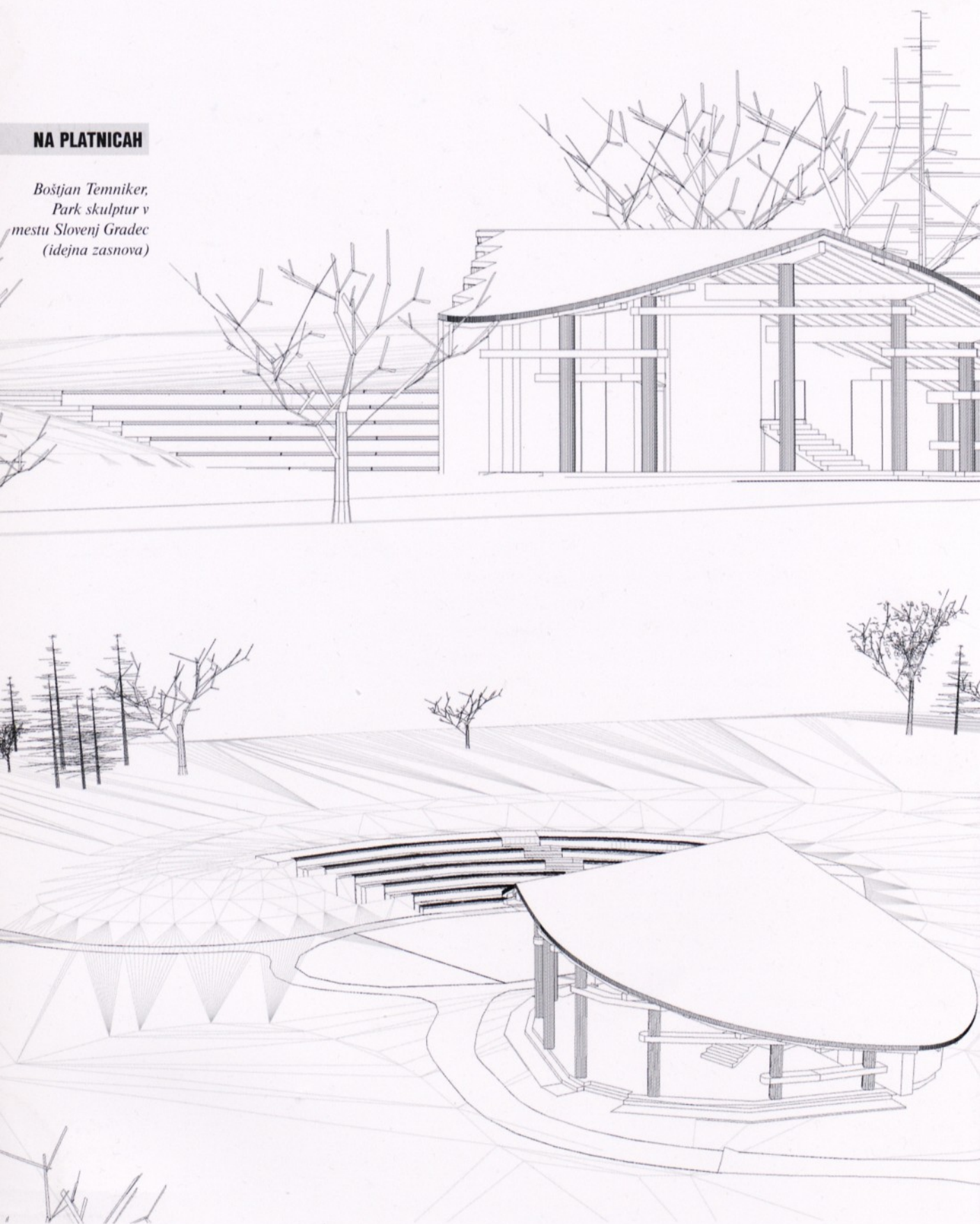
SS

ad isomatōz dīverſap p̄tū t mēdīez q̄ ifōmatō fonte ut dīcel ad isomatōz dīverſap p̄tū t mēdīez q̄ ifōmatō fonte ut dīcel
Rīmo q̄rīf: vtz cuiuſlibz ſōme latitū? ſit ūit vñū pedale e vna Rīmo q̄rīf: vtz cuiuſlibz ſō
ſōmīs vl dīffōrīs. Et arguīt q̄ nō. P̄rīet albū nec nīqz aīſ ſōmīs vl dīffōrīs. Et argu
de ſōma ſubālī: vī de aīa itellectīa q̄ ē indī rīgīda relīq̄ medīez de ſōma ſubālī: vī de aīa ite
uſſībīlīs: t p̄ ōīſ nulla eī latitū? ē ūīfōfīs vīo arguīt ſc alīq̄ ſer uſſībīlīs: t p̄ ōīſ nulla eī la
mīſſībīlīs: t p̄ ōīſ nulla eī latitū? ē ūīfōfīs vīo arguīt ſc alīq̄ ſer uſſībīlīs: t p̄ ōīſ nulla eī la

NA PLATNICAH

*Boštjan Temnikar,
Park skulptur v
mestu Slovenj Gradec
(idejna zasnova)*

Kazalo

Tjaša Kodun et al.	HAIKUJI 2006/07	4
Tomo Novosel	POEZIJA	6
Romana Kovač	DVE PESMI	6
Danijela Hliš	LUCAS	7
Marijana Vončina	NOSTALGIJA ZA IZGUBLJENIM ČASOM	8
Rajka Medunc	ŠOLNIŠKI KRUH	9
Marjan Kolar	V BLODNJAKIH	13
Jeremija Grand	MOŽ IZPOD URŠLJĚ	15
Zlatko Verzelak	ŽUPNIK	18
Peter Petrovič	ZAPIS O STOLU	20
Benjamin Kumprej	REMINISCENCE KULTURE	25
Blaž Prapótnik	ARHITEKTURA VOTLINE	26
Marija Vačun Kolar	OBLIKOVANOST PREŽIHOVIH LITERARNIH BESEDIL	28
Boštjan Temnik	ANALIZA KIPARSTVA NA PROSTEM V MESTU SLOVENJ GRADEC ali resnična vrednost nekaterih postavitev	34
Urška Stani	KOLAŽ UMETNOSTI – pogovor z Boštjanom Temnikerm	42
Franček Lasbaher	ZBORNIK OB 60-LETNICI ŠMARŠKEGA KULTURNEGA DRUŠTVA	48
Franček Lasbaher	OB ZAVIDLJIVEM VAŠKEM ZBORNIKU – SV. ANTON NA POHORJU, domačije in ljudje	50
Franček Lasbaher	LIKOVNA MONOGRAFIJA METALA RAVNE	52
Helena Merkač	O PROFESORJU KEMIJE, ki me je učil filozofijo življenja, in o metalurgu raziskovalcu, ki me je učil »na tretko« peti pesem <i>Z nobenim purgarjem</i>	53
Helena Merkač	TUDI RAVENSKI PRISPEVEK K RAZISKANI ZGODOVINI SLOVENSKEGA ŠOLSTVA	54
Helena Merkač	DANICA ČERČE: PRIPOVEDNIŠTVO JOHNA STEINBECKA Družbenokritična misel v tradiciji mitov in legend	55
Benjamin Kumprej	RDEČI MAKS	56
Tjaša Razdevšek	PESMI NA SLEDI – Spunk Bend A	57
Blaž Prapótnik	MARIJA IRMA VAČUN KOLAR O klobuku in boi, ki prebavlja slona	58
Milena Zlatar	KOROŠKA GALERIJA LIKOVNIH UMETNOSTI – 50 let	66
Karel Pečko	GALERIJA SI JE V LETIH OBSTOJA PRIDOBILA VISOK STATUS	67
A. M.	PESMI NA SLEDI: več kot trideset koncertov, zgoščenka, zmagovalci Transgeneracij	68
Mira Strmčnik	OB SLOVENSKEM KULTURNEM PRAZNIKU	70
Helena Horvat	BERNEKERJEVA NAGRADA	71
Helena Horvat	BERNEKERJEVE PLAKETE	73
Janez Kolerič	SLOVENSKI PROTESTANTSKI NAPEVI	76
Franc Gornik	JOAN PAVL JEŠENAK	78
Stanka Blatnik	MATIJAŽ GOSTEČNIK – mojster steklenih pogledov	82
Andreja Gologranc	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV	86
B. P.	ZALOŽBA CERDONIS – 10 LET	90

ODSEVANJA

POEZIJA

PROZA

ESEJISTIKA

RECENZIJE

FILM

KULTURA

**DOKUMENTI
OBLIKOVANJE**

SOPOKROVITELJI

HAIKUJI 2006/07

ODSEVANJA 65/66

LEPOSLOVJE

Na 7. srednješolskem natečaju za najboljši haiku 2006 (v slovenščini in angleščini) je tudi letos sodelovala Srednja strokovna zdravstvena šola Slovenj Gradec pod mentorstvom prof. Helene Merkač. Med okoli 450 prispelimi haikui sta bila dva slovenjgraška nagrajena (objavljamo ju z utemeljitvijo), drugi pa so bili objavljeni v posebni publikaciji natečaja.

*Lep fant gre mimo.
Majejo se stebila rož,
dekletom boki.*

Tjaša Kodrun, 4. b

Utemeljitev za nagrado

Preprosta pesem, ki zelo intenzivno razkriva vseprisotnost erotičnosti: tako v ljudeh kot v naravi.

*Jutranja zarja.
V tančici zaviti
naši duhovi.*

Tatjana Markovič, 1. d

Utemeljitev za nagrado

Jutro – meja med nočjo in dnevom. Takrat se z(a)briše (ali pa izostri) meja med dušo in telesom, med duhovnim in fizičnim svetom.

*In ko vsega je
konec, ostane le pot,
ki me ne najde.*

Amela Mikan, 3. a

*Solze na mojem
obrazu cveto lepo.
Pogrešam njega.*

Milena Lorenci, 4. a

*Kje je ta zvezek,
ko bom zadnjič učila
le sama sebe.*

Lucija Janšek, 4. b

*Sonce rumeno.
Črna noč se nariše.
Čemu izgine?*

Nina Horvat, 1. d

*V mestu pleše.
V počasnem taktu je
poletno sonce.*

Tjaša Ošlak, 4. a

*Sneg na naši
hiški je zasul celo
zelena okna.*

Sladžana Vidakovič, 1. d

*Orel nad gozdom.
Išče plen v divjini.
Živali pa ni.*
Franci Poklič, 1. d

*Bil je samo on.
Kadar pogrešal sem ga,
sem videl ga tam.*
Nejc Humek, 1. d

*Odrto okno
zebe, zaprto okno
greje kot sonce.*
Aleksandra Gavrič, 1. d

*Mravlje proti nam.
Hrana v naših hišah.
Posujemo sol.*
Nika Vauče, 1. d

*Joj, kakšna suša.
Čisto na dnu ribnika
prazna posoda.*
Tjaša Špenger, 1. d

*Moje sanje so
gradovi v oblakih
na zelenih tleh.*
Anja Šapek, 3. a

*Veter je za to,
da preganja sanje po
mojih možganih.*
Alja Zorko, 3. a

*Tiha beseda,
ki najbolj boli, glasna
kakor pičček je.*
Leon Krajnc, 3. a

*Za mostom levo
z nešteto luknjami do
naše pravljice.*
Tea Drev, 3. a

*Posoda jabolk
stoji tam nekje. Kdo je?
Ptica v krošnji.*
Suzana Feuš, 3. a

*Naša preteklost.
Zaklenjena so vrata.
Ključ izgubljen.*
Jasmina Pajtler, 3. a

*V temnem gozdu
izgubljeno se ozrem
po beli poti.*
Tajda Gros, 2. d

*Približa se mi,
me stisne in objame
ta mrzel vetrič.*
Klementina Sušec, 2. d

*Šum prihaja iz
potoka. Izhlapijo
hlapi v delih.*
Dijana Mikač, 2. b

*Svetloba sije
skozi sonce in zbuja
mene v tihem.*
Zala Ravber, 2. b

Tomo Novosel

Poezija

*Kako praviš,
ti uspeva biti tista senca,
senca horizonta,
senca svojih sanj?*

*Kako praviš,
ti uspeva biti tista senca,
mrak lepote,
meglica srdite nevihte?*

*Kako praviš,
ti uspeva,
sinja deklica,
da venomer pozabim tvoje ime.*

*Smejiš se mi,
iz tistega oddaljenega kota ...
Si mar res tako krhka,
krhka kot posušen list?
Posušen list v zibelki,
zibelki vetra.
Pusti, da si odpočijem,
odpočijem svoje krhke oči,
oči polne hrepenenja,
hrepenenja po tebi ...*

*Odsev proletarijskega ekrana,
blišč slike,
kraljevi zvoki mrtvih strun.*

*Ti je všeč,
ta impresija
okna v svet?*

*Lesketajoči se spomini,
odsev preteklega.*

*Vzemi,
vzemi zdaj
- tisto laž.*

*Večni odtenek realnega,
volunterske smrti.*

*Ponudi se ji,
stvarnik se priporoča.*

Romana Kovač

Dve pesmi

OBRAZ

*Povej mi obraz,
kam zrejo njegove skrivnostne oči.
Vem, so se naveličale me,
ali je vsaj kanček upanja,
da še kdaj prijazno uzrejo me.*

*Povej mi obraz,
kam mu misel beži,
rada bi vedela,
je srečen ali ni
in če so res lagale njegove moje oči.*

*Povej mi obraz,
koga ljubita njegovi ustnici zdaj,
zakaj ne spregovorita več z menoj?
Je res vse, kar je bilo,
leglo v večni pokoj.*

*Le povej mi obraz, preveč že boli.
Zdaj nima smisla lagati,
priznam, zmagal si.
Ostala sem brez srca in prihodnosti.*

SLOVO

*Želim priti k tebi
in sanjati s teboj nad oblaki,
z roko v roki prehoditi mavrico
in v objemu s teboj želim poslati na zemljo
najlepše jutro.
Obljubljam ti, da enkrat res pridem,
upam, da mogoče že jutri ...
Ti pa mirno čakaj na tihi gori,
z vetrom pridem in z nočjo,
dokler pa bodi moja muza dragi,
da zapolnim bel papir.
Naj ostane lep spomin,
ta labodji spev,
pesem moja moj odsev.*

Danijela Hliš

Lucas

Lucas

*Izstopa
kot rožnat izbruh,
nebogljen, se premetava
po tem zamotanem svetu odraslih.*

*Njegov obraz je čisto okno nedolžnosti.
Iskalec je, pripravljen
podreti zidove,
odkriti nova ozemlja.
Njegove majcene antene
občutljivo lovijo
postaje njegovega telesa in duše.*

*Tako pristen, tako mlad.
Na dirki za novimi odkritji
nikoli ne uporablja zavor,
njegovim predirnim očem
ne uide nobena mavrica.*

*Sapica nežnosti
objema njegovo vsakdanjost.
Zdaj govori slovensko,
potem že v angleščini klepeta s prijatelji.
Iz žarecih oči
mu sije pet let modrosti.
Svojo drobno ročico položi na mojo:
»Živjo, Dani,« se nasmehne.*

Lucas

*Standing out,
Like a pink extrusion
Flopping dismally in this
Tangled world of grown ups ...*

*His face is a clear window of innocence.
A seeker, willing
To push out walls and explore
All new territories.
His minuscule antennae sensitively
Tuned into all the recipient
stations of his body and mind.*

*So pure, so young.
No brakes ever applied
on his race to discovery
no rainbows unseen
by his piercing eyes.*

*A breeze of tenderness
Enveloping his every day existence.
One minute talking Slovenian,
Then chatting in English with friends.
Five years of wisdom
Shining from his bright eyes.
His tiny hand covers mine:
»Hello Dani,« he smiles.*

Objavljeno pesem naše sodelavke Danijele Hliš, ki živi v Avstraliji, je tamkajšnja mednarodna zveza pisateljev (Multicultural Writers Association of Australia) izbrala med 21 pesmi in 22 proznih del za nacionalno antologijo *Kultura je ... - avstralske izkušnje kulture* (v originalu: *Culture is ... - Australian Experiences Across Cultures*). Pesem bo tudi v tej publikaciji objavljena dvojezično. Čestitamo.

Marijana Vončina

Nostalgija za izgubljenim časom

LEPOSLOVJE

*Drobni utrinki
spominjajo
na davno pretekle dni.*

1.

*Se spominjaš,
kako nekoč bila
je Ljubljana zasnežena
sredi maja?*

*Cvetoči kostanji
so omahnili
pod snežno težo
sredi gaja.*

*Hodila sva
po zasneženi poti
srečna in ljubeča
sredi belega raja.*

*Si podaril mi
namesto rož
ogrlico rdečo,
za najino bodočo srečo.*

2.

*Potiho, zvedavo
odkrivam
tvoj otroški svet.
Čutim tvoje čudenje:
Je zares minilo
že toliko let?*

*Tvoj nekdanji dom
je v lepoto davnine vpet
in v macesnih starih
še vedno slišiš znan šepet.*

*Vrniva se vedno,
ko čutil boš željo,
da se sprehodiva
po tvojih nekdanjih poteh.*

VRTINEC SANJ

*Bledi obraz noči
odseva blede sanje.
V dnevu mislim nanje
in želim, da me znova
prebude.*

*V vrtincu sanj
podobe stare se vrstijo:
sanjam dom,
veselega očeta.
skrbno mater,
tudi svoja mlada leta.*

*Vse v spominu
se z otožno mislijo prepleta.*

BELINA

*Pobeljene skale,
beli oblaki,
belo cvetje
na mehki trati.*

*Polagam cvet k cvetu
v šopek z zeleno meglico spet.*

*Potapljam se v belino
in sanjam nekdanje mladosti polet.*

CVETOVİ SPOMINA

*Ko minevajo časi
hrepenečih sanj,
se prikraadejo
na pokošene bregove
medle sence,
ki potujejo v tišino gozda
in tam otrpnejo.*

*Kdaj pa kdaj
se prebujene vračajo
in napolnijo
izpraznjene sledi
nekdanjih razkošnih trav
s cvetovi spomina.*

ŠOLNIŠKI KRUH

Ponedeljek. Tretja dopoldanska ura.

Gluha loza v 4. b. Nihče nikomur ne odzvanja. Zakatedrje molči, predkatedrje se je ogrnilo s plaščem vere ter upanja v božjo milost. Tisti pred milost obetajočimi si sem jaz, oni pred mano so mutci dijaški. Toda ono med nami ni spokojen mir. Je le repriza kdove kolikokrat odigrane otroplosti. Ko pa bo huda ura mimo, to se pravi, ko bo žrtev izbrana, se bo koj začelo po čredinkah preigravati brezbriznost. Slednje bo seveda počel samo razred. Brez mene. Vse vem. Tako je iz šolske ure v uro. A je potem še vedno čudno, če so tu in tam dnevi, ko si pripravljen žrtvovati svet, samo da bi se vsaj enkrat odkrušil kakšen drobec drugače? Da bi bilo, recimo za prevaro, deset rok v zrak molečih, usta njihovih lastnikov pa bi si na vse pretege prizadevala odgovarjati!

Ampak pred menoj je še vedno 4. b. In na katedru še vedno odprta redovalnica. Z očmi drsim od priimkov do predalčkov za ocene pri slovenskem jeziku s književnostjo, kot se predmetu uradno reče. Delam vertikalno in horizontalno. Priimek, ime, predalček za ocene iz slovenščine – najpogosteje prazen. Nova vrstica. Priimek, ime, predalček za ...

Prisotni dihajo v maniri drsenja mojih oči. Neslišno. Strašen mir v razredu se podre le ob predaji sape, zakaj ko obrnem prvi list, se jih eden manj kot deset srečno oddahne, novih devet potencialnih kandidatov za biti vprašan pa zajame novo sapo. Dolgo dolgo jo držijo. To so novodobni šolski lovci na bisere. Oči imajo zaprte, njihove sanje pa so ne uloviti nič in ne biti ulovljen. Sanjajo deviškost. Spokojnost nedotaknjenosti. Potem jih devet hkrati hlastne za zrakom, zakaj obrnil sem list in svoj izbor prestavil na tretjo stran. Zdaj so prenehali dihati posestniki redovalničnih parcel z zaporednimi številkami od 19 do 27.

Dvignem glavo, snamem očala in ker so vse oči na glavah pred menoj uprte v klopi, pravzaprav spregovorim steklom, ki jih skušam očediti s krpo:

»Jesen je pred durmi. Izbral bom tako, da bo imel vprašani letnemu času primerno razkošen priimek,« zatežim v razred, da se ponovno umirijo tudi tisti s prve strani, ki so že dolgo minuto verjeli, da so se izvlekli in so odrešeni. Tako so bili prepričani o svoji srečni zvezdi, da so že nekaj časa glasno dihali.

Dva, trije obrnejo glave v strop in najbrž naprošajo odrešenika, naj me umiri. Četudi s kakšno kratko kapjo. Možgansko.

»Nikoli nisi odrešen,« jih učim. »Recimo, da ujameš dvojko, čeprav se nisi nič učil. Tovrstna skušnja praviloma postane odlično gojišče za razcvet napuha. A se čez tri dni kod drugod vse na glavo postavi, hvala bogu, zakaj že tri sončne zahode si obseden z vero, da si se izuril v neranjivosti. Zdaj pa ... Četudi si ves minuli popoldan visel za matematičnim zvezkom, nagaral si se, pisal pa cvek!«

Jih bom že podučil, ni hudič. In naučil. Zdaj jaz vodim igro in izigravam pravila.

Poigram se do konca.

»Trinajstica je vraževernim sicer v grozo, toda vi ste svobodnjaki, čeprav kdo bi vedel po kakšni pameti vedno znova vrženi v dokazovanje in preverjanje te iste prostosti, na katero prisegate. In tako vse dotlej, da ne doumete, kako ste usodno zaznamovani po drugih, ne s sabo. Hočem reči, da ste signifirani. To je vaša stalnica. Vi se samo varate, da imate kar naprej prav. Torej, kličem te: trinajstica.«

Zganjam brezbriznost, čeprav se srečanja bojim, saj sem že vnaprej vedel, koga bom vprašal. Kljub vsemu skušam opravljati božje delo in igram igro naključij.

Ko dvignem glavo, s številko zaznamovana v tretji klopi levo že stoji in čaka. Milni mehurček. Ženski spol.

Drobna je in krhka, da kar boli. Samo z očmi se je dotakneš, pa se že upogne. Kot da se v teh treh letih in še malo, kolikor smo skupaj, zdaj že četrti letnik, z njo ni zgodilo ničesar. Lahko bi jo vrnil v njen ójstriški osmi razred izpred treh let, pa ne bi bilo med za štiri gimnazijska leta mlajšimi nikakršnega vznemirjenja, ko bi sedla v svojo staro klop.

Toda še nekaj vem. Samo jaz. Mili posnetek posnetka mojega osnovnošolskega hrepenenja je. Daven daven spomin. Moram ga skriti, ju skriti, spomin in njo, še posebej njo, da je ne prepozna. In mi jo ukradejo. Toda s skritim hrepenenjem tudi ne smem v najglobljo kamro, da mi tam ne umre. Tako se vedno zgodi, če se predolgo hrepeni skrivaj in sam.

Srečna nesrečnica ali pa nesrečna srečnica. Ampak zdaj tega še nihče ne ve. Malo morda

jaz, toda delam se, kot da sem neveden kot drugi. Razredni sovražnik.

»Tako se je nagodilo. Trinajstica v redovalničnem registru, trinajst črk v imenu in priimku, trinajstega smo. Ampak vsemu temu kljubuje kot jesen razkošno rodbinsko ime. Pa utajite resnico, da življenje ne ljubi naključij, če se vam izide.«

Polovica jih najbrž sploh ni slišala, kar sem povedal. Nekaj pa jih prostodušno črkuje njeno ime in priimek ter steguje prste v preštevalno pomoč. Potem se čudijo.

Lahko bi zbolel od nje. Postala bo ženska, ki bi jo hotel nositi na rokah. Za srajco bi si jo skrtil in samo med dvema gumboma bi smela gledati v svet. Da mi je ne bi vzeli.

Ampak zdaj, ko prihaja pred tablo, sem že učitelj. Namerno gostobesedim, da preženem tesnobo. Zadelj nje, ki gotovo vidi vame, čeprav tega še ne ve. Morebiti pa noče vedeti. Z očmi se skozi okno odpravim v poduršeljско zeleno, da mi je ni treba videti in tu pa tam otročje zadrhteti.

»Kako lep priimek.«

Krušnik.

»Po svežem kruhu je zadišalo. Po ravnokar iz krušne peči vzetem. Krušnik.«

In se prekobali od možganov do ustnic nekaj najlepših imen za tisto, kar smo včasih, ko nam je padlo na tla, pobrali in poljubili. Šele potem smo zmleli in raztopili v ustih.

Krušej, kruši, kruhek, kruhej, kruhec.

Krušnik.

Potem se oglasi tik ob vratih, v prvi vrsti, da se že skoraj dam pretentati in se hočem obrniti.

»Ne marate nas vseh enako. Mene ste tudi že kdaj poklicali v teh letih, pa se ob mojem priimku v vas ni utrnilo nič lepega.«

Njen glas mi jo prikljče in nariše. Ugledam jo, lepotičko svetlolaso, kot odsev na slikarjevem turkiznem, rečem njen priimek sam vase, a v glavi nič ne butne ob kaj, da bi lahko zaplazili spomini.

Štruc.

Ne zadiši.

Štruc.

Nobene krušne peči.

Štruc.

Nič ne rženo kisli.

Štruc.

Ne, ne zaškriplje skorja med zobmi.

Menda sem dozorel. Dogodilo se mi je tisto, o čemer sem dolgo sanjal. Ampak šele dolgo potem doumeš, kakšno strašno kazen si si naložil. Od tu dalje se je težko, pravzaprav prepovedano igrati. Edino, kar mi še ostane, je, da ponudim in vržem za prepoznavni znak pamet. Morebiti bodo prijeli.

»Nastanek priimkov sodi v pozni srednji vek. Pred tem jih ni bilo. Pa so se naljubili ljudje do takrat, da je zmanjkalo imen. Zato so onemu ob vodi k imenu dodali še Potočnik, navkreber od hoje utrujenim so rekli Bregar, v najtemnejšem gozdu še skoraj pred sabo skriti je postal Smrekar, z dobroto razsipnega so imenovali Krušnik. In v tej maniri so dajali priimke Končniku ... In Zalesniku ... In Hribarju ... Zdaj se lahko odpravite na popotovanje vsak k svojim koreninam. Davnim. Toda pozor! Ta vožnja k svojim in k sebi ni kar tako. Zavezujoča je. Ne bodite površni!«

Razred se spremeni v panj.

In se krohočejo, ko kličejo Hudopiska, Močnico in Straška, v jezo spravljajo Hudeja, Zanoškarco, Grila ter Črepa, sami vase so obrnjeni, ker si ne morejo blizu, Haule, Iršičeva pa Žerdoner, visoko dvigujejo glave Kraljeva, Oštir in Zlatarjeva.

Čutim, kako sem razred ujel na limanice, zato hitim z metanjem zrn, ki jih ne bodo samo zmleli, ampak jih bodo morda prihranili in jim morebiti jutri enkrat celo pustili vzkliti.

»Treba pa je vendarle reči, da se prava starševska slast začne s poimenovanjem, z izbiranjem rojstnega oziroma krstnega imena. Tu seveda ne gre več za vnaprejšnjo določenost. Z rodovnim poimenovanjem. Za priimek torej, pred katerim je človek skoraj brez moči, saj mu je prirojen, vsiljen takorekoč. Z imenom pa starši izrabljajo možnost izbire in urečejo svojega otroka. Podelitev imena je najstrašnejša starševska popotnica. Zavezna. Me še poslušate? Jih slišite, svoja imena? Ne samo mrmrate, tudi slišite, torej razumete? Recimo Vera. Pa Vid. In Vesna ...«

In si v strahu, da ne bi kakšna drobna luč iz razreda spet grdo videla svojega imena, ne upam izreči na glas – Angéla. Moja, mislim Krušnikova. Zakaj ángela so skrajšali tudi v Gelko in Gelo. Ime je postalo grdo. Angel je postal skurn.

»Vedno več staršev je prepričanih, da bo njihovim najdražjim mehkeje poslano in lažje kar požez, zato jih pošiljajo v življenje kot Iris, Violeto, Karmen ali Nives. Ampak to ni tisto, kar vam želim položiti v srca. In v glave.«

In med stavki, ki jih delam za razred, šepčem sebi samemu, kako mi je ljubše in lepše in dražje in bolj praznično in sploh eno samo božanje po že skoraj pozabljenem: Angela. Krušnik. Krušnik. Krušnik, Angela. Angela Krušnik.

Ja, vem, to sploh ne žubori. Zato pa diši. Kako diši!

Da se lahko z lepoto igraš ali z blagglasnostjo ogrneš in se v sladek spomin prebudiš, si včasih dovoliš tudi marsikatero storjeno krivico preskočiti. Iz enakega razloga drugemu v odpustek pozabiš

tudi kakšno, ki je bila tebi storjena. Se lažje živi, če je opravljeno oboje, še posebej to zadnje, ko odpustek v kontu pozabi zavedeno.

Zoprno me stresne, ko me preblisne pomisel, da razred sluti, kje se v resnici potepam.

»Nadaljujte! Zakaj nas vedno peljete le do pol poti,« se sitno oglasi iz razreda.

Zaženem se v nadaljevanje zastavljene zgodbe o imenih.

»Ko se začneš skušati z jezikom, si se lotil nikoli dokončane zgodbe. Ne moremo lomastiti kar počez. Skušajmo zlagoma naprej. Zastavil bom nekaj vprašanj iz jezika in književnosti, iztočnica pa naj bodo lastna imena.«

Stopim do ogledala in žrtvujem del samopodobe. Zaigram enega naglavnih grehov – napuh – in se delam, kot da se ogledujem. V resnici markiram stekleni odsev mojih živih sanj, ki stoji pred tablo in čaka. Spogledujem se z angelom, čeprav on tega ne ve.

Ko se je polastim z očmi, se mi zdi, da drobno drhti. Pa najbrž ne bo držalo. Angeli so samo videti krhki, vera v njih pa je silna. Najbrž si samo želim, da bi trepetala – bil bi razlog več, da jo smem imeti rad.

Otresem se pomislekov in začnem izbranki zastavljati vprašanje. Prepričan sem, da je z imenom in priimkom že od davno nekoč izvoljena, da se ji ne more zgoditi nič hudega, saj je vse zapisano že od nekdaj in drugače kot dobro iziti se ne more.

»V katerikoli podredno zloženi povedi uporabi svoj priimek kot lastno ime. Potem še utemelji rabo.«

Toliko obrnem glavo, da ujamem njen profil. Z lica razberem zagato, saj se prisiljeno drobno nasmiha. Poznam to. Zmedenost. Še bolj pa je zoprni nevednosti. S kotičkom očesa pa tudi zabeležim v zrak molečo roko z iztegnjenima kazalcem in sredincem. Tam za krušejevim angelom nekje štrli v zrak roka enega izmed prisotnih. Delam se, kot da ne vidim. Potem se le pomujam in jo prepoznam. Lastnico roke.

To je Štručeva. Štrucla. Štruclina taca pravzaprav. Ona zna. In rada bi povedala, se dokazala, meni v poduk. Ti zloba majhna, kako se privošljivo nasmiha. Pa ne boš! Ne bom ti dovolil. Ne vidim te!

Hitim z novim vprašanjem, da moja usodno izvoljenko odrešim pred razredom, predvsem pa pred sabo. Še bolje – zase.

»Katere knjige bi vzela v roko, če bi se želela poučiti o pomenu, izvoru in razširjenosti tvojega imena in priimka?«

Sedem za kateder, tako da sem ves obrnjen

k spraševanki. Angelovo lice počasi zamenjuje pordelost nelagodja z bledino mrtva.

Z roko si pokrije usta in v zadregi odkimava. Stiska in strah pred slabo oceno ji oči pod kodri začenjata pleskati z mokroto.

Štrucla pa je vedno bolj zoprna.

Po živcih mi stopa.

V živo oko me dreza, ko mi iz klopi z v zrak štrlečim krempljem na vse pretege signalizira, da ona pa ve, ona zna, čeprav je samo rumenkasta drobčca se skorja in ne rjavo zapečen hlebec. Naj vendar storim, da bo lahko povedala.

Trola! Tako sili vame, da se bo zdaj zdaj prekopicnila čez klop, čeprav dobro ve, da zdaj gotovo vidim obe – mojo siroto z ene izmed koroških fret, in njo, mestno frajlo. Blanko. Blankulo. Štruclulo.

»Potrudi se! Menda ja ne boš iz pravljичnosti svojega imena in priimka naredila zgodbe, vredne le plaže!? Imenuj mi kakšnega literata in izpostavi tisto njegovo delo, ki ima kakršnokoli zvezo s tvojim imenom ali priimkom.«

Z ustnic je snela dlan. Mislil sem že, da bo zadišalo po krušeju. Tudi če bi bil samo križovnik, bi odtehtal nekaj mojih sanj ... Pa ji je roka le obvisela ob telesu, saj se je sesula sama vase. In se je sama namenila v klop.

Vsaj to. Hvaležen sem ji. Nič mi ni bilo treba reči.

Otrok je še. Ne ve, kako je z mano, gotovo pa sluti, kako je z nama, zakaj drugače si ne znam razložiti tega, kar je postorila zame, za naju.

Štrucla pa z roko visoko pod lučmi.

»Kaj bi rada?«

»Poznam odgovore na vprašanja.«

»Dogovorjeni smo, da se ne bomo zažirali v priložnosti tistih, ki so vprašani.«

»Saj ne odgovarja več.«

»Pa povej!«

»Za prvo, za glavni in odvisni stavek: Ni vedno dobro, tudi če se pišeš Krušnik.«

Potem doda: »Dobro bi bilo pogledati v strokovno literaturo, kaj ta priimek sploh pomeni.«

Popravi si glavo, da je še višja in jo razred ja vidi. Predvsem pa sliši.

»Za drugo. O izvoru nekaterih besed pa o njih pomenu se da podučiti v Bezlajevem Etimološkem slovarju, tudi v SSKJ, o imenih pa v Enciklopediji imen.«

»In tretje?« bleknem, da pač nekaj rečem.

»Bilo je v zvezi z Angelčinim imenom in priimkom. O tem piše Prežihov Voranc v Levem devžeju, Miško Kranjec pa je dal knjigi naslov Kruh je bridka stvar. Zadnjič ste omenjali Šalamunovo novo zbirko, ki se imenuje Metoda angela. Potem smo se zabavali z besedno igro. Obe besedi sta

občno, lahko pa tudi lastno ime. Metoda in metoda ter Angéla in ángela.«

»Kakšna zveza pa je med Vorancem, Levim devžajem in Angelo?« privoščljivo zapletem vprašanje.«

»Mislila sem na njen primek. Angelin. Pisateljeva mama namreč potisne sosedovemu najmlajšemu v žep gromozanski kos kruha.«

In zmagoslavno sede.

Razred zaploska. Dogovorjeni smo, da za odlične ne bomo ozkosrčni in zavistni. Kot ob slabih ne bomo privoščljivi. No, prvo v razredu slišimo, drugo je stvar srca in našega notranjega zvenenja.

Menda sem glas ja očistil grenkobe, ko sem jo pohvalil:

»Odlično, Blanka!«

»Boste tudi vpisali oceno, čeprav je šlo za nenapovedano odgovarjanje?« še vedno posiljuje od vrat sem.

»Bom. Še vedno sem.«

Zapišem cvek pri Krušnik in obrnem list v redovalnici, da lahko zabeležim odlično pri Štruc.

Trinajstici šus, enaindvajsetici pet. Seveda: Einz. Najbolj hazardna igra. Srcu nič, pameti vse. Obrnjeno skoraj nikoli. Sreči pa navadno polovičko.

»Opravljeno je,« in zaprem redovalnico.

»Zdaj pa poiščimo v berilih Cankarjevo besedilo Edina beseda in ga preberimo!«

Ko najdemo besedilo in prelistavanje odšumi, kličem priimke, da se z glasnim branjem trudijo z zborna izreko. Dobre. Kopriva. Mlačnik. Skaza. Štumpfl ...

Krušnikovo Angelo izpustim. Namenoma. Naj jo še bolj boli. Morda ji bo pomagalo, da se bo izurila v skrbi za sanje drugih. Pa čeprav moje.

*

15. marca 1993 me je Angelca ustavila na šolskem hodniku in mi izročila pošto. Ni kaj bolj delikatnega, kot če dijakinja piše svojemu profesorju.

Nobenega naslova. Samo ovojnici se je poznalo, da je morala biti že večkrat v roke vzeta in preložena.

Hotel sem poklepetati, pa je koj oddrobila med druge, najbrž zagato skrit. Da je ne bi kdo videl. Da ne bi naju videl. Škoda. Danes sem ji bil pripravljen vse odpustiti. Drobižek je bil v vijolični kratki oblecki še otrok, toda dihal je že po žensko.

Stopil sem po stopnicah, pa na levo in potem do konca hodnika. V suknjičevem žepu sem s prsti levec božal pisemsko ovojnico. Vso pot do kabine-

ta. Malo mi je razbijalo v glavi. In butalo v prsih. Spet sem bil neučakan otrok. S srcem v grlu.

Nisem si dal vzeti miru in na notranji strani kabinetnih vrat sem obrnil ključ. Potem sem si vzel najlepši obet od obetov in obetano kuvertiral. Prepričan sem bil, da mi v rokah gotovo drhti ljubezensko pismo ali vsaj pismo naklonjenosti.

Podržal sem ga med okenskim steklom in mojimi očmi ter skušal rentgenizirati.

Nič ni bilo videti.

Potem sem pismo povohal.

Nič.

Še marsikaj se bo morala naučiti.

Prerezal sem ovojnico, izvlekel papir in razgrnil pisanje.

Spoštovani!

krušnik - a m (u) 1. krušnjak: v krušniku je imel hrane za tri dni 2. nar. vzhodno preužitkar: trdo življenje krušnika

Prepisala sem iz SSKJ.

Mama pravi, da je bil naš dedek Rudl Krušnik kimperški hlapec. Pa pastir. Tedne in tedne je po Ójstrici lomastil s krušnikom čez ramo. Za tujo živino.

Danes bi znala odgovoriti na zadnjič zastavljena vprašanja. Bojim pa se novih. Ne zamerite za tisto, kar se je zgodilo zadnjič. Še vedno ne morem doumeti, kako se je lahko vse tako napletlo: jesen, datum, trinajstica v redovalnici in enako število črk v mojem imenu in priimku, o katerem ste tako lepo govorili. Čeprav narobe.

Pozdrav

Gelca K.

Pot na grad, 13. 10. 1992

Pet mesecev za eno samcato pismo izročiti? Preveč.

Še posebej, če gre za kruh. Čeprav učiteljski.

V BLODNJAKIH

(odlomek iz romana ČAS HLADNIH ZVEZD)

Jera je bila v svoji svetlomodro-beli uniformi medicinske sestre tako ponosna na bolnišnico v starem gradu in na ljudi v njej, kakor da bi bili njena last. Ker je bil Jaš prvič tu na obisku, mu jo je hotela razkazati do podrobnosti od zunaj in od znotraj. Vodila ga je po širokih kamnitih stopniščih in dolgih hodnikih ter zraven ves čas govorila.

Mogočni dvonadstropni grad z debelimi stenami in okroglimi vogalnimi stolpi je zbujal spoštovanje. Dolga stoletja se je že dvigal vrh nizkega holma in se bahavo razgledoval po gričevnati pokrajini. Toda medtem ko je Jera hvalila napredek ustanove v zadnjih letih in razlagala razliko med nekoč in zdaj, je Jaš opazoval bolnike, ki sta jih srečevala, in oni so gledali njega kot radovedni telički.

»To pa ni dovoljeno,« ga je resno opozorila petdesetletna norica iz globine nekih svojih skrivnih misli.

»Oj, ti Janez, kam greš danes?« ga je modro vprašal drugi, ne da bi pričakoval odgovor.

Tretji se je pojavil iz neke svoje nikoli presežene preteklosti in mračno pozdravil:

»Smrt fašizmu!«

Jera se ni zmenila zanje in je neumorno predavala:

»Bili so časi, ko je bilo treba negibne bolnike čistiti, umivati, česati in hraniti. Predstavljam si, da takrat nismo imeli centralne kurjave, ampak smo morali kuriti velike grajske peči, a prali smo vse na roke.

Pa zdaj poglej! Telovadnico imamo, delovno terapijo premoremo, ročne spretnosti negujemo in že dvajset let imamo fizioterapevte.«

Jaš je srečeval vedno nove debelušne postave bolnikov in bolnic, gledal je njihove vročične oči in odprta usta s slabimi zobmi, napihnjena lica in starikave škratovske poteze. Ne da bi imel najmanjši pojem o duševnih boleznih, si je ta trenutek domišljal, da jim z obrazov resnično razbira, kako se jim v glavah z muko dvigajo misli izpod grobelj nekega razbitega zasebnega časa. Morda so bili to zmedeni vtisi izpred kdo ve koliko let, morda drobci spominov, vsekakor pa okruški nečesa silno daljnega.

Trajno jih je zaznamoval napor, da bi ujeli pravilno časovno zaporedje podob in jim ugledali smisel pa da bi ob tem nekako izrazili, kaj čutijo in si želijo. Skoraj vsi po vrsti so imeli poudarjeno široka usta in čudno sploščene obraze, kakor stisnjene pod veliko težo let. Bili so prav taki ljudje kot Jera in on, a vendar popolnoma drugačni. In Jaša je zmrazilo spoznanje, da ti reveži samo z velikanskim trudom ostajajo na svetli strani ločnice, onkraj katere se širi

večen somrak duha.

Za Jero so bile terapevtske skupine nekaj vsakdanjega, zato je vodila Jaša v prostor, kjer bo čez čas nastala veliko večja telovadna dvorana od sedanje, in mu pokazala, kje bodo zgradili bazen s stalno toplo vodo, v kateri se bodo bolniki lahko sproščali ter se učili varno hoditi. Takrat se je od nekod oglasilo zateglo petje, tako otožno, da je seglo v srce:

*»Iz stolpa sem mi zvon doni,
ko v tuji vasi se mrači.
Le doni zvon iz temnih lin,
le vzbujaj mi na dom spomin.«*

Ženska v modri trenirki je zadovoljno gonila sobno kolo, moški na drugi strani prostrane sobe se je, plosko kot žaba, poskušal raztegniti na veliki rdeči žogi in ob pomoči fizioterapevta pazil, da ne bi zdrsnil z nje; sestra je tačas priletnemu bolniku masirala hrbet. V drugem prostoru so okrog psihologinje na tleh v polkrogu sedeli pacienti in Jera je zašepetala, da mora vsakdo od njih obuditi svoj najlepši spomin, potem pa se bodo pogovorili o njih.

Spet v naslednji sobi so sedeli ženske in moški za dolgo delovno mizo. Eni so se resnobno ukvarjali s pobarvankami, drugi so počasi natikali raznobarne kroglice na nitko ali sestavljali mozaike. Prsti so jih težko in neradi ubogali, vendar se niso naveličali, ampak so prizadevno poskušali vedno znova.

Manjša skupina je v pobožni tišini poslušala pravljico. Naloga teh bolnikov je bila narisati tisto, kar jim bo iz pripovedi najgloblje ostalo v spominu: drevo, ženska, porušena hiša, črn možak. Smisel vaje je v tem, da bi terapevti prodrli v ozadje risb in z njihovo pomočjo razkrili del obolelih duš. Predvsem pa, da bi našli odgovor na stalno vprašanje: kako doseči, da bi se bolni čim bolj iskreno izpovedali in se z izpovedjo olajšali.

Zvečer je v grajski dvorani pred vrstami bolnikov in gostov nastopil mešani pevski zbor zavoda z dvema moškima solistoma. Eden je pel:

*»Ko so fantje proti vasi šli,
lepe pesmi so prepevali ...«*

Spet otožno, da Bog pomagaj. Posebno zato, ker so tako pevci kot poslušalci temno slutili, da se jim hrepenenje, o katerem je pela pesem, zelo verjetno nikoli ne bo izpolnilo. Zato so čustva stiskala grla in napenjala prsi, da je bilo treba z vso silo zadrževati jok, kajti ti ljudje niso premgli več nič drugega kot spomine, kakršne koli pač. Zdelo se je, da jih je pesem zares ponesla v neki minuli lepši čas ter so za

kratke minute ušli svoji obsojenosti na življenje v teh debelih grajskih zidovih, okrašenih z umetelnimi belimi štukaturami in s freskami, ki so na visokih stropih kazale podobe pol razgaljenih žensk.

»Kjer je dragi dom z mojo zibelko,« je čustvoval pevec. Glave nekaterih pevk so se rahlo tresle in ves zbor je pel s solzami v očeh.

So se pa zato nekateri od njih mogli razvedriti v skoraj pravem disku z rockovsko glasbo, ki so jim ga uredili v grajskem pritličju, le da muzika ni smela biti čisto nič razbijaška. V polmračnem prostoru so se prižigale in ugašale raznobarvne luči, zmedenci in norice pa so se posamič ali v dvojce zadovoljno zibali v lagodnem ritmu zvokov.

Mlad brezzob navihanec se je blaženo smejal in se premikal čisto počasi. Mlajše ženske so bile živahnejše; ena se je zapeljivo nasmehnila Jašu in z usti nakazala, da mu pošilja majhen prijazen poljub.

Glasba je čudežno mehčala te zakrčene obraze, in Jaš je brez Jerine razlage uganil, da je namen diska nuditi bolnikom sprostitev v plesu in vajo v skladnem gibanju teles. Najbrž tudi tolažljivo prijateljsko bližino sorodnih duš obenem z utvaro, da živijo kot vsi zdravi ljudje.

Potem je moral obvezno spoznati še sprostitevno sobo, v kateri je igrala tiha, melodična glasba, žameti pa so stalno menjavali barve. Dal se je poučiti, da sem privedejo nemirne bolnike ter jih prijazno posedejo po tleh, da se lahko prepustijo vzdušju prostora. Glasba jih boža in svetloba miluje. Z mehкими blazinami vred je vse okrog njih barvno skladno, ubrano in pomirjujoče, kakor da se jim ponujajo neki oddaljeni pravljичni svetovi in komaj opazno tajajo hude napetosti, ki se nabirajo v njih.

Jera ga je neutrudno vodila po gradu sem ter tja in mu razkazovala prostor za prostorom, zraven pa nenehno govorila kot kakšna turistična vodička. Poskušal je razumeti, da so vsi ti ljudje in graščina njen vsakdanji svet, ki ji že dvajset let napolnjuje življenje, in da drugega sploh ne pozna. Če se je kateremu od bolnikov stanje zaradi vseh mogočih terapij izboljšalo (vsi pač niso bili brezupno neozdravljivi), je štela to tudi za svoj osebni uspeh.

Tako je tri dni poslušal sestro Jero in obenem v spominu osvežil preprosto zgodbo njenega življenja. Mož ji je pred petimi leti umrl, a zdaj je izgubo že prebolela. Sin in hčerka živita v mestu, ker na vasi ni dela zanju. Štiri vnuke že ima in čez kakšno leto se bo upokojila. Potem bo najbrž ostala kar tu. Navadila se je in sploh: kam pa naj gre in zakaj naj bi ji bilo v mestu bolje kot na deželi?

Jaš jo je poslušal in molčal. O sebi je komaj kaj povedal, o Darji sploh ničesar. Bil je pač samo starejši brat na obisku, ki se je ob dopoldnevih, ko je bila ona v službi, sam podajal na dolge sprehode med položnimi njivami in travniki. Toda kamor koli se je usmeril, povsod ga je kot kak molčeč stražar spremljal veliki grad. Enkrat je njegovo mogočnost čutil za hrbtom, spet drugič se mu je počasi bližal. Ves čas

pa se je zavedal, da v njem živijo bolni ljudje, veliko bolnih ljudi iz vse dežele, ki se zdaj, ko on uživa polejte med polji, premikajo v svojih zmeraj enakih malih krogih. Le pesmi morda ne poslušajo zelo pogosto in najbrž tudi ne plešejo prav vsak popoldan.

Ko jih je v mislih nosil s seboj, so se mu zdeli podobni zmedenim otrokom z zatemnjenim duhom. Žalostna bitja zdaj v tuhtajočih ždenjih, potem spet v napornih poskusih, kako premagati svojo izgubljenost in odkriti svetlejšje dele samih sebe.

Nobene zlobe ali zvijačnosti ne poznajo. Nikakršnega hinavčenja niso sposobni, zato pa v njih tli nenehna želja po tisti prvinski dobroti, zaradi katere človek na vsak način hoče pobožati otročka, ali muco, ali kužka.

Jera je stremela za tem, da bi dajala svoj delež k odreševanju teh revežev in želela je, da bi bil njen prispevek priznan in upoštevan. Nazadnje se je domislila, da bi utegnil poznati moškega iz svojega mesta, in ga je vodila k njemu.

Jaš je zagledal sivega Budnarja, ki so ga borci klicali Riko. Spomnil se je, kako so pravili, da se ga je starost lotila na svojevtrsten način.

Datumi, številke, obrazi sorodnikov in znancev, vse se mu je začelo mešati. Njegova pamet je postala čudno negotova, njegove besede nenavadne in težko razumljive. Jaša je gledal čemerno in nezaupljivo kot tujca in popolnoma je prezrl roko, ki mu jo je ponudil v pozdrav.

Potem je jel momljati neka imena, a težko, da je za njimi zares videl kakšne obraze. Je segal v vojna leta ali še dlje nazaj? Zanesljivo je bilo samo, da se je gibal zunaj sedanjega prostora in časa.

Jera je vedela povedati, da se njegova bela lisa pozabe počasi še kar večja in da ljudje, sredi katerih je nekoč živel, nepovratno izginjajo iz njegove zavesti. Včasih se smehlja predse in samo mirno soobstaja s svojim izbrisanim spominom. Zdi se celo, kakor da je po svoje srečen, ker ga je za zmeraj izgubil.

Po večerih sta obujala spomine na starše, dom in davna skupna leta ter se začela zbliževati, zato ga je Jera vabila, naj še ostane pri njej, saj se mu, upokojenecu, pač ne more nikamor muditi, toda on je že spoznal, da daljše ali celo trajno bivanje pri sestri zanj ne bi pomenilo rešitve pred Darjo. Premočno bi mu tudi leglo na dušo, če bi moral vsak dan znova srečevati dobrodušne revčke, ki so se otroško veselili, kadar so smeli iz gradu do samopostrežnice v bližnji vasi, kjer so si za svojo borno žepnino mogli kupiti coca colo ali čips ali čokoladico, nakar so se zadovoljni počasi spet odpravili nazaj med svoje zidove.

Kakor da je v njem začel vrtati rahel očitek: čemu so oni udarjeni z usodo, ki je tako drugačna od njegove, da bodo morali vse življenje ostati tu, medtem ko lahko on kadar koli sede v svoj avto in se odpelje, kamor koli hoče. Ne, prav lepa hvala za prijaznost, morda pride še kdaj, posebno zdaj, ko ve, da ta grad niti ni tako daleč, ampak Jerin svet prijaznih zmedencev ni zanj. Še ne.

MOŽ IZPOD URŠLJE

Nekega dne, bilo je ravno na svečnico, sem se peljal iz Celja domov. Na neki postaji je vstopil mož, ki je dajal videz, da živi nekje v planinah. Srednjo postavo je imel. Bil je zimsko oblečen, kajti te dni je bil mraz in višje, v hribovju, čeprav februarja, je še ležal visok ali globok sneg.

Mož, ki mu bom rekel mož izpod Uršlje, kajti tam pod Goro nekje je bil doma, je imel palico, na katero se je opiral. Bolj mu je služila za navidezno oporo in za preganjanje nadležnih psov kot pa za oporo telesu. Nič bolan ni bil videti; in ko je odstopil sedež ob oknu nekemu moškemu z dekletcem, je storil to urno kot kakšen mladenič. Zato se je zdelo, da mu je palica bolj služila kot obramba pred psi ali pa za opiranje po hribovitih kolovozih tam visoko gori, kjer je imel bajto. Bila je bolj v okras kot v oporo in potrebo pri težavni hoji.

Mož z dekletcem, ki mu je možakar odstopil sedež ob oknu, ga je ogovoril. Videti je bilo, da ga dobro pozna. Ta pa je bil takoj pripravljen govoriti. Najprej sem pomislil, da morda zato, ker so kmečki

ki ljudje veliko bolj pripravljeni s kom spregovoriti, kot pa to zmorejo mestni. Spomnil sem se, kako sem se vozil s podzemno železnico po Londonu. Ljudje se tam sploh niso pogovarjali. Le dve starejši ženski, ki sta skupaj vstopili, sta si nekaj razlagali. Ostali pa so molčali med seboj kakor grobovi. Vsakdo je buljil nekam predse. Včasih se je kdo ozrl skozi okno, morda samo zato, da bi prebral ime postaje. Tudi v naših večjih mestih sem to že opazil. Ljudi je res toliko, da komaj po naključju srečaš kakšnega znanca. Toda mestni človek ne govori niti z neznancem, dasi skoraj v isti sapi zatrjujejo, kako so vsi osamljeni. Kmečki človek pa ni takšen. Redko tuhta sam pri sebi in molči in prične pogovor tudi z največjim neznancem.

Mož s palico ali mož izpod Uršlje je imel še toliko bolj tehten razlog za pogovor, ker je, kot je pozneje povedal, živel sam v manjši bajti tam nekje pod Uršljo goro. Takšni ljudje, se zdi, da komaj čakajo, da pridejo med ljudi, saj so cele dneve sami in osamljeni. Živijo v nekem čudovitem svetu, ki se ga nekateri zavedajo, drugi pa ne.

Najprej je mož izpod Uršlje rekel dekletcu, naj gre z njim. Dal ji bo male mačke, ji je rekel. Potem je rekel, da je neki večer eno nevede zaprl v omaro. In ko je mijavkala, ni mogel ugotoviti, kje da je. Zjutraj, ko se je hotel obleči, je odprl omaro in mačka je skočila ven.

»Tako sem se je prestrašil,« je dejal, »pa še črna je bila kot vrag.«

Mož z dekletcem ga je vprašal, kako kaj živi, koliko časa hodi do najbližjega avtobusa in do najbližjega mesta. Mož s palico je najprej obmolknil. Začudil se je, da mu možakar z dekletcem postavlja takšna vprašanja in od kot ga pozna. To začudnje je hotel prikriti.

»Ja, kar sam živim v tisti bajti«, je rekel. »Kravo še imam in dve kozi. Sicer pa si pojem in molim. Veste, jaz tam gori kar pojem in molim in nič hudega se mi še ni zgodilo.«

Ker je govoril bolj glasno, ga je slišalo precej potnikov. Avtobus je bil še kar nabit, saj je več potnikov moralo stati. Ko je rekel, da moli in poje, so se nehali pogovarjati in so prisluhnili možakarju izpod Uršlje. Ta je zatem malo pomolčal, nato pa rekel:

»Včeraj nisem vedel, kam naj grem danes.

Boštjan Temnik, Študija št. 4.37, 2005,
mešana tehnika na vezani plošči, 150 x 100 cm

Ponoči pa se mi je sanjalo, naj kar grem v Braslovče.«

»No, potem ste pa lahko danes veliko molili in peli,« je dejal mož z dekletcem.

»Veste, pa menih iz Pleterij je tudi bil tam. Tisti, ki je belo oblečen. Zdaj premišljam, da bi šel tja. Pravijo, da se jim tam dobro godi, samo ne vem, če bi zdržal.«

»Kaj sami živite. Ali nimate žene zraven.«

»Sploh nimam žene. Sem ji pobegnil.«

»Ja, kaj vam je pa napravila?« je vprašal mož z dekletcem. Očitno je bilo, da so hoteli slišati odgovor na to vprašanje tudi ostali potniki, ki so že nekaj časa molčali in napeto prisluškovali zanimivemu pogovoru.

Mož izpod Uršlje je pričel pripovedovati, kakor da pripoveduje svoje intimne doživljaje svojemu najboljšemu prijatelju ali pa je to izgledalo tako kot nekoč, ob zimskih večerih, ko so v dolgih večerih brali eden drugemu napete večernice. Nič ga ni motila navzočnost ljudi, saj ga je poslušalo skoraj pol avtobusa. Možakar je glasno razmišljal:

»Že dolgo sem tam gori pod Goro. Pojem in molim cele dneve in ni mi hudega,« je povedal že drugič. »No, predlani se mi je zgodilo nekaj hudega.«

Vsi so napeto prisluhnili, kakšna nesreča bi ga naj bila doletela. Možakar je pričel pripovedovati kot na kakšnem govorniškem odru, kjer ga poslušajo cela dvorana.

»Bilo je enkrat poleti. Popoldne sem zadremal in malo zaspal. Zbudila me je strašna nevihta. Vse zunaj je divjalo, kot da se vsi peklenščki zbirajo nad mojo bajto. Odprl sem duri in pogledal ven. Tedaj se je vsulo toliko toče, da je je bilo za tri prste na debelo. Ko je bila nevihta mimo, sem šel gledat na njive. Repica je bila na tleh. Tudi na drugi njivi je bilo debelo toče. Šel sem pogledat k prvemu sosеду. Nikjer ni bilo sledu o toči. Tudi pri drugem sosеду ne. Tedaj sem videl, da je toča padala samo po moji zemlji.«

»Vidite, to se je zgodilo zato, ker ste spali, namesto, da bi molili in peli,« je hotel biti duhovit mož z dekletcem. Ta pripomba je sprožila plaz smeha med potniki. Mož izpod Uršlje pa se ni zmenil ne za očitno neprimerno pripombo ne za smeh potnikov. Kot da obojega sploh ni bilo, je nadaljeval:

»Potem sem pa molil in vse se mi je zdelo prav dobro. Prav je bilo, da je toča padla na mojo zemljo in ne na sosedovo!«

Ta izjava je delovala na potnike kot hladen curek vode na razbeljeno železo. Zdelo se je, da

si nihče ni mogel zamisliti, zakaj je bil mož vesel svoje nesreče in se je veselil, da so bili sosedje obvarovani. Vsi so strmeli od začudenja in čakali, da jim mož to bolje razloži. Kot da je slutil, da to vsi nestrpnost pričakujejo, je rekel:

»Da je toča padala na mojo zemljo in ne na sosedovo, je bilo prav zato, da me ne bi kdo obtožil, da jim nesrečo privoščim, zato je bilo bolje, da se je to zgodilo meni in ne njim. Imam dobre sosede, veste, in imajo me zelo radi.«

Opazil sem, da potniki niso bili zadovoljni z odgovorom. Zdelo se je, da ga niso razumeli. Vsaj v bistvu ne.

»Ja, pa tudi doli, kjer ste bili prej, pri ženi, so vas radi imeli,« ga je prekinil mož z dekletcem.

»Kje pa! Tam so bili samo hudiči. Žena je bila v začetku zelo dobra z menoj in lepo sva se razumela, a so jo njeni sorodniki nenehno ščuvali proti meni. Potem je začela delati z menoj, kakor so zahtevali ostali. Enkrat so me zvezali in pretepli. Jaz pa sem molil in pel. To jih je še bolj ujezilo. Hoteli so se me znebiti. Najprej so me dali na sodišče. Kupili so nov nož in ga pokazali sodnikom, češ, s tem nožem je hotel ženo zaklati. To podtikanje in kriva obdolžitev me je silno prizadela in razjezila. Vstal sem in pričel kričati na sodnika. A meni ni verjel, temveč onim. Bilo jih je devet, jaz pa sam. Ker sem kričal na sodnika, me je poslal v Vojnik. Tja bi hotel še enkrat iti.«

Tu so se zopet vsi začudili. Kaj je temu človeku, da bi hotel še enkrat iti v bolnico za nore. Vsak se izogiba takšnim krajem in še tisti, ki hodijo tja na obisk, pripovedujejo, kako strašno je tam.

»Najprej me je sprejel neki profesor. Lepo sva se pogovorila. To je učena glava, veste. Potem me je poslal k zdravnici. Ta me je šele lepo imela. Vse sem ji moral pripovedovati, moje celo življenje. Bolj na kratko. V dveh urah. Zdravnica je rekla, da so se zmotili, ko so me poslali v Vojnik. Napisala mi je list, ki sem ga moral izročiti sodniku.«

»Kaj je potem ta rekel? Jih je dobil po nosu?«

»Oproščen sem bil. Takrat sem odšel stran od žene in njene žlahte in se preselil tja gor pod Uršljo.«

»Pa bi se zdaj vrnili k ženi, saj so drugi že pomrli. Mica ...,« je hotel nadaljevati mož z dekletcem, a ga je mož izpod Uršlje koj prekinil:

»Tja ne grem več. Če hoče ona k meni priti, naj pride. A je ne bo! Za ostale bom pa molil. Tako mi vsaj, hudiči, ne bodo mogli nič storiti.«

Tu je mož izpod Uršlje končal, kajti pripeljali smo se v mesto, kjer je moral izstopiti ...

Boštjan Temnik, Študija št. 4.18, 2005, akril na papirju na lesu, 103 x 150 cm

12. poglavje iz istoimenskega besedila

Leonora se je pripeljala v BMW-ju.

Človeka bi moralo zanimati vsaj, kaj si misli o njem tisti, ki ga imaš rad – če se že sicer požvižga na javno mnenje.

Ampak – ko je tako težko imeti koga rad!

Rudi je vedel že od nekdaj, da Leonora Nora pride k njemu, ker drugi pač ne *znajo*. Vsaj ne tako ...

Kaj si pa o njej misli, je nikdar ni zanimalo. Naredil ji je uslugo in si ni ničesar mislil.

Kuharica, ki ji je odprla, je bila prastara, farovž pa skoraj nov.

»Kam so te vtaknili!« vzklikne mačeha, ko gleda skozi okno na polja in gozdove in vasico v daljavi.

Rudi ji noče razlagati, da je želel ravno t o.

»Če si prišla zaradi dediščine – odpovedujem se vsemu. Dosti vas je. Razgrabite in se spraskajte.«

Leonora izzivalno in koketno gleda mladega župnika.

»Vem, da so ti vseč starejše, ampak tale je vseeno malo prestara. Ni že preperela?«

»Kuha počasi, a dobro. Pomaga ji hči.«

»Hči!« Ženska ne more prikriti ljubosumja.

»Kako pa kaj tovarnar?«

»Pusti tovarnarja. Nič nimam z njim.«

»Pa avto?«

»Dal mi ga je. Poklonil. Vsilil.«

»V zameno?«

»Da lahko dvakrat na teden pride na čaj. In pecivo. Da me gleda.«

»Nekega dne te bo ubil!«

»Si vedel, da sta bila njegov oče in tvoj stric Matej skupaj na fronti? On je bil bolničar – njegov ata, mislim. Potem je nekje na severu Rusije odprl tovarno farmacevtskih izdelkov. Poznal je tudi tvojo mamo ...«

»In njegov sin te bo lepega dne ubil.«

»Nooo! In hči prababice? Koliko je stara?«

»Tamle gre. Sama presodi.«

Oba pogledata skozi okno.

Po potki je prihajalo bitje nedefinirane starosti in spola. Leonora si oddahne.

»Še kakšno presenečenje?«

»Ja,« Rudiju je že malo smešno, a pove po resnici:

»Njej pomaga njena hči. Občasno ...«

»Izmučil si me. In koliko je ona stara? Tudi kje prihaja?«

»Danes je ne bo. Menda. Tvoje starosti mora biti.«

Župnik udari po predpotopnem zvoncu. Prikaže se starkina glava (kot da bi mlad dinosaver pokukal med vrati), hitro kakor da bi kampirala tam blizu in

čakala glas zvonca.

»Kavico, Marica.«

Glava izgine.

»Si car ali kaj?«

Leonora prekriža noge še višje, kot se spodobi v farovžu.

»Da te ne vidijo,« reče Rudi, stopi do nje, jo poboba po kolenih in ji popravi krilo.

»Res lahko posvetitev tako spremeni človeka?«

Rudiju je spet smešno.

»Po čem sklepaš? Še vedno bi te ...«

Leonora ga gleda.

»Kaj pomeni – bi te? Da me ne boš?«

»Me boš spet posilila?«

»Če bo treba! Misliš, da sem se pripeljala vse te silne kilometre zato, da te bom videla in rekla zdravo?«

Starka pride, z njo pa hči.

Ena prinese kavo in piškotke, druga pa vino in prazen pepelnik. Postrani in naskrivaj nezaupljivo pogledujeta gospo.

»Moja mačeha,« reče župnik. »Hvala, lahko odideta. Danes ne potrebujem ničesar več.«

Zadnji dve besedi je zelo poudaril.

Vedeli sta obe kreaturi, da se nocoj *ne smeta* več prikazati.

Lahko noč se sliši pri vratih dvoglasno.

Župnik in Leonora tudi dvoglasno: lahko noč.

Zdaj sta sama in se gledata. Tišina v sobi se počasi spreminja v komaj slišno dihanje, ki postaja globoko in podobno sopenju. Kaj vse povzroči koprnjenje!

»Nikdar še nisem z župnikom,« reče ženska, ugrizne v piškotek in srkne vino.

»Sladko je. Vino tudi ...«

»Kako veš, da je sladko?«

»Prepovedan sadež je vedno sladek!«

»Čakaj! Kdo je zdaj komu prepovedan? Jaz tebi ali ti meni?«

»Nisem župnik, ki bi se spraševal. Premlad sem, da bi se spraševal. Zato mi bo oni zgoraj oprostil. Pridi, greva v cerkev.«

Prime jo za roko.

»V cerkvi pa se ne bom!«

»Pridi!«

Zunaj se mračí.

BMW je parkiran sredi dvorišča tako, kot ga je pustila Leonora Novak, v daljavi laja pes in luna sramežljivo kuka izza oblakov.

Veter boža Leonorine lase.

Ženska okleva, ko župnik odklene vrata v zakristijo. Prižge luč.

»Pridi.«

»Ne upam.«

»Ne verjamem. Ne verjamem, da je na svetu kaj takšnega, kar si ne bi upala!«

Leonora vstopi in zapre vrata. Rudi prižge še eno luč. Cerkev je zdaj rahlo razsvetljena. Vonj po kadilu vzdraži žensko.

»Freske niso bogve kaj,« reče župnik in med hojo poklekne. »Oltar je oltar, cerkev je pa le moja ...«

Leonora ne reče nič.

Stopa za njim. Prideta do spovednice.

Župnik stopi vanjo in izgine za zaveso. Zasliši se kot: pridi k spovedi. Leonori uide pritajen smeh. »Ti si zmešan,« zašepeta.

»Ne,« se zasliši iz spovednice. » ... jaz sem božji služabnik! Župnik, po domače. Pridi k spovedi, grešnica!«

»Misliš resno?«

»Razen če nimaš grehov ... potem greva naprej pit ...«

Leonora okleva, potem pa smukne skozi zaveso.

»Ne sem,« se sliši po cerkvi! »Tu zraven!«

Ženska pride ven in smukne za drugo zaveso. Rudi skozi luknjice v polmraku vidi Leonorino lice.

»Poklekni! Klečiš?«

»Ja, ampak nogavice si bom raztrgala ...«

»Hči moja,« reče župnik mačehi, »izpovej božjemu služabniku svoje grehe.«

»Resno misliš?«

»Klič me oče.«

Preden Leonora lahko izusti kakšno besedo, začne župnik žebrati latinsko moltev. Moli počasi in z zvonkim glasom, da tiho odmeva po cerkvi. Zdaj konča.

»Torej hči? Bo kaj? Si grešila ali nisi grešila?«

»Ne še ... oče.«

»Ne še? Torej? To pomeni, da še boš? To mi nič ne pomaga. Delim odvezo za storjene grehe.«

Leonora hči se znajde: »Ali ni greh že sama misel na greh? Namen?«

»Na to pa nisem pomislil. Prav imaš. Povej, kaj nameravaš!«

»Malo mi je nerodno, oče.«

»Naj ti ne bo, hči. Vse, kar boš povedala, bo slišal samo usmiljeni Bog, ta pa je tako neskončno usmiljen, da lahko poveš prav vse. Lahko si še izmisliš, pa ga ne bo kap. Vsega je vajen. Jaz se pa tako in tako moram privaditi. Moja ušesa so še nedolžna. V tej fari so vsi brez grehov! Torej, na dan z besedo.«

Sliši se Leonorin smeh.

»Smešno ti je?«

»Ja ...«

»No ja, nisi navajena šibe božje, sicer ti ne bi bilo smešno! Govori! Govori! Govori! prešušnica!«

»Dragi oče ...«

»Nadaljuj!«

»Grešila sem v mislih, besedah in dejanjih – saj se reče tako? Pa tudi namen imam.«

»Prve tri stvari poznam in me ne zanimajo. Govori o namenih!«

»Rudi mokre hlačke imam!«

»Kdo ugaša luč! Spovedujem!«

»Oprostite gospod,« se zasliši starikov hripav glas kuharičine hčere. » ... nisem vedela ...«

»Ven! In luč prosim!« Sliši se škripanje in zapira-

nje vrat.

»Tu počakaj!« reče Rudi, stopi iz spovednice, gre po cerkveni ladji do zakristije, spotoma pogleda po kotih, potem pa zaklene in se vrne v spovednico.

»Kje sva ostala?«

»Mokre hlačke imam, Rudi ...«

»Oče.«

»Oče.«

»Te zebe?«

»Kje pa! Gorim!«

»Gorela boš v peklenskem ognju, če ...«

»Ne me strašit, oče!«

»No, nadaljuj ... kaj je tvoj namen? Govori, grešnica!«

»Zapeljala bom župnika.«

Rudi povzdigne glas: »Kaj? Kaj boš? Ponovi še enkrat! Ubij me nežno ...«

»Zapeljala bom župnika!«

Povedala je to tako sladko, a odločno, da so se župniku naježili lasje.

»Ponovi, če si upaš!«

»Zapeljala bom župnika.«

»Uhhhh! Katerega župnika? Kakšnega župnika? Mar ne veš, da župnika ne moreš zapeljati? Da lahko zapelješ samo moškega v župniku? Povej, kako boš to storila, hči?«

»Nerodno mi je, oče ...«

»Naj ti ne bo nerodno. Ne bo prvič, da je bil kak župnik zapeljan ... moja usta so nema. Kako boš to storila?«

»Sedla bom nasproti njega ali njemu – kako je prav slovnično?«

»Kaj me briga! Sedla boš? In potem?«

»Visoko bom prekrizala noge, pridignila bom že tako kratko krilo ... hlačke bom slekla že prej ... kot Sharon Stone v Prvinskem nagonu ...«

»Milostljivi bog! Takšne filme gledaš! Pa potem?«

»Z jezikom si bom obliznila ustnice, slekla bom bluzo, imam črn modrček ...«

»Dovolj! Dovolj! Dovolj! Dovolj! Dajem ti odvezo za pet let naprej – za vse grehe: storjene in načrtovane! Grevi!«

Rudi plane iz spovednice, potegne skozi zaveso za sabo Leonoro in hiti z njo po cerkvi, izgovarjajoč latinske besede.

Preden zapustita cerkev, ne pozabi poklekniti, namoči še prste v blagoslovljeno vodo, naredi križ na svojem čelu (zmoči tudi Leonoro) in prej ko v minuti sta zopet v farovžu.

Malo pred polnočjo Leonora sede v BMW (dar tovarnarja, čigar oče se je ukvarjal s prodajo ledvic, ko je bil še mladenič na fronti), vžge in oddrvi.

Župnik zamišljeno gleda za njo, nekaj časa stoji sam v temi, potem vzdihne in odide spat.

Mislil, da je ne bom več videl ...

Ves farovž je dišal po spolnem aktu. Za vsak slučaj odpre okna.

ZAPIS O STOLU

LEPOSLOVJE

Kratka zgodba

Stol je posamični sedež, povečini na štirih (včasih tudi na treh) oporah, nogah, zadnji dve sta podaljšani v naslonjalo. Prvotno so imeli pravico do posameznega sedeža samo dostojanstveniki, šele v renesansi je stol v splošni rabi. Številne posebne oblike.

Tako pravi leksikon.

Stol v splošni rabi, stol splošno v rabi, stol neprenehoma, stol za vsakogar. Za nekatere posameznike, za posebne ljudi stol prav posebej. Tudi posebej narejen. Kot simbol, kot statusni predmet, kot objekt zavisti, poželenja, stol, s katerega se vlada, zapoveduje, na katerem se umira. Univerzalnost stola je postala grozljiva. Človekov zadek se mu že prilagaja.

Poznal sem stol posebnega pomena, ki je bil zato tudi posebej narejen. Narejen je bil za lastnika tovarne, v kateri so tudi sicer izdelovali stole. Rekel bi, da je bil narejen kar iz prve roke, na zapoved. Pa vendar ni bilo povsem tako. Najprej je gospod lastnik imel stol, ki ga je podedoval po očetu, tudi lastniku tovarne. Ko je mladi lastnik postal starejši mož in so gospoda mučile bolečine v križu, je poklical svoje mojstre in si dal narediti stol posebej zase. Upošteval je tudi napotke zdravnika, prijatelja, s katerim sta v mestni kavarni včasih igrala karte. Stol je bil dognane konstrukcije in iz dobrih naravnih materialov. Lastnikov stol.

Oče, ki se je včasih oglasil pri sinu v tovarni, se je ob stolu vedno nekako namrdnil in rad rekel:

»Ni mi všeč. Res ne. Če pa se na njem dobro počutiš in če gre zato tovarni dobro, ga pač imej pod ritjo.«

Stol, recimo mu stol L (lastnikov), je bil ves iz lesa, in to iz bukovega. Zadnji dve nogi sta se dvigali gor do višine naslona skoraj pri ramenih, čisto zgoraj je bil naslon nagnjen malo nazaj, da je upognjena ploškev dajala dobro oporo hrbtu. Naslon je bil tudi nekoliko elastičen, kar je še poudarjalo njegovo prilagodljivost. Sprednji dve nogi sta v lepem loku prehajali v opori za roke, ki sta bili vpeti zadaj v hrbtne nosilce. Konstrukcija je delovala skladno, elegantno in prepričljivo. Sedežna ploskev je bila nekoliko udrtá, ampak natančno toliko, kolikor je bilo potrebno za udobno sedenje. Bila je tudi iz tankega masivnega materiala, iz bukovine seveda, in bila je, ko sem ta stol spoznal, počena povprek, da je zevala pol centimetrska reža po vsej dolžini sedeža.

»Če imaš dovolj velika jajca, ne boš v nevarnosti, ko boš sedel na tem stolu,« mi je rekel predhodnik, ko sva imela primopredajo vodenja tovarne.

Ker je bil to eden resnejših trenutkov v mojem življenju, se nisem nič smejal kolegovim domisljici, ki se mi je zdela celo bedasta, nepotrebna. Seveda je bila moja reakcija opažena in očitno je spodbudila moža poleg

mene, ki je tudi preživljal nekakšne težke trenutke, da se je zresnil. Kasneje se mi je že zdelo tako.

»Veš, jaz s tem stolom nisem imel nikoli težav. Na tem stolu se dobro in zdravo sedi, zapriseženo dobro. Dokler se.«

Potem se je smejal na glas, kot da je bilo zelo smešno, kar je povedal. Meni še vedno ni šlo na smeh. Zamislil pa sem se. Priznam. Vem, da sem kimal. Vsaj to.

Ampak dolgo pred tem ... Lastnik je vodil tovarno tudi v vlogi direktorja. In bi jo najbrž še veliko let. Nihče ga ne bi pognal s tega mesta in s stola, mogoče kakšen stečaj podjetja, ta pa nikoli ni grozil zares. Da je prelisil davkarijo, je lastnik kdaj pa kdaj že prikazal slabšo bilanco, kot je v resnici poslovala tovarna. Pa še delavcem je lahko povedal, da ni osnov za boljše plače.

Zgodila pa se je druga svetovna vojna. Okupatorska oblast je bila hitro in odločno vzpostavljena. On in člani njegove družine so bili na seznamu nevarnih, nezaželenih ljudi v mestu. Zaprli so jih v bližnje zbirno taborišče, potem pa pregnali v Srbijo. Kot še veliko drugih. Vse je ostalo za njim. Tudi tovarna. Tudi stol, stol, ki je bil njegov, samo za njega narejen.

In potem je tovarna delala za potrebe wermachta. To so bili grdi časi. Vse je bilo drugače. Gospod lastnik, zdaj pregnanec, je na bolečine v križu čisto pozabil. Tudi na stol L ni nič mislil, ni se utegnil spomniti nanj. Stol L pa je bil še vedno v isti pisarni in delal je naprej. Delal je z vojnimi upravitelji tovarne. Delal je z njimi dolga štiri leta. Dolgo, dolgo, da sta se že navadila drug drugega - on in upraviteljeva rit, vedno oblečena v hlače uniforme. Mogoče je sedežna plošča stola počila tedaj, v tistem času, od strogosti in strumnosti njega, ki je sedel na njem. En upravitelj je bil menda velik in težek in venomer v pisarni. To je bilo tudi zelo dobro, ker so skrivni zavezniki in pomagači partizanov lahko iz tovarne kaj koristnega ukradli. In seveda so. Bilo je nevarno, pa so si zato še bolj upali. Še najbolj so se bali, da bi kaj izvedel lastnik, ki je bil vedno noro stiskaški z vsem. Vsako deščico bi obrnil in ocenil, če se da iz nje še kaj narediti, preden bi zares lahko šla v peč za kurjavo in energijo. Takšen je bil. In takšen se ne spremeni. To so delavci dobro vedeli. Nikoli jih niso dobili, odkrili.

Končno je bilo tudi vojne konec. Gospod lastnik je tedaj živel pri sorodnikih v Avstriji. Tam je poslušal vesti po radiu, tam je veliko govoril s svojimi sorodniki in drugimi tovarnarji, tam je začel verjeti, da se mu ruši svet, da je konec njegovih sanj o vrnitvi in delu na način, ki ga je edino poznal. Zares je bilo konec vsega tistega. Znašel se je v Argentini.

Stol L pa je bil še vedno v prvi pisarni tovarne. Vojni upravitelj je bil preteklost. Nova oblast je vzela tovarno, v novem redu je vse postalo last vseh, tudi

stol L. Določili so novega, svojega človeka za upravitelja in za vodenje tovarne. Tam pa so bili delavci, tam so bili stroji, tam je bil les, pa žebliji, lepila, barve, vse. Niso vedeli, kaj naj s tem počnejo, kaj naj delajo. Tudi upravitelj ni vedel. Čakal je na komando, na plansko določeno nalogo. Sedel je na stolu L, tuhtal je, telefoniral je, hotel je kaj izvedeti.

»Saj boš kmalu dobil navodila in usmeritve, naloge,« so mu pojasnjevali z oblasti, ki še ni prav zasedla stolov, mest, pozicij.

»Daj, malo pomiri ljudi, naj ne bodo nestrpni, zdaj se nimajo več česa bati. Saj vemo, da so pomagali odporu, da so prispevali k naši novi stvari. No, nekateri med njimi so bili potuhnjenci. Te zdaj polovite, razgalite jih, pa bo vse lažje.«

Ta upravitelj je potem hitro napredoval, odšel je iz tovarne in zapustil je stol L. Na partijski komite so poklicali delavca iz tovarne, mladega moža iz kraja, enega tistih, ki je najbolj delal za partizane, za odpor, tistega, ki je imel pri partizanih brata in strica. Stric je padel v zaključnih bojih blizu doma. Izbravec si je že nekoč upal tudi gospodu lastniku reči, da bi bilo dobro narediti kaj tako in tako, delati drugače, biti tudi za delavce. To ni bilo pozabljeno. Zdaj je šlo za dobro. Rekli so mu, da bo dober direktor in da bo tovarna delala tudi ravnala in trikotnike, šolske table, šolska šestila in še vse tako, kar se rabi v šolah.

»Tovariš, neznanje je največje zlo. Vidiš, znali smo se boriti, znali smo premagati okupatorja in ga izgnati, pospraviti kapitaliste, izkoriščevalce delavcev, zdaj pa moramo znati voditi tovarne in pisarne in državo še v miru. Znanje, znanje je zdaj naše orožje. Zato z vsemi silami vi v tovarni proizvajajte izdelke, potrebščine za šole. Določeni ste za šolski program. Tebi zaupamo. Tebi bodo delavci sledili.«

Kot vedno vse je tudi to nalogo vzel zelo zares. S stola L je povedel tovarno novim delovnim zmagam naproti in bilo je veliko zmag, uspehov. Pohval in priznanj, ki jih je dobil, skoraj ni mogel prešteti, ko je po več kot četrto stoletja vodenja tovarne odšel v pokoj. Stol L pa je še kar vztrajal. Njemu nihče ni štel let, njega nihče nikoli ni nagradil, nihče pa ga tudi ni preganjal. On je vztrajal v tisti direktorski pisarni, ki je bila vedno enako skromna, kot je bil skromen zdaj že tudi stol L. Za direktorje nove dobe, dobe samoupravnega socializma, so izdelovali v specializiranih, modernih tovarnah lepe oblazinjene stole, tudi v mehko usnje so bili odeti, morali so imeti visoke naslone, nepotrebno visoke seveda, široke in zavite noge, mogočna opirala za roke, spodaj pa kolesca, da se je dalo elegantno voziti z njim sem in tja po velikih pisarnah. Stol L pa je imel še vedno počeno sedalno ploščo in bil je že nekako potemnel, skoraj žalostno siv. Bil je star stol. Sedelo se je pa na njem še vedno zdravo. Še nadaljnjih pet let je služil zdaj novemu direktorju, ki ga je spoštoval, ga imenoval tovarniška relikvija, ki se je bahal z njim, kot se je samo on znal bahati skoraj z vsem. Tudi z vsem svojim delom in početjem. Tudi s svojimi jajci, ki, kot je rekel, nikoli niso silile v špranjo na stolu, ker so bile pač tako velike. Stol L je vse prenesel. Tudi odhod, slovo tega drugega povojnega direktorja, ki je ob predaji poslov namenil največ časa prav stolu

L, obvezni sestavini vladanja v tovarni, kot je on to razumel.

»Poslušaj me dobro, kolega. Vsi v tovarni in zunaj nje se ti lahko izneverijo, zganjali bodo hinavščino in lagali ti bodo, če se bo le dalo, samoupravljali bodo tako, da se ti bo včasih obračal želodec, ampak ta stol ti bo vedno ostal zvest. Ta stol ne bo nikoli lagal, ne bo nikoli pokvarjeno sladek, sprijen. On je le stol, dober stol, stol, na katerem se zdravo sedi. In da boš vedel, že dobrih štirideset let prenaša riti na sebi, stoično in pošteno. Ni še za v penzijo. Tudi ti pazi nanj, spoštuj ga in ohrani ga. Nekoč mogoče tudi te tovarne ne bo več, časi so čudni in nepredvidljivi, ampak stol mora ostati, vsaj kot spomin. Zapomni si to.«

Seveda sem si zapomnil, seveda sem se zavedal, kaj mi je predal. Zares spoštljivo relikvijo tovarne, pravi simbol vodenja, potrpežljivosti in zdravega sedenja. Za celih sedem let. Ves čas se mi je zdelo, da je stol ostajal enako siv, potemljen, kot je bil na začetku, ko sem sedel nanj. Nekako se ni več staral. Ni škripal, ni se majal, špranja na sedežu je bila stabilna in nič nevarna, bil je še vedno tudi dovolj težek, da se je vedelo, iz kakšnega lesa je bil narejen pred davnimi leti. Dobro narejen.

Nekateri poslovni gostje so ga opazili in o njem celo kakšno rekli, nekateri so ga tudi že poznali, bilo jih je, ki so se tudi nesramno muzali, ko so ga videli v še vedno skromni pisarni. Takim ni nič pomenilo, če si jim povedal, da gre za veliko dragocenost. Tako je pač bilo. Tedaj so veljale že druge vrednote. Tedaj se je potovalo po svetu in zgledi so morali biti prisotni tudi v domačih pisarnah. Sam sem videl veliko nesmiselnega razkošja, veliko dragih in neprimernih stolov po pisarnah, da me je včasih sililo na smeh. Moram že povedati, da mi je včasih kdo od sodelavcev navrgel misel, da bi direktor pač moral imeti drugačen stol v svoji pisarni, kot je ta stara lesena razvalina.

»Dajmo ga v predprostor, mogoče v vhodni hodnik, napišimo na steno nad njim, kaj je in za kaj gre, koliko je star, mogoče še kaj, ti, direktor, pa si kupi novega, modernega. Gre tudi za ugled tovarne. Kaj praviš?«

Ponavadi nisem rekel nič, ker je bilo moje stališče trdno in poznano vsem. Le z roko sem zamahnil, kot da bi bese odganjal od stola. Včasih se mi je že zdelo, da se bo treba boriti za dano besedo, tudi za obljubo stolu, da mora še moja rit prenašati, dokler bo sedela na njem. Potem se mi je zdelo, da sva v prijateljskem odnosu, ki ga nihče noče ali ne more razumeti, da gre za ljubosumje, da gre enostavno za zlehtnobo ljudi. Zato sem se včasih razgovoril, prebral sem kaj o stolu L napisanega iz starih časov, samo zato, da bi podprl svoje togo in za nekatere nerazumljivo stališče. Vztrajal sem vseh sedem let. Sedem je praštevilo. Sedem je pravljico število. Ko se spomnim nazaj, je bil to pravljico čas. Je bilo tudi sedenje na tem starem lesenem stolu pravljico prijetno, nič utrujajoče, zares sproščujoče, prijateljsko. Ko sem zapuščal pisarno in tovarno, sem ga menda še zadnjič pogledal s solznimi očmi. Vedel sem, da ima vsaka pravljica svoj konec.

Nasledniku nisem nič rekel o stolu L. Mogoče tedaj nisem mogel nič reči, le upal sem, da ve, kaj sem

mu tudi prepustil, da bo razumel odnos, ki si ga lahko vzpostavi s stolom L in z njega.

Potem nisem več zahajal v tovarno, kjer sem v pisarni direktorja zapustil stol L. Kajti le tja je sodil. Nemara bi bilo modro, sem si domišljjal, če bi si novi direktor omislil drugo, lepšo, večjo, bolj ugledno pisarno, ta stara s stolom L pa bi bila nekakšna muzejska soba tovarne, ampak zgodilo se je seveda drugače. Fantje iz tovarne, s katerimi sem se včasih srečal, so mi povedali, da je direktor dal stol L odstraniti iz svoje pisarne. Rekel je menda, da ga naj dajo začasno v predprostor, v tajničino pisarno torej. Tam je sameval ob steni. Nad njim ni bilo nobene table ali drugega naznanila, da bi se vedelo, kaj je, kaj je dolgo bil ta sicer neugledni, stari izdelek iz bukovine. Povedali pa so mi še, da direktor sedaj uporablja nov, usnjen stol, takšnega z visokim naslonjalom in na kolesih, s katerim se da voziti sem in tja po pisarni.

»Res gre prima. Stari je veliko na poti, po več dni ga ni v pisarni, in tedaj mi veselo sedamo na njegov direktorski stol in se gugamo in se vozimo sem in tja.«

»Kako pa se sedi na njem?« sem vprašal.

»Kako se sedi? Je to sploh važno? Saj se samo igramo.«

»Razumem, dobro. Vi se igrate, direktor mora pa le veliko časa predsedeti na njem, mar ne?«

»No, ja, saj še ni star. Sicer pa predsedí še več časa v avtomobilu.«

Priznam, zamislil sem se. Zdaj so bili že povsem drugi časi kot pred leti, ko sem sam sedel na stol L. Avto je bil vsekakor sredstvo, s katerim se je potovalo od dobavitelja do dobavitelja, od kupca do kupca, z njim si se peljal do dislociranega obrata, do banke v središču mesta, do sedeža komiteja, na sindikat, povsod. Ure in ure se je presedel na avtomobilskem sedežu. Ta pa je vedno bil naravnani na udobje in na varnost, je pisalo v prospektih. Moral si se skoraj potopiti vanj, moral je dobro oprijemati hrbet, da te ni premetavalo po ovinkih, kasneje je bil vgrajen še naslon za glavo, nato še varnostni pas, da si se počutil popolnoma nesvobodnega, ohromljenega. Kako nezdravo. Za telo in za dušo.

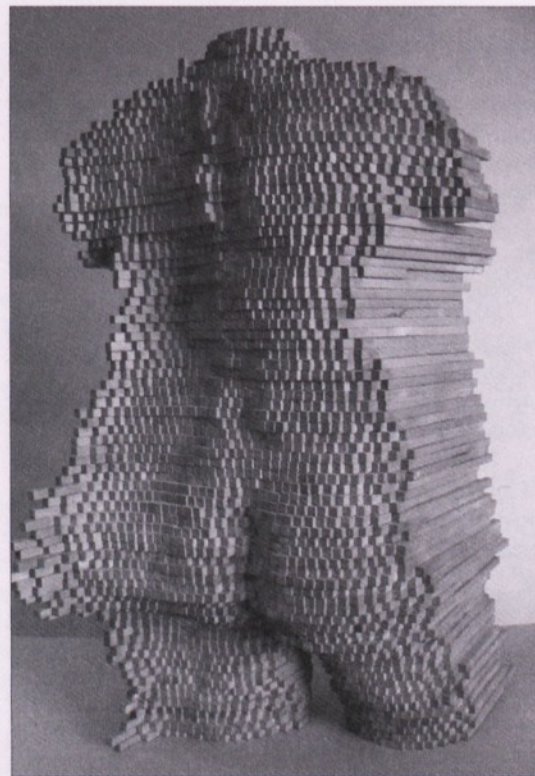
Stol L pa je zdaj postal odvečen, neprimeren kos opreme tajničine pisarne. Ko so obnovili tla in strop in vgradili nove omare v direktorjevi pisarni, so enako naredili še v tajničini. Pohištvo je bilo moderno, vse v hrastovem furnirju. Zato je tajnica, tudi ta je bila nova, poklicala vzdrževalca Ivana in mu naročila, naj nekam odnese tisti stol. Kot direktorjeva tajnica je seveda lahko tudi kaj odločala.

»Kam ga pa naj dam?« je vprašal Ivan.

»Kaj pa jaz vem. Meni je vseeno. Mogoče v skladišče. Tam je suho in ne bo takoj razpadel. Naj ne stopajo nanj, da ne bo nesreče pri delu,« je še zapovedala tajnica.

Ivan je prijel stol ob steni, kot da je okužen, držal ga je z eno roko, in ko je šel po stopnicah dol v pritličje, se je zapletel in stol mu je padel iz roke. Glasno je ropotalo, ko se je prekopičeval po stopnišču, kot ropota bukovina, če pada po trdih tleh.

»Prekledo,« se je jezil Ivan.

Boštjan Temnik, *Integral*, 2005, les, 80 x 42 x 54 cm

Ko ga je pobral, je bil stol cel in nepoškodovan.

»Mater, so včasih delali dobre stole. Saj so tovarne res lahko propadale, če so še stoli neuničljivi. Glej ga, cel je ostal.«

V skladišču ga je postavil ob police, ki so bile zalozene z drobnim materialom. Skladiščnik ga je preseščeno gledal.

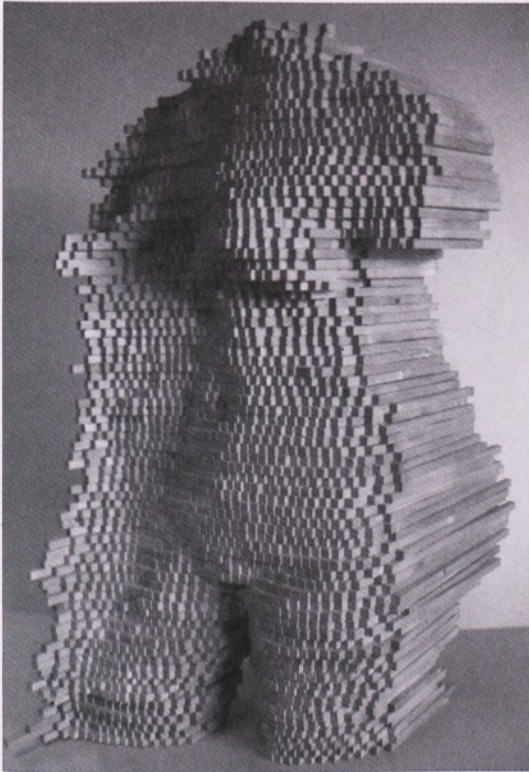
»Zakaj pa gledaš, kot da si prvič v tovarni. Saj poznaš ta stol, ne? Tajnica je odredila, da ga imej tu. Moram ti pa reči, da je hudičevo dober. Padel mi je po stopnicah, pa se še razmigal ni. Dober je. Ti kar hodi po njem, ko boš kaj jemal s police.«

»V moje skladišče ste ga dali, seveda. Vse, kar je kje komu napoti, kar je kje odveč, spravite v to prekledo malo luknjo. Meni v naročje. Najbrž ima evidenčno številko in ob inventuri bom moral zanj še odgovarjati. Ivan, nesi ga v kurilnico,« se je jezil skladiščnik.

»Ne tečnari. Tajnica je rekla. Verjetno ji je tako naročil direktor.«

»K vragu! Tu ga še ni bilo, da bi mu povedal, kako je treba urediti tudi skladišče, ne pa le pisarne. Saj veš, katere mislim.«

Ivan je zamahnil z roko in odšel. Dovolj mu je bilo tega tečneža, dovolj stola, po malem pa tudi že vsega v tovarni. Tudi drugim se je zdelo, da odnosi v tovarni niso na višku. V tozdih so delali povsem po svoje in zase, skupne službe pa so trpele. Le direktor si je izbral obnovo pisarne, pa še ureditev tajničine je uspel nekako primakniti. Zaradi poslovnih gostov in ugleda tovarne je to vrnil v plane. Tudi njemu je šlo marsikaj na živce. Kadar je potoval naokoli, je bilo dobro. Rad je potoval.

Čas pa je tekkel, tekkel je vedno hitreje. Minilo je nekaj let.

»Oči, danes sem sedel na direktorskem stolu, veš, na tistem, ki si ga ti imel, ko si bil v tovarni direktor.«

Osuplo sem gledal sina, ko mi je to rekel veselo razigran takoj, ko je prišel domov s počitniškega dela v tovarni.

»Kaj praviš? Kje si danes sedel? Kaj nisi delal v isti delavnici kot včeraj?«

Radovedno sem vrtal vanj, čeprav nisem takoj razumel, kaj vse to pomeni.

»Seveda ne. Danes sem delal na umerjanju nihala, to pa je sedeče delo. Vsako nihalo, no, tisto utež je treba stehitati in jo z dodajanjem mase uravnovežiti. Saj se še spomniš, ne?«

Spomnil sem se. Tudi tistega oddelka sem se spomnil, kjer so ženske presedele vseh osem ur in umerjale nihala. Zoprno delo. Spomnil sem se. Nemara pač koristno delo za mladega fanta na počitniškem delu. Kimal sem in potrepil sem sina po ramenu.

»Pa ti je šlo od rok? To je zahtevna operacija. Zahteva popolno koncentracijo in nič te ne sme motiti.«

»Ja, ja, hitro sem dojel. Saj ni bilo težko. Gospa Razdolnik je tam preddelavka. Vse mi je povedala. Dolgo je že tam. Tebe se dobro spominja. Nisi bil slab, je rekla.«

»Aha, tovarišica Minka. Spomnim se je. Bila je tudi članica delavskega sveta. Res je tam že dolgo. Kaj si rekel o tistem stolu?«

»Ona mi je povedala, da je bil to včasih stol direktorja. Da si ga ti imel vsa leta, pa že oni direktorji prej, no, tisti pred tabo seveda tudi, zdaj pa je že nekaj časa v njenem oddelku, ker ga skladiščnik ni hotel imeti pri sebi.«

»Zares zanimivo. Tako nekako je bilo. Veš sine, čas gre naprej. Reci mi, ali je stol razmajan, ima počeno sedalno površino, kakšen je pravzaprav?«

Zares sem bil nenadoma radoveden in slikal sem si situacije, ki so se verjetno dogajale, ko je direktorjeva tajnica odločila in velela odnesti stol L iz njene pisarne.

»Te je presenetilo, kaj, oči? Stol je dober. Ne škripa, čvrsto se drži skupaj, in nič nisem bil utrujen po vseh urah, ko sem danes sedel na njem. Špranja? Na sedežu je bil kos usnja, pa nisem nič opazil. Ti bom jutri povedal. Posebej se bom potrudil in si stol pozorno ogledal. Saj te vse zanima, ne?«

»Seveda. Zanima me. Veliko vem o tem stolu. Če boš hotel, ti bom kasneje vse povedal. Mogoče bo tudi zate zanimivo in še koristno.«

Kasno v noč nisem mogel zaspati. Premišljeval sem o marsičem brez pravega reda. Tudi o stolu L. Tudi o sebi, pa o sinu, o onih mojih bivših sodelavcih, ki so mi pravili, kako se uživa v usnjenem stolu z visokim naslonom, v pravem direktorskem stolu, o tajnici, skladiščniku, o Razdolnikovi in o delavskem svetu in tozdih, vse je že na smetišču zgodovine, o mojem predhodniku, ki mi je že tedaj zdavnaj govoril o relikviji in o spoštovanju, pa o čudnih časih, ki lahko pridejo. Žena se je zbudila in me vprašala, kaj je narobe, da ne spim.

»Nič, nič. Ti kar spi. Vse je v redu,« sem rekel.

Sebi pa sem še rekel, da je vse minljivo, tudi stol L. Iz zemlje je zrasel in v pepel se bo vrnil. Še dobro, da je ves iz prave bukovine.

Listam po zborniku, izdanem ob visokem jubileju tovarne, kjer na naslovnici piše »stoletna tradicija in odličnost«. Da, pred sto leti se je komaj začelo neko stoletje in neka tovarna, zdaj pa smo že v novem stoletju. Pomislim, da je to doba, ki je predolga za stol, celo za bukov stol, ki je bil tam nekje vmes posebej narejen za vodilnega človeka tovarne. Spomnim se, da sem nekoč globoko v gozdu občudoval zrele, visoko pod nebo rase bukvje, o katerih mi je tedaj rekel gozdar, ki me je vodil:

»Za vas, za predelavo v vaši tovarni jih imam še na panju. Zdaj zdaj bodo padle. Dovolj so zrele. Vsaj šestdeset let že imajo. Naredite iz njih kaj lepega in vrednega.«

Nasmehnil sem se in dejal:

»Hvala. Mogoče naredimo tudi kakšen stol. Zakaj pa ne bi imeli še enega. Saj veste, na kaj mislim.«

Pa ga tedaj nismo naredili. Kolikor vem, tudi kasneje nikoli ne. V tovarni je bil le en stol L, bil je za vse druge.

Stol, stoli. Stoli kot eksponati za razstavo. Da, v likovno-kulturnem hramu mesta je razstava stolov. Čudovita razstava vsakodnevnega spremljevalca človeka, predmeta, ki ga najdemo skoraj povsod, ki pa lahko ima številne posebne oblike in le en namen. Gledam vse te stole in se odločim, da o enem nekaj napišem. O stolu L. Saj vem, da ga ni več, da ne more več obstajati. Tudi med razstavljenimi ga ni, med mnogimi ni njemu enakega.

Stol L je le še v mojih spominih.

Boštjan Temnikar, Veliki ženski torzo, 2003, tekstil, lateks, 300 cm

Reminiscence kulture

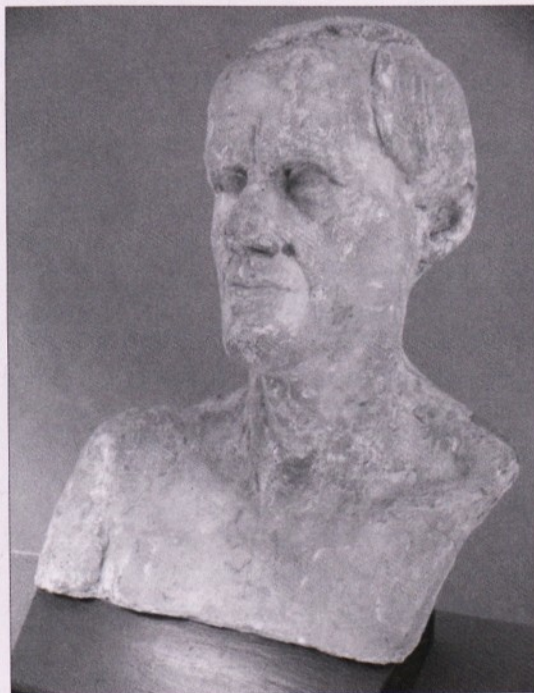
O kulturi se sprašujemo zgolj včasih. Tako kot se nekako iz navade pokojnih spomnimo ob začetku novembra. Splošno pa veljajo različni kriteriji in merila o kulturi, kulturnosti oziroma kultiviranosti. Leksikon nas pouči, da beseda kultura med drugim pomeni obdelovanje zemlje, negovanje rastlin ali umetno gojenje bakterij.

Kultura je reminiscenca ali nejasen spomin na nekaj, kar živi vzporedno z nami in se nas včasih tudi dotakne. Pa vendar kultura figurativno pomeni skupek dosežkov in vrednot človeške združbe, človekovega delovanja ali celo ustvarjanja. Ustvarjanja v smislu spreminjanja sveta, razvijanja individualnih sposobnosti in končno tudi plemenitenja in duhovnega bogatenja človeštva.

Kultura je naša nadgradnja. Vodi nas v izbris slabega, nepoštenega, nečistega in zlohotnega. Je spovednica našega srca, naših želja in hotenj. Povečini gre z roko v roki z odpovedovanjem nečemu v neskončnem iskanju lepega in poštenega. Presojamo jo po svojih močeh, svojem vedenju in videnju, egoistično in z zavistjo.

V najčistejši luči se nam kaže z zgodovinskega aspekta, verjetno zgolj zaradi nekakšne odsotnosti človeka. Pred nami so kipi in slike, zapisi in zgradbe, melodije in pesmi, ki pa vendarle na svoj način govorijo o ljudeh in njihovi kulturi.

Prav tako je kultura v neprestani simbiozi z asketom, zlasti če jo presojamo zelo osebno – je želja za doseg duhovnega cilja in je samozatajevanje, pa tudi

*Boštjan Temnik, General Tine, 2003,
beton, les, jeklo, 66 x 40 x 32 cm*

iskanje dobrega v sebi in zanikanje slabega.

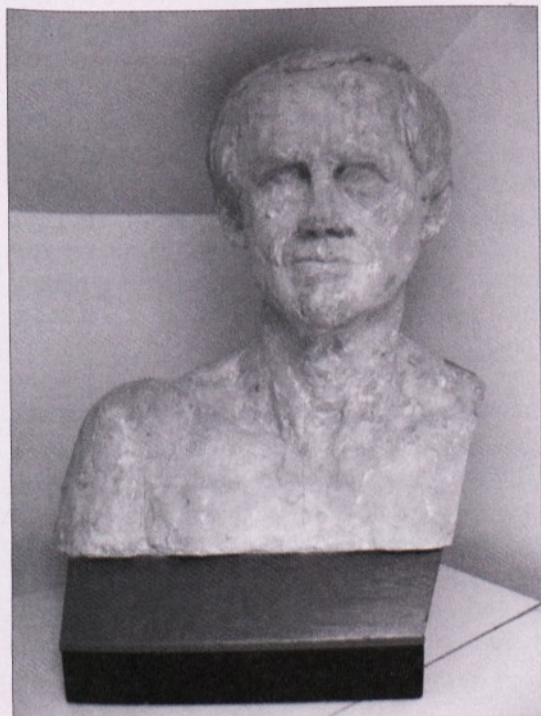
Včasih se zmotimo in govorimo tudi o kulturi pitja. Pravila so vedno ista – želeli si veliko, a vendar zajeti ravno prav, da ne popačimo strastne ustvarjalnosti in sproščenega razmišljanja. Znani vinar Cvetko je nekje dejal, da je človek z imenom in priimkom v primerjavi z grudo zemlje ter njeno močjo ustvarjalnosti, ki jo oblikuje in usmerja narava, samo preprost, velik nič. Vse, kar se prikazuje več od nič, je izključno domena domišljavosti človeka.

Zato je pač bolje, da nas umetniška in druga dela človeških rok in uma poskušajo prepričati s svojo govorico in da jim to tudi dopustimo. Da izstopimo iz sebe in se predamo neskončni lepoti in večni melodiji.

Kultura ni samo nekaj naučenega, stvar tradicije, družinske ali narodne identitete, niti genetsko kodirana, ampak predvsem nekaj osebnega, presega potrošništvo, ki sili v medčloveške odnose. Kaže se tudi v dajanju in razdajanju, odseva v nešteti podoba, neprestanem spreminjanju, strpnem sprejemanju in celo odpuščanju.

Zato je kultura refleks neke osebe, kraja ali krajine, tolažba utrujene biti, je tisto, kar pač ostane, je nad minljivostjo človeka in človeškega. Je poizkus približati se naravi v njeni neskončni ustvarjalnosti.

Kultura je visoka pesem človeka.

Benjamin Kumprej

Arhitektura votline

ESEJISTIKA

Do popolnosti domišljena in dodelana arhitektonika Stropnikove knjige, pesniške zbirke *Nate mislim, votlina v glavi* kot celote, ne le posameznih pesmi, je nadgradnja skrbnega avtorjevega snovanja in (za)resnega umetniškega dejanja, ki dvigne nivo ustvarjenega na raven mojstrovine, kjer niti najmanjši detajli niso prepuščeni naključju – nasprotno, so skrbno vpeti v celoto, ki na ta način postane homogen organizem.

V analizi enega izmed segmentov pesniškega ustvarjanja, ki je predmet razmisleka v tem zapisu, je najprej mogoče pritrditi dognanju, ki ga je izrekel pesnik Gottfried Benn, namreč, da pesnik pesem (in zbirko) naredi, kompozicija na steni pesnikove votline *prav nikdar* ne sme zbledeti, obenem pa ne sme zasenčiti drugih vidikov poezije oz. pesniške esence. In ne glede na to, da bi Platon pesnika spodil tako iz svoje filozofske votline kot iz države, mora slednji dosledno ohranjati pesniška načela.

Ivo Stropnik je s celotno arhitektoniko knjige *Nate mislim, votlina v glavi* dokazal svoje mojstr-

Boštjan Temnik, *Študija št. 4.59*, 2006, mešana tehnika na papirju na lesu, 150 x 103 cm

stvo, saj je to votlino strukturiral in pomene ter strukture povezal v kompaktno celoto, kjer deli in razmerja med njimi osmišljajo drug drugega. Avtorju nikakor ne gre odrekati inspiracije, domselnosti in izvirnosti, vsekakor pa je evidentno, da je kompozicija zavestno dejanje intelektualca, neodvisna od navdiha, kar še poudarjajo – kakor zarotitev ponavljajoče se – pesnikove besede: *nate mislim. Nate mislim, filozofija kompozicije!*

Uvodoma navajam dva konkretna numerična podatka, ki oklepata zbirko: datum pod prvim post scriptumom na začetku (3. 8. 2006) in datum rojstva naveden na koncu knjige med podatki o avtorju (3. 8. 1966), nam za izhodišče ponudita število **40**. 40 pesnikovih let, 40 nenavadnih pesniških enot, dosledno označenih z zaporednimi številkami, poimenovanih votline in oblikovanih kot slovarska gnezda s krajšim pripisom. Na začetku zapisan samostojni daljši post scriptum z naslovom *Fabula rasa*, nam daje slutiti svojstven vrstni red pesmi, ki se izkaže v obrnjenem redosledu (retrospektivno) od 40 do 1 in ne obratno, kot bi pričakovali. To in pesnikova misel: *Hipokrensko reko je treba preplavati s strahupom*, osmisli credo na koncu zbirke, ki se glasi: *Spoznaj začetek reke in izpij njen izvir*. Spoznati izvir pa pomeni potovati proti toku do začetka, k izviru Hipokrene, na Parnas – k življenju poezije. Čeprav je na drugi strani slutiti, da reka nemara ponazarja Styx in smrt, kjer hlad postane Had.

Kazalo votlin je na začetku, podnaslov *Slovarjenje melanholije in radoživosti IV. knjiga* – zopet s **4** motivi: žalostinke, hvalnice, sprehodi in odmevi – pa na koncu knjige /torej **IV. knjiga** in **4** motivi/.

Kot tretja vrsta besedil v zbirki se pojavijo štiri vmesne pesniške enote, ki niso ne post scriptumi in ne votline, naslovljene pa so *Tja ...*, *Tja, tja ...* (pred 36. votlino), *Tam ...* (pred 20. votlino) in *Tam, dokončno tam* (pred 18. votlino). V teh pesmih v besedilu nadomešča uvodno besedo zname-nje – tilda. Votline **4**, **3**, in **2** so hvalnice črkam **F**, **G** in **H**; prva votlina pa je hvalnica hiši in hlevu. In ko potujemo k izviru, se spomnimo, da je prvotna hiša, človekovo bivališče na zemlji, pravzaprav votlina.

Najočitnejši v arhitekturi zbirke je torej modul **4**. Seštevek zaporednih števil teh črk v abecedi (7, 8, 9) nam da število **24**, zmnožek teh števil pa

je tudi večkratnik števila 4. Število pesmi v razdelkih se veča v razmerju 1, 4, 5 večkratnika števila 4: **4, 16, 20**, kot je tudi celotno število pesmi desetkratnik tega modula (**40**). Število pesmi v razdelkih lahko zapišemo tudi kot seštevek: **4 + 16 = 20**.

Število 4 se najpogosteje pojavi tudi pri številu odstavkov prostih verzov, kjer je prva beseda izpostavljena kot slovarsko geslo. Pesnikov namig, da so to nekakšni soneti, je na prvi pogled nenavaden, a če odstavki predstavljajo kitice (kvartine in tercine), jih je z nekoliko domišljije mogoče uzreti predvsem v votlinah 18, 30 in 38. Vse zadnje besede in nazivi votlina imajo odmev – beseda se še enkrat ponovi. Echo je tiskan, za razliko od primarne, izgovorjene besede, v kurzivi (*italic*), da se na papirju tudi vizualno loči od osnovnega glasu; tako si lažje predstavljamo akustiko votline: glas in odmev. Tipografsko sta v tem kontekstu zanimiva zlasti najbolj izpostavljena napisa KAZALO VOTLIN in O AVTORJU, natisnjena v verzalkah (velikih tiskanih črkah), saj v Didotovem merskem sistemu, ki je vladal v tiskarstvu do pojava računalnikov, merita prvi 4 in drugi 3 cicero. Cicero pa znaša 12 ali 4 x 3 tipografske enote. Sistem torej tudi v tem – grafično-tehničnem pogledu ostaja konsistenten.

Ob tem potovanju se orientiramo le ob številkah pesmi – votlin in ne ob paginaciji strani, ki je namerno izpuščena, kar premakne poudarek z vrstnega reda knjižnih strani na pesmi in njihovo zaporedje, ki je v normalni smeri osmišljeno kot slovar in si pesmi v treh razdelkih, označenih s črkami F, G, H, sledijo po abecednem redu. **Trem** razdelkom ustreza tudi število spremnih besed v prvi izdaji knjige. V primeru da črke F, G in H zamenjamo s toni glasbene lestvice, iz melodičnih intervalov med njimi dobimo razmerja: sekunda, terca in kvarta (2, 3, 4), akord – trizvok iz teh tonov pa zazveni v harmoničnem intervalu kot sedmica G₇, čeprav za polni akord potrebujemo še 4. ton. Verjetno bi pesnik v duhu teh razmerij želel uglasbitve poezije v tričetrtinskem taktu, spremljal bi ga trio, tako da bi bili skupaj štirje ... Ta zastranitev je gotovo plod domišljajske interpretacije podpisanega, a nedvomno kaže na to, da čarobna večplastnost literature in kompleksnost zgradbe spodbujata asociacije v nove razsežnosti.

Pesmi Iva Stropnika so jezikovno bogate, pesnik z ljubeznijo do sleherne besede filigransko niza vse od arhaizmov do neologizmov. Motivika obsega široko polje vedenja in ubesedenja: od grške mitologije, preko svetopisemskih tem, Wagnerja, čarlstona ... vse do sodobnosti. Ta poezija pričakuje izobraženega široko razgledanega in hkrati občutljivega bralca, ki bo zmoget razbrati in želel

doumeti mnoge pomene, plasti in strukture, ki jih prinaša. Celota, pesniška zbirka z domišljeno in precizno izdelano arhitekturo, pesmi le še prepričljivo nadgradi; nagradi pa za zbrano potrpežljivost *stihokopa* – avtorja in bralca, ki morata tja čez in k izviru – vsak zase, saj votlina v glavi, zaradi akustične zasnove in krasnih pojavov, vsakomur drugače odzvanja.

Blaž Prapótnik

Opomba:

Besedilo je nastalo februarja na literarnem taboru Rastok 2007 na Slemenu, kjer je bila glavna tema esej (Andrej Makuc je imel predavanje *Obnoviti teorijo eseja* čemur je sledila delavnica). Kajuhov (Kanjuhov) tabor je bil obenem srečanje uredništev lokalnih literarnih revij *Hotenja* (Velenje), *Z besedami* (Šentjur), *Vsesledje* (Celje), *Vpogled* (Žalec) ter *Odsevanja* (Slovenj Gradec). Esaj Arhitektura votline bo kot četrta spremna beseda predvidoma objavljen v ponatisu pesniške zbirke Iva Stropnika *Nate mislim, votlina v glavi*.

Boštjan Temnik, *Studija št. 4.60, 2006*,
mešana tehnika na papirju na lesu, 150 x 103 cm

Oblikovanost Prežihovih literarnih besedil

ESEJISTIKA

Oblikovanost umetnostnega besedila.

Pojem iz jezikovne stilistike zajema možnosti, kako se skozi pomenske plasti rabljenih jezikovnih in slogovnih izraznih sredstev, tudi najneznatnejših morfemov, leksemov, frazemov in povedi, v posameznem besedilu kakor tudi v vsem avtorjevem literarnem opusu, čim bolj približati najglobljemu smislu pisateljevega besednoumetnostnega sporočila.

I. O nastajanju in predmetu knjige *Prežihov ustvarjeni svet*

a) **Namen razprave.** Prežihov literarni izraz razumem in sprejemam kot eno od mer slovenske besedne umetnosti. Njegov realistično epski slog, s katerim je v literarni obliki ustvaril svet, ki prepriča še danes npr. v noveli *Boj na požiralniku*, manifestirajo: tako visoka izrazna norma, estetski in kulturni standard, da jih je težko doseči, kaj šele preseči. A temu fenomenu, izbiri sredstev in postopkom, s katerimi je pisatelj ustvaril samosvoj literarni svet, se doslej nismo posvečali dovolj načrtno.

Večdesetletna privajenost na predstavo o Lovru Kuharju – Prežihovem Vorancu kot velikem revolucionarju in borcu za socialne pravice zatiranih nam je zastirala predstavo o pisatelju, velikem besednem umetniku. Nedopustno nam je prekrila zavest o tem, da se je znal in zmozel v neprijaznih življenjskih okoliščinah na tujem literarno izraziti s samosvojimi jezikovnimi sredstvi, ki opazno odstopajo od norme v osrednjih slovenskih govorih in jih v sledih uporabljamo še danes na Koroškem, pa tudi drugod v Sloveniji. To so tudi naši »koreni« in ne le »koreni zgodb, ki mu jih je pripovedovala mati«, kot pravi pisatelj, in bi jim danes z Jungom rekli arhetipi, ki se jih ne zavedamo dovolj.

Knjiga *Prežihov ustvarjeni svet* skuša obuditi med drugim tudi našo zavest o pisateljevi umetnostni (estetski) rabi izraznih sredstev iz vseh plasti jezika, predvsem narečja. Raste pa prepričanje o pomenu in vrednosti Prežihovega literarnega izraza tudi iz sicer starih filozofsko-psiholoških resnic »Dom človekove najgloblje biti je jezik.« ali »Jezik, to sem jaz.«, ki ne veljata le za pesnike.

b) **Nosilni pojmi.** Ob obravnavi gradiva so se

mi spoznanja in ugotovitve strnile v tri temeljne pojme. To je najprej pisateljevo *literarno izkustvo*. Pojem avtorja določi z zavedanjem, da pripada pokrajinski in narodnostni skupnosti na duhovni in estetski ravni v določenem času. Njegov literarni izraz se navezuje na takratno koroško knjižno različico (M. Orožen), utemeljeno z Gutsmanovo slovnico (1777), Janežičevimi učbeniki in slovarjem (1854) ter številnimi slovenskimi tiski; študije (J. Koruza) potrjujejo, da se navezuje na slovensko koroško ljudsko izročilo, bukovništvo, ga izpopolnjuje in nadgrajuje, kot je v oceni knjige poudaril akademik Matjaž Kmecl.

Drugi osrednji pojem je *jezikovni in slogovni gradnik*. Pojem gradnik je v naravoslovju rabljen v zvezi »gradniki beljakovin«, *SSKJ* in *SP* ga pomenko določita kot »ustvarjalec«. V jezikovni stilistiki označi tisto izrazno prvino, s katero pisatelj naredi prostor svobodnemu izrazu njegove najgloblje biti. V Prežihovem jeziku in slogu je gradnike mogoče zaznati v *oblikovanosti osebnih imen*, zlasti v, za knjižni jezik nenavadnih, končniških morfemih (npr. v imenih Voruh, Petruh ..., Lekšej, Korej, Lizoga ...), predvsem v vzdevkih (npr. Kramoh, ki je rabljen v več funkcijah: v črtici *Potolčeni kramoh* in noveli *Ljubezen na odoru* kot vzdevek ali kot priimek v noveli *Asasa*, najdemo ga tudi v obliki zmerljivke krmuh v *Boju na požiralniku*). Pomembne jezikovno-slogovne gradnike najdemo v izraziti Prežihovi leksiki s patino starega, celo arhaičnega izraza npr. v besedah *preliha, zebce, sesuljice, nicina* pa v besednih zvezah in povedih v metaforični rabi, npr. *opeta bajta, pot na klop, biti pokropan, biti na potisku, zjutraj je še megla predla po polju, pes mu je že davno požrl sramoto, se je ustrelil vanj kot jastreb, prej greva h kraju*, kakor tudi v značilno oblikovanih dvogovorih in samogovorih.

Tretji pojem je *narečna starožitnost*. Izraz se nanaša na nekdanje (družbeno) življenje in na predmete oz. stvari iz nekdanje materialne, družbene in duhovne kulture kakega ljudstva, naroda. (*SSKJ IV*, 923.) V literarno vedo pojem uvaja akademik B. Paternu. V stilistiki označi dojemanje sveta in način, s katerim se je človek izrazil v davnem času, ko sta se predstava in misel o svetu še trdno držali izbrane predmetnosti oziroma sta se z njo kar enačili. Narečne starožitnosti, tudi te, ki jih rabi Prežih kot slogovno sredstvo, so del kulturne in duhovne dediščine preteklih rodov, nam izročene v estetsko rabo in namene. Naj navedem

le naslednje: *taka freta je prekuževa ... in da se maček ni zagamžal* -> da se mlatilnica ni zamašila (*Prvi spopad*), *bomo morali rajati, kakor bodo drugi žvižgali (Asasa), za janko boš dal Karnice (Samorastniki) ...*

c) Metodologija. Osnova mojemu delu je bil izpis Prežihove literature, ki jo obsega prvih osem knjig od dvanajstih *Zbranega dela*. Reportaž in potopisov nisem zajela v pregled, ker besedišče glede na zvrstnost v njih ni izčiščeno. Izpiski so zahtevali sproten študij in obravnavo, sledilo je postopno sistematiziranje, ureditev in primerjava gradiva ter naposled odkrivanje postopkov in oblikovanje ugotovitev v povzetke o zakonitostih pisateljevega literarnega idioma.

č) Predmet obravnave. Knjiga obravnava jezikovno-slogovne lastnosti Prežihovih literarnih besedil in raziskuje tiste izrazne prvine, ki so vplivale na živost pisateljevega sporočila. Razprava je zgrajena iz petih delov in sedmih poglavij. Začetnemu poglavju, ki osvetli izhodišče in zorni kot obravnave pisateljevega jezika in sloga v literarnem prvencu *Petkov Cenc* ter utemeljivi pojma *literarno izkustvo*, sledijo poglavja o jezikovnih in slogovnih gradnikih besedil, in sicer obravnavajo obliko, rabo in vlogo *osebnih imen, narečnih starožitnosti*, nato *primero, opis/oris, oblikovanost diologa* in *pisateljev literarni izraz*.

II. Opazni jezikovni in slogovni gradniki pisateljevih literarnih besedil

Navedena izhodišča in trditve o jezikovno-slogovni oblikovanosti Prežihove literature si oglejmo in jih preverimo najprej v uvodnem delu romana *Požganica*.

»Močivski Petruh je bil že nekaj dni tak, kot bi sedel na žerjavici. Nikjer ga ni držalo, nikjer ni našel miru in do dela ni imel nobenega pravega veselja. Že teden dni je napravljajal steljo za zimo, a ni prišel nikamor. Znova in znova je postajal, nemirno prisluskoval v daljavo, stegoval vrat in škilil skozi smreče. Vsa lesnata okolica je bila nekam tesnobno tiha, talovna, jesenske barve so tesnobo še večale in ob njej se je človeku stiskalo srce.« (*Požganica*, ZD VI, 7)

Izrazna sredstva, s katerimi je Prežih ustvaril svoj literarni idiom v tem delu romana, so nasled-

nja: poimenovanje osrednjega lika, narečna starožitnost (prid. taloven) in primera, s katero roman začenja.

a) Najprej izstopi oblika domačega imena ozioroma nadimek »Močivski«, ki s končniškim obrazilom -ski, Osojski (Mutec Osojski), grof Celjski ali kot Turjaški (Turjaška Rozamunda), hudabivški pankrti ... pomensko dvigne določilo nad priimek in literarni osebi pripiše najmanj pokrajinske, če ne kar plemiških lastnosti. V knjižnem jeziku takšen način tvorjenja pridevniških oblik imen za označevanje oseb ni običajen. Je posebnost Prežihovega sloga.

Osebno ime *Petruh*, pa ne le to, je oblikovano individualno, zato je stilem, ki označi osebnostne lastnosti osrednjega lika romana. Oblikovno gre za ime s končniškim obrazilom -uh, ki ima v knjižni rabi običajno slabšalen sopomen ob občnih imenih, npr. potepuh, lenuh, skopuh ... in je lahko tudi samostojen vzdih. V Prežihovem romanu pridobi večalen sopomen, ustvari predstavo o zvedavem, svobodnem in uporniškem fantu. S tako oblikovanimi imeni pisatelj označi moške like v besedilih z vojno in uporniško tematiko ter poudari njihovo telesno čvrstost in prostodušnost. V besedilih učinkujejo takšna imena tudi s svojo zvočnostjo. Ta so: v *Požganici* poleg imena osrednjega lika *Petruh* še *Anderluh/Andruh, Blažuh, Floruh, Foltuh*; v črtici *Levi devžej* je *Nacuh*; v noveli *Prvi spopad* sta *Francuh, Andruh*; v noveli *Trije posvetnjaki* je *Polduh*; v noveli *Ljubezen na odoru* je *Voruh* in v romanu *Jamnica* sta *Voruh* in *Tevžuh*; v črtici *Sod* je *Matuh*.

Opaziti moremo, da pisatelj z obliko imena izrazi do osebe tudi naklonjenost, jo socialno označi (starost in poseben položaj v družbi) in ji določi pokrajinsko pripadnost. Naj omenim, da imajo podobno, a pomensko kontrastno, vlogo ljubkovalna imena moških likov, izpeljana s končniškim obrazilom -ej. Ta so slogovno močan kontrast imenom z obrazilom -uh. Najdemo jih: v romanu *Jamnica* so to *Ladej, Lukej > Vuhej, Tinej, Jakej, Lenčej, Anej*; v romanu *Požganica* sta *Lizej, Otej*; v noveli *Boj na požiralniku* sta *Pungrej* in *Lekšej*; v noveli *Samorastniki* je *Ožbej* ...

Za ponazoritev: takšni obliki za ženska imena sta v vsej Prežihovi literaturi le dve: *Micej, Mojcej* v *Požganici*. Zato pa so dekliska imena, ki se končajo z obrazilom -oga in učinkujejo ob slabšalnem sopomenu tudi večalno, saj dekletu pripišejo dolo-

čeno stopnjo odraslosti, v dveh primerih je ob tej obliki rabljena tudi ljubkovalna različica, in sicer: *Lizoga, Lizogica* v romanu *Požganica* in *Micoga, Micogica* v noveli *Prvi spopad*.

b) Rabo narečnih starožitnosti in njihovo slogovno vlogo v besedilu si oglejmo ob pridevniku »taloven« v povedi: »*Vsa lesnata okolica je bila nekam tesnobno tiha, talovna, ...*« Izraz je starinski (v SSKJ ga ni), v narečju pogosto rabljen in vsebinsko zanimiv leksem.

Znani in temeljni slovensko-nemški slovar iz leta 1894, avtorja M. Pleteršnika II, pridevnik še vsebuje in obravnava, str. 655: taloven, -vna, adj. Talovna trava = talog, die Rieswurz / vrsta rastline (Erj.). Bezlaj, *ESSJ IV*, 149: tal (adj.), tala »kopen, brez snega« (dol., notr.), tudi talov, -a »isto«; talica »voda od stajanege snega ali ledu«, talina »kopna, tala zemlja« ...

Prežih uporabi v večini primerov besedo v prenesenih ali zamenjanih pomenih. Z njo označi tudi, ali predvsem dogajanje v človeku. Najdemo jo v naslednjih zvezah in pomenih, rabljeno tudi samostalniško.

- *Ljubezen na odoru (ZD II, 133)*. »... kakor je bila poseka sredi gozda veličastna, drhteča, dušeča, vžigajoča in kipeča v lepem vremenu, tako je bila ozka, talovna, stokajoča in ubijajoča, ko je potonila v deževnem vremenu.«

- *Prvi spopad (ZD II, 158)*. Čarnoglavka je neka-ko talovna opazovala strojno pošast; ni se je dotaknila, in ko je odšla z dvorišča, je rekla: 'Zdaj se je tudi na naše gumno naselila ljudska martra ...'«

- *Samorastniki (ZDI II, 217)*. (Meta) »Večkrat je bila zadelj tega talovna, mislila je na svojo nesrečo ...«

- *Asasa (ZDI I, 307)*. »Z očetom pa je šlo posihmal navzdol. Ne le, da je bil večinoma talovni in zamišljen ...«

- *V kadunji (ZDI I, 316)*. »Tonina (Njena) talovnost je z vsakim dnevom popuščala in njeno zaupanje v nas je naraščalo.«

- *Stari grad (ZD III, 33)*. »Bajta pod razvalino je čepela vsa talovna v bregu.«

Opazimo, da pisateljeva raba te narečne starožitnosti (kakor tudi vseh ostalih) ni slučajna, da z njo tudi ne gre za kakšno »regionalno barvanje« besedila, temveč priča o zgodovinski vraščenosti v slovensko jezikovno izročilo. Rabljena je dvakrat v osnovnem pomenu, sicer pa kot posebitev, metonimija in ukrasni pridevek. Avtor z njo izrazi povezanost človekovega počutja z dogajanjem v naravi oziroma kar z zemljo.

c) Tretja izrazna posebnost, ki močno sooblikuje Prežihov literarni idiom, je primera.

Roman uvede »Močivski Petruh je bil že nekaj

dni tak, kot bi sedel na žerjavici.« Z ljudsko prisposodo pisatelj namigne na zgodbo, ki jo v romanu razvije, namreč zgodbo o žgočih, takrat aktualnih in nevarnih dogodkih, ki bodo za nosilca besedilnega dogajanja, Petruha, usodni. Hkrati s tem primera, ki človekovo počutje primerja z dogajanjem v neživem svetu, ustvari občutek pretiravanja, zbudi pozornost in poglobi vzdušje domačnosti. Avtorju služi kot slogovno sredstvo, s katerim bralca pritegne v ustvarjeni literarni svet, in kot izrazen pripomoček, s katerim lažje razvije zgodbo.

Primere so obsežno poglavje pisateljeve metaforike in s tem njegovega literarnega izraza.

V slovenski besedni umetnosti izstopijo nekatere Prežihove primere zaradi izvirnosti. Sporočilno močno učinkujejo tudi same zase brez sobesedila. Na primer:

Zgodba svete noči: »Lučice so se vidoma pomikale proti vasi, posamezno ali v tropih, in končno je bila vas videti kakor razsvetljen, narobe obrnjen jerbas.« (ZD I, 138)

Moj božični večer v ujetništvu: »Juha je bila baš, kot bi mrliča opral, svetločrna, lesketajoča in strašno zoprnega, grenkega, plesnivega okusa.«

(ZD I, 393)

Pljunek smrti: »Glava mu pri tem maha kakor posušena sončnica na njivi.« (ZD III, 313)

Kanjuh iz Zagate: »Novica o njegovem izstopu iz delavskih društev in prestopu v drug tabor je šla, kakor bi vrečo perja iztresel iz zvonika.«

(ZD II, 346)

Samorastniki: »Ta rod se plazi po globačah, kot da bi se črvi plazili; ...« (ZD II, 205)

(Meta) Bila je srednje velike postave, belega obraza, plavih oči in temnih, ko konoplja dolgih las; njena koža je bila žametna, njena postava kot tisa na Obirju.« (ZD II, 186)

Doberdob: »Sneg, ki se je z vrhov oddaljenih gora svetil v dolino, se je zdel kakor strmeč, pred mladino se umikajoč starec.« (ZD V, 97)

»Kakor skovik ptice, sklonjene nad mrhovino, se je začul nekje zadaj ostuden, nečloveški smeh: ...« (ZD V, 62)

Požganica: »Kakor divja jaga je šlo od ustja doline pa gor do njenega konca.« (ZD VI, 58)

»Požeg je pogledal visoko, tesno steno suhih, a močnih prsi, krivih nog in mirnih ter hladnih obrazov, ki se je dvigala pred njim, kot da bi stal pred skalo pri vhodu v jazbinsko sotesko.« (ZD VI, 348)

Jamnica: »Kakor onemijo kačje oči, tako so počasi onemele tudi gube sovraštva na njunih obrazih, ...« (ZD VII, 60)

»Govoril je o smrti tako mirno in premišljeno, zraven pa hodil po sobi s tako trdim korakom, kakor bi se po podu premikali dve korenini macesna, ki je

zrasel na samotnem skalnatem robu na gori.«

(ZD VIII, 164)

»Materine besede so bile ostre in suhe, a na hčer so padle s tako težino, kakor bi se ta hip zrušil na njeno glavo hišni strop.« (ZD VII, 294, 295)

Primeri je v Prežihovih besedilih ob metonimiji, izraženi z narečnimi starožitnostmi, in tudi sicer, najvidnejša oblika metafore. Vsaka prisposoda zase je samosvoje sporočilo o kulturi človekovega čutenja in mišljenja v določenem času in izbranem okolju, tudi v pokrajini. Vsem pa je skupno avtorjevo hotenje: čutno in čustveno zgotoviti sporočilo, ga poglobiti in s prisposodo ustvariti nove sopomene, predvsem pa razviti dodatno pomensko plast sporočila.

1. Poglejmo, koliko in kako gornje ugotovitve veljajo tudi za eno najboljših Prežihovih besedil *Ljubezen na odoru*. Prislunhimo značilnemu delu novele, ki jo je pisatelj naslovil *Greh na odoru*. Za objavo mu jo je urednik zlektoriral. Oglejmo si avtorski izvornik.

»Soseska se ni mogla načuditi.

‘Od kod neki je Radmanca naročila tega prama?’

Ker je bil tak, mu je ostalo ime Pram.

Sosedje so se pa smejali:

‘Če bo šlo tako dalje, bodo pri Radmanu kmalu cele staje.’

Nekaterim se je smilil Radman. Z vsakim letom je postajal bolj suh in tudi večji, podoben opipani kopi, obleka, ki jo je nosil že dvajset let, mu je kar mahedrala okrog udrtih lačen. S konjem, s katerim je vsak dan hodil na furo po okolici, sta si bila čudno podobna, oba dolga, visoka in upognjena. Izgledalo pa je, da se Radman razen za tega mrhuna za nič ne briga in zato se je soseska na vse to, kar se je pri Radmanu godilo, navsezadnje namrdnila:

‘Če je njemu prav, je nam tudi prav!’

Radmanca, ta Afra, pa je bila cela kobila. Kot nezakonska hči neke pozabljene dekle je z osemnajstimi leti prišla služiti k vdovcu Radmanu v Brege. Ljudje so jo opravljali, da je malo apasta, toda to je bil napačen račun tistih, ki je niso dobro poznali, kajti v resnici se je le zelo pozno razvijala. Radmana je poročila zato, ker se je bala, da bi se ji godilo kakor njeni materi, ker na stare dni ni hotela biti na potisku. Več takrat ni mislila. Ko je bila že mati, je še zmirom rastla in se je sčasoma razvila v pravo kobilo.» (Greh na odoru, ZD II, 404)

a) V besedilu slogovno izstopijo imena oseb, narečne starožitnosti in primere. Posvetila se bom poimenovanju oseb in primeram.

b) Ime osrednjega ženskega lika novele

»Radmanca« je v noveli rabljeno sto petdesetkrat, kar pomeni, da ime žene, privzeto po možu z obliko za žensko, ni le jezikovni gradnik besedila, temveč izrazna prvina, ki veže moralno-etične in socialne plasti besedilnega sporočila. Sopomen zgodbe je potenciran z metaforično razširjenim osebnim imenom v primeri »Radmanca, ta Afra, pa je bila cela kobila.«

V objavljenem besedilu se prisposoda glasi: »Radmanca, ta Afra, je bila cela truska.« Z lekturo se je pisateljevo sporočilo spremenilo, celo okrnilo. Že samo žensko ime »Afra« je nenavadno, poimenuje mučenico iz 4. st., spreobrnjeno prostitutko, zveza »je bila cela kobila« pa poudari Radmančino radoživost in je sporočilno temeljna prvina besedila, saj se veže z imeni sinov in podobno moža. Primera ponazori bistvo Prežihovega sloga: izrazno izvirnost, oprto na pristen ljudski izraz, ki odpira vrsto asociacij in celo aluzijo. Slovenska knjižna norma pisateljeve podobe ni sprejela. Avtor z njo zgradi čutno in čustveno dojemanje zrele ženske lepote, rodovitnosti, in nikakor nima slabšalnega sopomena. V besedilu je estetski kontrast in biološka utemeljitev zmerljivki »kuzla« v sklepnem delu novele, ko se Radmanca upira vsiljivcu »Kuzla pa že nisem.«

b) Druga slogovna posebnost novele je poimenovanje otrok. Pisatelj poimenuje Radmančine sinove z vzdevki po živalih in tudi glede na njihove osebne lastnosti: Jirs – (Bezljaj, *ESSJ*) siv vol, Pram – rjav konj, Šek – lisast vol in Karmuh, Kramoh – lačen otrok oz. fant, ki si sam še ne prisluži hrane. Pisatelj označi literarne osebe z vzdevki in doseže z njihovimi sopomeni in podpomeni sporočilni poudarek vse novele: otroci niso po svoji krivdi tu, a vredni so le toliko kot živali. Večinoma navaja, da »so tako rekali ljudje« ali »Soseska je rekala.« Ta in podobni vzdevki oseb postanejo v nekaterih govornih položajih pisateljevih likov zmerljivke, mnogokrat pa celo nadpomenke. Npr. v noveli *Boj na požiralniku* Dihurji, medtem ko vzdevka Kurjak in Veternik v istoimenskih novelah postaneta celo naslovni oznaki besedil. V noveli *Ljubezen na odoru* pridobijo vzdevki po vlečnih živalih za fante celo sopomen večalnic in izrazijo asociacije na moč, koristnost in preudarnost otrok, ki se na samosvoj način borijo za mater in v boju uspejo. Podpre jih še narava.

Takšen način poimenovanja oseb je lasten tudi ostalim Prežihovim literarnim besedilom. Naj omenim le vzdevka »Šoga« v romanu *Požganica* in *Terc* v črtici s tematiko druge svetovne vojne *Ramunkov Terc* ter obliko *Terba* za žensko v romanu *Jamnica*.

»Šoga« je nar. glasovno oblikovana starožit-

nost < ime za ptico šojjo, ki v narečnem starinskem izrazu postane stilem. Pisatelj z obliko in vlogo vzdevka nakaže, da ga moramo razumeti drugače, ne v osnovnem pomenu. V besedilu vzbudi močno asociacijo in namig na žensko, ki ni naklonjena rojevanju otrok (ki kakor šoja ropa mladiče iz tujih gnezd). Izraza »terc« in »terba« sta v narečju sopomenki za neumneža in neumnico, ker se je njun pravi, seveda, arhaični, pomen že izgubil. Pozna ga še Pleteršnikov slovar II, 664: terec, -ca, m. = mlad vol, *vzhŠt*; prim kor. - nem. *Terz Öchslein*.

c) Ob znameniti že omenjeni prispodobiti »Radmanca, ta Afra, je bila cela kobila!« izstopita primeri, ki sta v izbranem delu besedila izraženi pogovorno: prva

»Če bo šlo tako naprej, bodo pri Radmanu kmalu cele staje.«

in druga »(Radman) Z vsakim letom je postajal bolj suh in tudi večji, podoben opipani kopi, ...«

Obe primeri sta oblikovno in sporočilno še vedno živi z estetsko kakor tudi etično in socialno vsebinsko razsežnostjo. Ustvarita svežo predstavo: prva o razmerju med otroki in živalmi, druga med ostarelim možem, podobnem onemoglemu konju, *mrhunu*, in žitnim zrnjem, semenu, ki se je v kopi osulo. Podoba »opipana kopa« namigne na predstavo o Radmančinem možu, ki je pravo nasprotje podobi žene, primerjane s »kobilom« in »stajo otrok« v znamenitih prispodobah.

2. Samosvoj, pozornosti vreden, je tudi pisateljev slog v **opisu/orisu**. Oglejmo si naslednji besedili.

a) *Doberdob*, ZD IV, 255.

»Tam je torej bila voda. To je vžgalo in vrglo kosti s tal. Žeja, ki so jo vojaki trpeli, je bila strašna, samogoltna, podobna žeji zemlje, na kateri, s katero in za katero so se borili. Pekoča strast je neutrudno žgala noč in dan in ni ugasnila niti takrat, ko so bili možgani in živci otrpli, mrtvi. Ta žejna borba za večno žejni, razpokani, suhi, votli svet!«

b) *Požganica*, ZD VI, 58.

»Meža, ta zelena, čista, rjava, črna voda, ki grmi po koritu proti Dravi, je dobila brata, ki je grmel še huje. Kakor divja jaga je šlo od ustja doline pa gor do njenega konca, zavikalo danes tu, jutri tam, planilo v kotlino, se dvignilo iz one globače, zatarnalo in zaprosilo v črnem lesovju Bistre, zatulilo, zaklelo in zagrozilo med bregovi Stružiš in Plata ...«

Obe besedili sta oblikovani metaforično in ubesedita predstavo o različnih oblikah vode v izrednih okoliščinah: v vojni in po nji.

Prvo besedilo je metaforičen oris, oblikovan s paralelizmom in primerjavo žejnih vojakov ter suhe, presušene zemlje. Posebnost je stopnjevanje, ki ga pisatelj doseže z naštevanjem okrnjenih prilastkovih odvisnikov. Žejni vojaki so preimenovani s »kostmi«, a v besedilu ne izstopijo, prekrije jih sporočilo o žgoči žeji in votlem svetu. Prikazani so kot ostanek bitij, izravnanih z zemljo. Tudi trpljenje vojakov je zgolj posredno razvidno iz prikaza »žeje«, predstavno poglobljene s sopomenkami »pekoča strast« in »večna borba«. Zadnja, vzključna poved »Ta žejna borba za večno žejni, razpokani, suhi, votli svet!« sporočilo besedila stopnjuje in posploši v oznako sveta in življenja v času prve svetovne vojne.

Drugo besedilo o vodi, reki, ki postane v romanu prispodoba revolta, vzbudi številne asociacije na prevratne dni v Mežiški dolini. Pisatelj naslika tok reke Meže z nizom glagolov za gibanje in govorjenje oziroma izražanje v nenavadnih okoliščinah. Izstopi dogajanje, prikazano z glagoli v brezosebni tretji osebi (*grmi, je šlo, je zavikalo, (je) planilo, se (je) dvignilo, zatarnalo, zaprosilo, zatulilo, zaklelo, zagrozilo*). Glagoli dogajanje oz. gibanje poosebijo, ga intenzivirajo v živosti, stopnjujejo in vzbudijo predstavo o rasti uporniškega duha med ljudmi. Meža, voda, določena s štirimi ukrasnimi pridevki (*zelena, čista, rjava, črna*), dobi še glasnejšega »brata«. Tako reka s pritoki postane simbol uporniškega gibanja, ki ni ozaveščeno, saj ga pisatelj primerja z »divjo jago«. Ta narodopisni izraz, uporabljen v prispodobah, prida orisu dogajanja mitično razsežnost, ki nakaže tudi izid boja.

3. Pomemben gradnik pisateljevega sloga je ob vseh ostalih izraznih prvinah tudi oblikovanost **samogovorov** in **dvogovorov**.

Osebe v Prežihovi literaturi le redko razvijejo pravi dialog, izjeme so prizori v romanah in noveli *Ljubezen na odoru*. Ti ljudje vpijejo, vzdihujejo, vzklikajo, kolnejo in z govorom le spremljajo dejanja.

a) *Borba*, ZD I, 66, obj. 1921.

»Oče sam pa je stal pri oknu in gledal ven.

'O, hudič! Toča, toča!' je zavpil bolestno.

Na dvorišču je pričela odskakovati toča, redka, tu in tam kako zrno. Oče je bil prepaden na smrt; včasih je ostalo pri par zrnih, zgodilo se je pa, da se je usula in v par minutah uničila del pridelka. Takrat oče ni mogel več krotiti bolesti.

'Toča, toča!' je tarnal. 'Moja pšenica, moja pšenica, ki je tako lepa. - Kaj bomo jedli? In sadje! Poglejte, kako gre! Vse bo uničeno. O ti hudič, ti neusmiljeni! O za boga!'

Oče je gledal zdaj pri enem, potem pri drugem oknu na dvorišče in klet: 'Vse bo hudič vzeti! ... Vidite, že čisto belo je je! Vse je pri vragu! ... Molite, kaj zijate? - Oh! Oh! Oh! - Potem si bomo pa rit zabili! O prekleto! Molite! Devet hudičev! - Zdaj smo pa berači! O bog, ti še odvrni nesrečo in pomagaj nam!'«

Samogovor odraža visoko stopnjo človekove čustvene pretresenosti. Pisatelju je narekovala izbiro izraznih sredstev.

Izstopijo: ponovitve glasov v vzdihih in vzklkih, kjer ustvarjajo glasovno figuro: *Toča, toča! Moja pšenica, moja pšenica, ... In sadje! Oh! Oh! Oh!* Osrednji lik je poimenovan le z občnim imenom »oče«. Sporočilno ključna beseda je samostalnik »toča«, ki jo pomensko določita glagolski zvezi »je pričela odskakovati«, »se je usula«, in metafora, izražena z vulgarizmom. Usodnost položaja, v katerem se literarna oseba giblje, podkrepi versko besedje »hudič, satan, bog« in kletvice »O prekleto!, Devet hudičev!« Za izbrani del besedila je značilen ritem, oblikovan z besednim redom. Izrazita je retorika sporočenega, izražena v paralelizmu kletvic in prošnje v molitvenem obrazcu, s stopnjevanjem »Vse bo hudič vzeti!, Vse je pri vragu!«, »O bog, ti še odvrni nesrečo ...«, in metafora, ki namigne na smrt, »vse belo je je«.

Neobičajna ni le ubeseditvev doživljaja, izrazita je visoka čustvena prizadetost in moč, s katero kmet – najemnik spremlja dogajanje v naravi, izžareva pa jo tudi vse sporočilo novele.

b) Podobno oblikovan »dialog« (ki to ni) je Prežih zapisal poldrugo desetletje kasneje v noveli *Boj na požiralniku*, ZDI I, 41, 42.

»Zelena njiva se je kmalu spremenila v široko, rdečkasto krmino, ki se je videla daleč po soseski. Sosedje so hitro uganili, kaj to pomeni:

'Dihurji se spet dajejo s požiralniki!'

'Zdaj ne smemo odnehati, to je samo potuha ...' je bodril Dihur sebe in otroke.

'Bradavica mora biti suha ...'

'Požiralnik mora crkniti ...'

Tudi te osebe ne razvijejo dialoga, temveč vzklkajo in se z jezikovnim izražanjem bodrijo. Sporazumevajo se z dejanji, jezikovni izraz jim je le opora, ki se ne loči od misli in dejanj. Njihovi vzklki niso dokončani, zamolčan je natančnejši izraz čustev.

Značilen je ritem izrečenega, kakor v številnih ostalih zgledih, in stopnjevanje, oblikovano s povedma »Bradavica mora biti suha ...// Požiralnik mora crkniti ...« Imata vse lastnosti govora: sta kratki, odsekani in nedokončani, a zlasti slednja s pogovorno glagolsko zvezo izrazi zapoved, da mora družina vztrajati do konca, četudi v neena-

kem boju z naravo. Njun globlji pomen se navezuje na izhodiščno metaforo novele o požiralniku kot pošasti, ki jo morajo ubiti.

III. Sklepna utemeljitev knjige *Prežihov ustvarjeni svet*

Knjiga razgrinja jezikovne in slogovne posebnosti Prežihove literature. Obravnava izbiro, rabo in vlogo izraznih sredstev. Pisateljev slog utemeljuje, ga ozavešča in pojasni, kako je v literarnih delih svet ustvaril.

Ob utemeljitvi naslovne trditve kaže poudariti, da je že v prvi objavljeni črtici *V tujino* (Mir, 1909) zapisal: »Ali je bilo res tako, ne vem, meni se je tako zdelo.« (ZD I, 105)

Na videz nepomemben podatek priča o pisateljevi ustvarjalni intuiciji in o vedenju, da ustvarja iz svojega spomina oziroma iz aparata svoje osebnosti, ki obdeluje in predeluje sprejeti svet ter ga v osebnostno prežarjeni obliki daje iz sebe.

Res je tudi, da v Prežihovih literarnih delih najdemo drobce zgodovinskih dejstev, prepletene z domišljjskimi in celo mitičnimi prvini, ter takšne podobe, ki so jih Korošci, pisateljevi rojaki, prepoznali za njim identične. Takšni so na primer prizori iz *Jamnice* – delitev kruha beračem, podoba beračice Ajte, kmeta Munka –, ali iz *Požganice* – upiranje mežiških rudarjev in njihov boj za socialne pravice, podobe jazbinskih kmetov, ali podoba Radmance in mnogi drugi, ki so pisateljev skoraj »reportažni posnetek« dogajanja v Kotljah ali okolici iz časa njegovega odrasčanja in zgodnjih 20. let prejšnjega stoletja, ali pa so celo samo podoživetje materinih pripovedi, kakor poudarjajo najvidnejši raziskovalci Prežihovih del: M. Boršnik, J. Koruza, D. Druškovič, J. Pogačnik, I. Grdina, J. Mrdavšič in drugi.

Knjiga ob obravnavi jezika in sloga v pisateljevih literarnih besedilih med drugim dokazuje, da Prežihove like in številne slovenske rodove na Koroškem povezuje skupno jezikovno izročilo, ki ga v stiku z germanskim svetom in Evropo določajo slovenske korenine, ki jih je ta stik, seveda, tudi zaznamoval. Pisatelj je znal iz znanih dogodkov in oseb s premišljeno izbranimi in rabljenimi izraznimi sredstvi, oprtimi na ljudsko govornico in koroško knjižno različico, umetnostno oblikovati zgodbe, jih vključiti v krog univerzalnosti duha in jim dati splošnočloveški pomen, veljaven, živ in prepričljiv tudi v našem času medmrežja in virtualnih svetov.

Irma Marija Vačun Kolar

Analiza kiparstva na prostem v mestu Slovenj Gradec

ali resnična vrednost nekaterih postavitev

ESEJISTIKA

V Slovenj Gradcu je na prostem postavljenih skupaj 28 skulptur. Čeprav eksterierna postavitve omejuje nabor materialov, najdemo v Slovenj Gradcu vse najbolj tipične predstavnike danes t. i. klasičnih kiparskih materialov. Po številu z osemnajstimi primeri prevladuje bron, sledijo mu štiri kamniti skulpture, tri lesene, dve skulpturi sta iz nerjavečega železa oz. prokroma, ena pa je iz armiranega betona. Seveda gre pri večini skulptur in spomenikov, če že ne drugače, pa vsaj v duetu skulptura – podstavek, za uporabo najmanj dveh materialov, tako da sem pri tej delitvi izhajal iz prevladujočih »figuralnih« gradiv. Teh 28 skulp-

tur, ki se po velikosti raztezajo od monumentalnih do manjših meril, je v razdobju 48 let izdelalo 21 kiparjev. Prvi spomenik je bil postavljen leta 1955, zadnji pa leta 2003. Po narodnosti prihaja največ avtorjev s področja bivše Jugoslavije (17), po eden pa prihaja iz Italije, Avstrije, Anglije in Francije.

Datacija prve postavitve sovpada z leti, ko je mesto pričelo s pestrimi likovno-umetnostnimi dejavnostmi. Že leta 1954 se je namreč skupina intelektualcev¹ pričela družiti in pripravljati strokovna predavanja na temo likovne umetnosti. Plod teh srečevanj in razstav je bila ustanovitev Umetnostnega paviljona danes Koroške galerije

	Ime skulpture, spomenika (glej fotografije, stran 38)	Kraj postavitve, Slovenj Gradec:	Leto	Material	Avtor
1	POČITEK	Park skulptur	1977	bron, kamen	IVAN SABOLIČ
2	ZDRUŽENI	Park skulptur	1978	bron, kamen	DRAGO TRŠAR
3	PERZEFONA	Park skulptur	1979	bron	IVAN MEŠTROVIČ
4	PLOD	Park skulptur	1981	beli marmor	ANA BEŠLIČ
5	ČEŠNJEV CVET	Park skulptur	1981	marmor	RATKO VULANOVIČ
6	POLJUB	Park skulptur	1983	bron, beton	JOVAN SOLDATOVIČ
7	KRUH IN SEME	Park skulptur	1981	bron	JOSIP DIMINIČ
8	SPIRALNA SLED	Park skulptur	1986	prilepski marmor	JORDAN MILANOV GRABULOSKI GRABUL
9	SKUPINA LESENIH SKULPTUR	travnik ob Suhodolnici	80., 90. leta	les	JOŽE JEŠOVNIK
10	TRI SRNE	park pred bolnico	80. leta	bron	JOVAN SOLDATOVIČ
11	GROBNICA PADLIH BORCEV	park pred gimnazijo	1961	kamen, bron	STANE KERŽIČ BRANKO KOČMUT
12	SPOM. JAKOBU SOKLIČU	pred cerkvijo sv. Duha	2000	bron, kamnit podstavek	NACA ROJNIK
13	SPOM. FRANCU KSAVERJU MEŠKU	pred cerkvijo sv. Duha	70. leta	bron, kamnit podstavek	RADE NIKOLIČ
14	SPOM. HUGU WOLFU	Glavni trg	1990	bron	MIRSAD BEGIČ
15	FONS VITAE - IZVIR	Glavni trg	2002	tonalit, voda nerjaveče jeklo	MIRKO BRATUŠA
16	SPOMINSKA PLOŠČA JOŽETU DRUŠKOVIČU	Glavni trg	1974	bron	ANDREJ GROŠELJ
17	FONS VITAE - HOJA	Glavni trg	2002	bron, voda	MIRKO BRATUŠA
18	VENETSKI KONJ	Glavni trg	1992	bron, kamen	OSKAR KOGOJ
19	SPOMENIK SLIKARJU JOŽETU TISNIKARJU	Glavni trg	2003	patiniran bron	MIRSAD BEGIČ
20	MIRACULUM CREATIONIS	atrij galerije	1966	hrast, jeklo, baker	JOHN SKELTON
21	PESNIK GUILLAUME APPOLLINAIRE	atrij galerije	1990	bron, kamen	OSSIP ZADKINE
22	FONS VITAE - OBELISK	Glavni trg	2002	nerjaveče jeklo, bron	MIRKO BRATUŠA
23	SPOMENIK SVOBODE	Glavni trg	1955	bron, kamen	STANE KERŽIČ
24	MATI Z OTROKOM	park za upravno enoto	1992	bron, kamen	NACA ROJNIK
25	BREZ NASLOVA	kulturni dom	1971	armiran beton	HERMANN WALENTA
26	NIKOLA TESLA	pred stavbo Elektra	70. leta	bron, kamen	RADE NIKOLIČ
27	SPOMOMENIK PADLIM SKOJEVCEM	ob vrtcu na Legnu	1984	les, beton	JANKO DOLENC
28	SKULPTURA S	ob severni vpadnici	1971	varjeno železo, prokrom, beton	PINO POGGI

likovnih umetnosti, ki kot osrednja institucija za področje likovne umetnosti skrbi na tem območju tudi za zbirko kiparstva na prostem.

Pri postavitvah v urbani prostor mesta sta zelo opazni tendenci postavljanja na dveh lokacijah, in sicer v *starem mestnem jedru* ali njegovem bližnjem zaledju in postavljanje v *park na Štibuhu*. Če so zgoščanja in postavitve na lokaciji parka iz vidika njegove ustanovitve in poslanstva še bile logične, so postavitve znotraj starega jedra največkrat upoštevale zgolj kriterij – kdor ni na »glavni« promenadni osi, ta ni vreden nič. Vprašanje, za koliko konkretnih javnih postavitvev je bilo izdelanih konkretnih simulacijskih študij, je tu zelo na mestu.

Kljub temu in ostalim problemom, ki se jih bom dotaknil v analizi kasneje, lahko rečem, da predstavlja (gledano v celoti) slovenjgraško kiparstvo na prostem tako po številu kot po raznolikosti neprecenljiv prispevek k dopolnilni likovni podobi mestnega in širše mestnega pritičja.

Kritično oceno stanja, a s hkratnim konstruktivnim pogledom v prihodnost, je izzval v zadnjih nekaj letih nadvse pester program spomeniških postavitvev v mestu Slovenj Gradec. V razmiku dobrih desetih let² so na sorazmerno majhnem prostoru starega mestnega jedra postavili sedem skulptur (za naše okolje) monumentalnega merila. Kaj podobnega ni uspelo niti daljšemu obdobju postavljanja spomenikov NOB, katerega norme in pravila postavljanja danes skoraj vsak, ki misli, da se spozna na problematiko, graja in zaničuje. Naša etika, pravila in standardi pa nas praviloma niti malo ne zanimajo, še manj skrbijo.

Ne samo, da pri izbiri lokacij in izdelavi projektov postavitve spomenikov ostane tako laična kot strokovna javnost do zadnjega neobveščena in neparticipirana, ampak v večini primerov prav z denarjem iste javnosti plačajo avtorja mimo javnega natečaja po sistemu avtoritetnih prikrižanj »ta je najboljši«. Niti kiparji, še manj uradniki, se ne zavedajo, da se brez natečajev vedno uveljavi ena in edina največkrat slaba rešitev. Da Prešernov spomenik v Ljubljani ni bila najboljša rešitev vedo zdajšnje generacije tudi po zaslugi ohranjenih opisov ali osnutkov prvega slovenskega javnega natečaja iz leta 1899, kjer je bil Bernekerjev predlog v vseh pogledih boljši od Zajčevega. Kakšen izziv in motiv bi imel športnik tekmovati na olimpijskih igrah, če bi bil v svoji disciplini edini prijavljen, kako bi npr. tekel, če ga nihče ne bi dohiteval? Tako osvojena medalja mu ne bi pomenila ničesar in bi kar hitro obvisela pozabljena in zaprašena v kakšni vitrini. *Medalja kiparjevega in arhitektovega dela pa ostane dolgo na očeh vseh* in zavedno ali nezavedno vpliva na našo okolico, zaznavo in posredno na počutje. Če je športnikova medalja njegova lastna (osebna) zadeva, kiparjeva in arhitektova postavljena na prosto prav gotovo ni. Jože Plečnik je nekoč dejal: »Tudi umetnika se more siliti, da poizkuša večkrat, dokler tako rekoč ne iztisne iz sebe najboljše.«

Če ne iz strokovne plati, mi je stanje vsaj na začetku vzbujalo dvome in skrb s tališča prebivalca mesta, ki je nanj ponosen, navezan in mu ni vseeno, kaj počno z njegovo sicer javno »dnevno sobo«.

ESEJISTIKA

V desetletju so na majhnem prostoru starega mestnega jedra postavili sedem skulptur ... Kaj takega ni uspelo niti daljšemu obdobju postavljanja spomenikov NOB.

POSTAVITVE V STAREM MESTNEM JEDRU Z OKOLICO

ESEJISTIKA

Ni potrebno biti pretirano likovno občutljiv in kiparsko razgledan da ugotoviš, da je najbolj zgrešena kiparska investicija v mestu Venetski konj ...

Ker je bila spomeniška aktivnost v zadnjih sedemnajstih letih v mestu Slovenj Gradec nadvse pestra in ker takšnega nekritičnega tempa postavljanja v prihodnosti mesto več ne bi preneslo, gre pri iskanju novih lokacij posebej poudariti pojem dolgoročnega planiranja. Tako gre na moje predloge v sklopu projekta Parka skulptur na Štibuhi³ in ožjega južnega dela mesta okoli centra gledati ravno skozi prizmo zagotavljanja primernih površin za postavljanje skulptur v daljšem časovnem razdobju. *Na krajši rok bi bolj kot to, kam bi postavljali nove skulpture, veljalo razmisliti o tem, kar že imamo postavljeno.*

Ni potrebno biti pretirano likovno občutljiv in kiparsko razgledan da ugotoviš, da je najbolj zgrešena kiparska investicija v mestu Venetski konj oblikovalca Oskarja Kogoja. Kdor misli, da konj zaseda v mestu statuarno najboljšo pozicijo, se še kako moti. Na tem mestu nikoli in nikdar ne bi smel stati nikakršen kip (slika 1). Drugi velik problem je kip sam. Konj je dizajnerski kos par excellence in kot tak nima nobene kiparske, še manj urbanomorfne, vrednosti. Tako kot njegovi brati bi veliko bolje opravljal svojo funkcijo v kakšni vstopni avli trgovskega centra ranga KaTiCa ali Mercator.

Politika in hitenje sta škodovala tudi postavitvi spomenika slikarju Jožetu Tisnikarju. Gneča ulič-

Slika 1: VENETSKI KONJ, (Glavni trg, pred KGLU) 1992, bron, kamen, OSKAR KOGOJ

Slika 2: SPOMENIK SLIKARJU JOŽETU TISNIKARJU (Glavni trg, pred KGLU), 2003, patiniran bron, MIRSAĐ BEGIĆ

ne opreme⁴ v neposredni bližini (poseganje v relativni prostor kipa), Venetski konj, nepreglednost ter statični in dinamični promet je le nekaj glavnih motilnih faktorjev, ki delajo Begičev kip doživljajsko manj učinkovit (slika 2). Spomeniku tako oko prav z nobene strani ne najde pravega ozadja, kaj še le potrebnega meditativnega miru, ki je tako potreben ob srečanju s Tisnikarjevim slikarstvom. Nesrečno sumarno dejstvo je tudi padanje uličnega tlaka v povezavi z ukinitvijo baze in obliko dela spomenika, ki kar sam kliče k trikomi mladih »skateboarderjev«. Na tem mestu bi bilo odveč poudarjati razlike med skulpturo kulturno regijskega (ali celo državnega) pomena in skulpturo igralom, ki jo danes najdemo že na marsikaterem otroškem igrišču⁵. Postavitev ima v prihodnosti dve možnosti, in sicer da se izboljša na zdajšnji lokaciji najboljše skupaj z načrtovano prenovo dela Glavnega trga⁶ in Trga svobode ali da se spomenik prestavi. Spomenik bi se dalo z manjšimi posegi veliko bolje postaviti na že predlagani lokaciji parka pred bolnico. Zdaj ločena in vsak zase (ne)samozadostna dela parka pred gimnazijo in bolnico bi lahko takšna postavitev kvalitetno povezala⁷.

Nerazumno skrit je kip Ossipa Zadkina (slika 3), zato bi ga veljalo prestaviti na lokacijo, kjer bi bil tako turistom kot domačinom bolje predstavljen. Dve takšni mesti bi lahko bili npr. prehodni atrij vzporedne pasaže pri lekarni ali še bolje ploščad pred graščino Rotenturn. Tudi za skulpturo

Slika 3: SPOMENIK PESNIKU GUILLAUMU APPOLLINAIRU (atrij KGLU), 1948 (podarjen leta 1990), bron, kamen, OSSIP ZADKINE

Johna Skeltona (slika 4) bi se izplačalo najti novo mesto, še prej pa bi jo morali temeljito restavrirati⁸. Ker je nezaščiten les v našem podnebnem pasu hitro podvržen propadanju, mora biti Miraculum Creationis postavljen v pokritem javno dostopnem prostoru. V izgotovljenem projektu razširjenega Parka skulptur na Štibuhu sem Skeltonovo skulpturo pridružil obstoječi kiparski zbirki na Štibuhu, in sicer sem ji mesto odmeril v pokritem poletnem paviljonu.

Če pogledam na prazen prostor, kamor bi lahko v prihodnosti postavili nove skulpture, ugotovim, da je tega največ na prej omenjenih parcelnih mestnih zelenih površinah, vendar je potrebno tudi tu vse postavitve pospremiti s študijami. V starem mestnem jedru (tu mislim predvsem na Glavni trg in Trg svobode), kjer je danes gostota postavitve največja, je ob upoštevanju obstoječih postavitvev in ob upoštevanju sedanje urbane ureditve ter prometnega režima, novih dobrih lokacij malo. Nasploh je treba začeti enakovredno obravnavati oba dela Glavnega trga in zaključiti s stihijskim postavljanjem zgolj na SZ sprehajalno os. Možnost dobre postavitve daje sosednji Trg os. Možnost dobre postavitve daje sosednji Trg svobode, kjer je najprimernejše mesto na vogalu trga ob cerkvi sv. Elizabete. Primerna skulptura bi na tem mestu večala zaključenost Trga svobode, postavitvev ne bi manjšala učinkov globinskega trga, kar sedaj na žalost počno gostinski šotori, trg bi rešili pred statičnim prometom, kar pa se mi zdi

najpomembnejše, je to, da bi s takšno postavitvijo in ureditvijo povezali sedanjo z unikatnim programom mrtvo Meškovo ulico s Trgom svobode. V najboljšem primeru bi lahko mesto na tem stiku s tem dobilo še en manjši trg. Večina prostostoječih ali vzdanih cerkva v evropskih mestih tržno izkorišča najmanj dva svoja pročelja, nekatere celo tri ali več.

Tretjo možnost novim postavitvam dajejo obstoječa in načrtovana rondo križišča – krožišča, ki predstavljajo eno redkih, če ne edino, simbiozo kiparstva in prometa. Pri takšnih skulpturalno opremljenih krožiščih je še posebej privlačno zvezno menjavanje sekvenc pogledov na nespremenjenem polmeru rondoja in nočna lokalna osvetljava skulpture v povezavi s splošno razsvetljavo krožišča. Tudi prazni travnatni atriji vrstne zazidave blokov na Maistrovi in Tomšičevi ulici bi lahko novim skulpturam dajali primerno okolje.

Večjo reprezentančno prostorsko nišo vidim tudi v izgotovitvi tako imenovanega »skulpturnega trikotnika«⁹ treh monumentalnih skulptur (slika 5), med katerimi Poggijev S (slika 6) že stoji ob severnem vstopu v mesto. Druga skulptura bi se tako postavila v pravkar zgrajeni rondo Colatio pri Starem trgu, tretja pa ob križišče mestne obvoznice in Celjske ceste na jugovzhodu mesta. Ogljišča trikotnika predstavljajo tri ključne vstopne točke v mesto, zveznice med njimi pa zamejujejo glavino strjene mestne zazidave.

Slika 4: MIRACULUM CREATIONIS, (atrij KGLU), 1966, hrast, jelko, baker, JOHN SKELTON

ESEJISTIKA

Večjo reprezentančno prostorsko nišo vidim tudi v izgotovitvi tako imenovanega »skulpturnega trikotnika«⁹ treh monumentalnih skulptur ...

ESEJISTIKA

Parku svobode in miru so skozi čas pogosto menjali imena, tako se je isti park nekaj časa imenoval tudi Titov gaj, Gaj miru ali v zadnjem času Galerija na prostem.

Slika 5: »Skulpturalni trikotnik« s svojimi oglišči označuje ključna mesta mestnih vpadnic.

Slika 6: SKULPTURA S (severni vhod v mesto), 1971, varjeno železo, prokrom, beton, PINO POGGI

Slika 7: POČITEK (Park skulptur), 1948 (podarjena 1977, danes deponirana), bron, kamen, IVAN SABOLIĆ

POSTAVITVE V PARKU SKULPTUR NA ŠTIBUHU

Začetki prvih zamisli in postavitvev segajo v sedemdeseta leta 20. stoletja. Leta 1975 so ob razstavi MIR 75 in 30. obletnici OZN prišli na idejo o postavitvi »Parka svobode in miru«. Za lokacijo galerije na prostem so izbrali park šolskega centra na Štíbuhu. Ideja je bila, da naj bi umetniki iz vsega sveta ob dnevih OZN in vsakoletni razstavi, v ta namen poklonili parku po eno skulpturo. Prvo skulpturo Počitek (slika 7), hrvaškega kiparja Ivana Sabolića, je leta 1977 iz svoje zbirke daroval sam takratni predsednik Josip Broz Tito. Za kuliso te pomembne postavitve sta v parku arhitekta Marjan Gnamuš in Franc Mezner sprojektirala manjši leseni amfiteater. Parku svobode in miru so skozi čas pogosto menjali imena, tako se je isti park nekaj časa imenoval tudi Titov gaj, Gaj miru ali v zadnjem času Galerija na prostem. Do leta 1986 so v park darovale svoje skulpture vse republike bivše Jugoslavije. Nekatera imena kiparjev so mlajšim umetniškim generacijam, ki so bile po osamosvojitvi zazrte predvsem proti zahodu, neznana. Da pa gre za imena takratne jugoslovanske kiparske reprezentance, se seznanimo takoj, ko odpremo kakšno pregledno monografijo jugoslovanskega kiparstva iz 70. ali 80. let.

V parku si je danes možno ogledati sedem od prvotno osmih postavljenih skulptur. Pred leti so namreč v depoje Koroške galerije likovnih umetnosti (menda zaradi vandalizma) morali umakniti prav prvo postavljeno skulpturo Počitek, ki je bila kompozicijski ključ amfiteatra. Danes na granitem podstavku zeva praznina (slika 8). Minimalno skrb in odgovornost nad skulpturami v parku nosi Koroška galerija likovnih umetnosti, ki poskrbi, da se v zimskem času kamnite skulpture pokrijejo, minimalna negovalna dela pa izvaja tudi mestna komunalna služba, ki poleti ureja zelenice.

Danes mesto kljub nekaterim bolj ali manj resnim predlogom ne ve, kaj bi s parkom v prihodnje. Ali naj park ostane v današnjem obsegu, ali naj skulpture prestavijo na drugo lokacijo, in ali lahko v lokaciji na Štíbuhu sploh vidijo kakšno razvojno mestotvorno perspektivo? *Pomanjkanje volje in idej za rešitev teh vprašanj je bivši park Svobode in miru odrinilo na rob, kjer pa je zavoljo nepovezanosti z mestom in nikoli zaživeti funkciji pravzaprav vedno bil.* Park je brez parkovne opreme⁹, ki bi zadržala mimoidočega, brez jasnih poti dostopov, ima okrnjen amfiteater brez prave funkcije, parku manjka prostorska zaključenost in vizija morebitnih novih postavitvev, skrbi pa tudi pomanjkljiva hortikultura urejenost. Nasploh je v mestu opaziti velik

Slika 8: Današnja podoba okrnjenega amfiteatra Galerije na prostem (Park skulptur, Štibuha)

trud in prizadevanja po vključitvi nasadov dreves, okrasnega grmovja in cvetja¹⁰, kar je vse lepo in prav dokler so takšni nasadi kulturno negovani in ne posegajo v prostor arhitekture, spomenika ali skulpture.

Mesto Slovenj Gradec, kljub nekaterim fragmentarno razmaknjenim, a nedelujočim, zelenim površinam¹¹ znotraj zazidalnega tkiva, nima osrednje javne zelene površine, kot tudi nima primerne velikega in opremljenega igrišča za najmlajše, kamor bi lahko starši popoldan pospremili svoje otroke¹². Razmišljanja, da je mesto tako ali tako vpeto v zeleni obroč Dobrave in Rahtela, dolgo ne hrbrijo ali zadovoljujejo, če vemo, da se v mestu pričinja gradnja doma starostnikov, da se širi visokošolsko središče in da nova regijska zakonodaja postavlja pred mesto nove izzive. Navedenim argumentom naj eksaktno dodam še odgovore na vprašanje, zakaj revitalizacija in širitev obstoječega Parka skulptur prav na lokaciji Štibuha:

- na širšem območju okoli Parka skulptur na Štibuha (med Celjsko in Podgorsko cesto, Tomšičevo ulico in delom prostora ob Gozdni poti) je dovolj prostih še ne zazidanih površin kot tudi zazidanih, a degradiranih;

- vsakršno prestavljanje in drobljenje kiparske zbirke bivšega Parka svobode in miru bi napravilo veliko nepopravljivo škodo lokaciji na Štibuha in sami avtentičnosti zbirke; ker takšne vrste kipar-

Slika 9: Park skulptur na Štibuhi

stvo najbolje funkcionira v zelenem, parkovnem in odprtem prostoru, menim, da je prestavljanje ob dejstvu, da parkovni potencial Štibuha v mestu nima alternative, nesmiselno;

- za daljše rekreacijske aktivnosti širše populacije je položnejša z gozdom poraščena Dobrava veliko primernejša od Rahtelovega vrha;

- mesto se bo v prihodnje ob svojih prometnih krakih zagotovo še širilo; slednje se kaže tudi na obravnavanem območju dobrovske terase, ki jo zazidava ob obeh vznožjih na prvi pogled neopazno, a vztrajno stiska; *dobravska terasa s Štibuhom bi morala ostati in postati zeleni pomol, ki bi segel na sam rob središča mesta;*

S takšnimi rešitvami bi mesto nedvomno pridobilo tako na vrtni, ekološki, sociološki, rekreacijski kot umetniški ravni. Čeprav bi tudi razširjeni Park skulptur na Štibuha težko direktno primerjali z veliko večjimi parki prestolnic, ki z razširjeno ponudbo (letno gledališče, letni kino, ribniki, fontane, skulpture večjih meril, otroška igrala, tenis igrišča, kolesarske steze, ...) popestrijo dogajanje v njem, pa kljub temu drži primerjava sorazmerna velikosti, da urejanje (umetniških) parkov največkrat ni v prvi vrsti povezano z denarjem, ampak gre bolj za vprašanje zelene, umetniško rekreacijske zavesti o potrebi takšnih površin in dobre volje.

Opombe:

- ¹ Akad. slikar Karel Pečko, arhitekta Miro Zdovec in Marjan Gnamuš, filolog Primož Simoniti, župnik Jakob Soklič.
- ² Od 1992 do 2003; v kolikor pa prištejemo še Appollinaira in Wolfa oba iz 1990 leta imamo devet postavitev v trinajstih letih.
- ³ Ki je del mojega diplomskega dela z naslovom Park skulptur in kiparstvo na prostem v mestu Slovenj Gradec, Ljubljana FA 2006.
- ⁴ Kandelabrov, cvetličnih korit, kolesarskih stojal, statične pločevine in dreves; drevesu, ki stoji najbližje spomeniku so dodali »fenomenalen« leseni okvir; čudi me, da niso po isti analogiji tudi novega info-turističnega displeja postavili bližje turistični pisarni, po možnosti kar med konja in Tisnikarja.
- ⁵ Tu imam v mislih predvsem vprašanje, kdaj spomenik potrebuje minimalni »krog samote« in »pravo« ozadje?
- ⁶ S hkratno predstavitevijo Venetskega konja.
- ⁷ Še ena velika napaka bi bila, če bi nasprotno Gosposvetsko cesto razširili v dvosmerno in na mesto stika teh dveh parkov naredili krožišče; takšni predlogi samo potrjujejo ugotovitev C. Sitteja, da po *gradbeniško-birokratski poti* ne moremo priti do dobrega mestnega načrta.
- ⁸ Delno restavrirano skulpturo so iz atrija (zaradi dvigala) ta čas že prestavili v vstopno ložo, kjer pa ji je odmerjeno veliko premalo prostora.
- ⁹ razsvetljava, parkovno pohišstvo (klopi, koši ...), tlaki itd.
- ¹⁰ Čeprav se ti nasadi včasih znajdejo na prav obupnih »gomi-lah« ali koritih; primerki te vrste so bili k sreči iz centra odstranjeni in sedaj »lepšajo« Partizansko cesto.
- ¹¹ Kuharjev park, gimnazijsko-bolnišnični park, park za upravno enoto, Park skulptur na Štibuha.
- ¹² Nam najbližja mestna občina Velenje ima ta problem zgledno rešen.

ESEJISTIKA

Slika 10: PLOD (Park skulptur), 1981, beli marmor (arandželovc), ANA BEŠLIČ

Boštjan Temnik

1

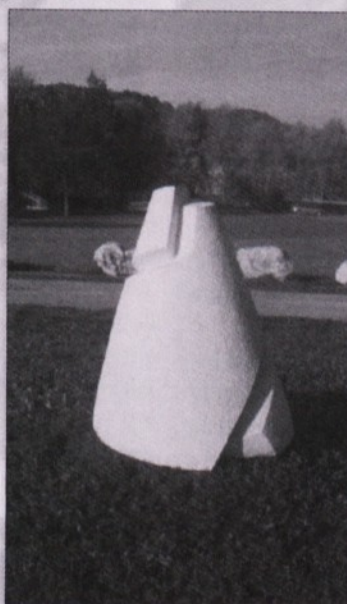
7

ESEJISTIKA

Opomba:
Podatki in lokacije
skulptur so zbrani v
preglednici/karti
(str. 32/33).

2

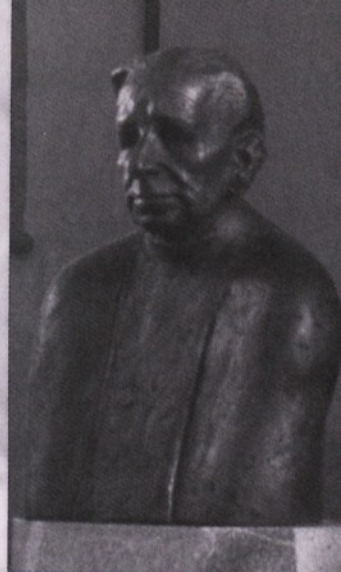
8

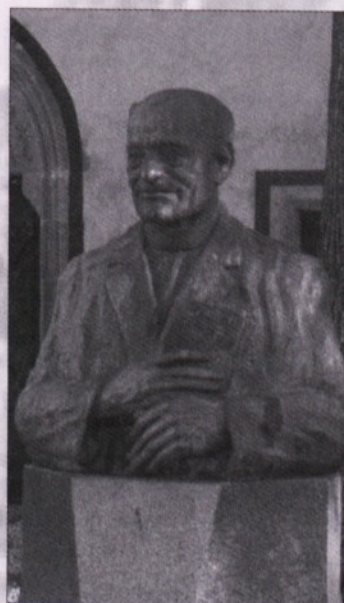
3

9

12

13

6

4

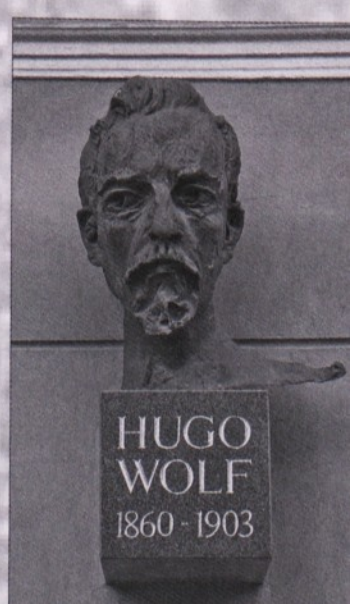
10

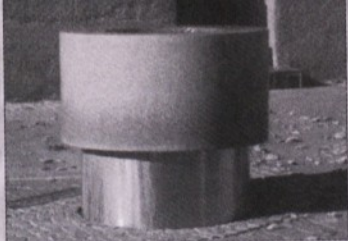
5

11

14

15

17

23

16

24

ESEJISTIKA

18

19

25

26

20

22

27

21

28

KOLAŽ UMETNOSTI

Pogovor z Boštjanom Temnikerm

ESEJISTIKA

Boštjan Temnik. 29-letnik, ki ga je po končani mizarški in srednji lesarski šoli premamila upodabljajoča umetnost. Arhitekt, kipar, slikar. Študent Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka. Letošnji dobitnik nagrade MO Slovenj Gradec za najboljši turistični spominek. Ob bližajoči se otvoritvi njegove samostojne razstave ter zaradi njegove izjemno zanimive diplomske naloge, sem ga obiskala v njegovem ateljeju v Mladinskem kulturnem centru Slovenj Gradec.

Poznamo vas kot kiparja, arhitekta in slikarja. Kako se te tri osebe prepletajo v vašem umetniškem ustvarjanju?

Ko danes pogledam na svojo dosedanjo življenjsko pot, vidim, da je vseskozi prihajalo do neke logične interesne nadgradnje. Bolj, ko sem se predajal posameznemu področju, bolj sem odkrival skupne temelje teh treh likovnih smeri. Na Fakulteti za arhitekturo je bilo kar nekaj predmetov, ki so podrobno obravnavali zgodovino razvoja arhitekture. Skozi študij sem tako spoznal, da je bila arhitektura včasih neobhodno povezana s kiparstvom in slikarstvom. Nemajhno vlogo pri moji odločitvi za vzporedni študij na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje pa je imel tudi prof. Marjan Ocvirk, ki vsako leto pelje študente arhitekture v samo središče sodelovanja vseh likovnih smeri, v Toskano. Med drugim je moja pot na FA potekala mimo ALUO, tako da sem kmalu začel zahajati vanjo. Pri konstituciji človekove zavesti so pomembne prav vse okoliščine in dejavnosti, s katerimi se je človek skozi življenje srečal, za ustvarjalno konstrukcijo te iste zavesti pa je še pomembnejši vrstni red ukvarjanja s temi dejavnostmi. Vsekakor arhitekturni pogled vpliva na moje kiparstvo in slikarstvo – velja seveda tudi obratno – pomembno pa je, da se zavedam, do katere meje je ta prenos znanja in simbioza pogledov koristna. Ko danes projektiram arhitekturo, pa naj gre za enodružinsko hišo, prizidek, ureditev mansarde ali zgolj vrta pred hišo, skušam investitorja prepričati, da del sredstev nameni tudi tema dvema »čistima umetnostima«, da v prostor postavi kakšno skulpturo ali pa obesi sliko ali mozaik.

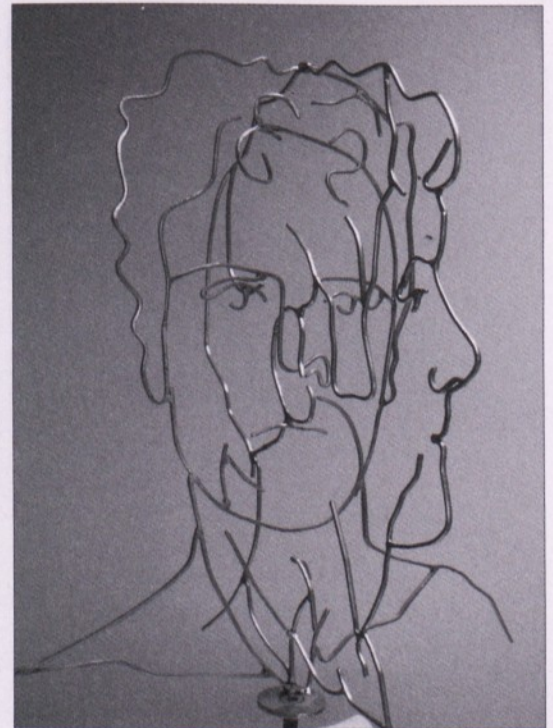
Kaj je botrovalo temu, da ste se po mizarški šoli vpisali na Fakulteto za arhitekturo?

To je anekdota! Že kot mizar sem bil stoo odstotno prepričan, da bom šel na Biotehnično fakulteto,

smer lesarstvo. O tem sem bil še vedno prepričan tik pred maturo na lesarski šoli v Škofji Loki. A nekega dne mi je sošolec pri uri, mislim, da je bila tehnologija obdelave lesa, rekel, da bo šel na arhitekturo. Takrat sem prvič slišal to besedo, čeprav sem verjetno bil že kdaj prej pozoren nanjo, ampak takrat sem se prvič zamislil, naslednji odmor šel v knjižnico in prvo, kar sem tam našel o arhitekturi, so bile monografije o Jožetu Plečniku. In ko sem videl, da je bil ta človek mizar, da je bil potem na graški obrtni šoli, kjer je risal pohištvo, kar sem tudi jaz tisti čas intenzivno počel, in da je šel potem na Dunaj k Wagnerju, sem vedel, da je arhitektura to, kar želim. Po predmetniku in izkušnjah nekaterih študentov in profesorjev sem tudi vedel, da na Biotehnični fakulteti ne bi dobil potrebnega oblikovalskega in umetnostnozgodovinskega znanja, kot sem ga na FA. In tako sem šel na sprejemne izpite in bil sprejet.

V svojih kiparskih delih se posvečate različni motiviki. Kaj bi označili za stalnico svojega dosedanjega kiparskega opusa?

Stalnica je prav gotovo figura s svojimi modifikacijami – portreta, torza, fragmenta. Vsekakor je

Boštjan Temnik, Avtoportret, 2005, prokrom, 45 x 40 x 23 cm

Boštjan Temniker

to ženski akt oz. akt, saj pravim, da je najlepše, kar je narava ustvarila, človeško telo. Narava se kljub določenim zakonitostim in navideznim podobnostim nikoli ne ponavlja. K sreči ljubljanska akademija še vedno vsaj v prvih dveh letih študija bazira na realističnem upodabljanju figure, kar se mi zdi izredno pomembno za nadaljnji razvoj likovnika.

Ustvarjate v različnih materialih, od gline, mavca do bronu, še posebej pa vas privlači les. Je to zaradi dodatne usklajenosti z motiviko ali je prav tehnična stran obdelave lesa tista, ki vas privlači?

Les je res zelo hvaležen material, ne predstavlja takšnih konstrukcijskih težav kot mavec, pri katerem moraš vse armirati, tudi med samo obdelavo je dosti bolj hvaležen dotika, prav tako pa je lesene skulpture lažje transportirati ter shranjevati. Čeprav sem v lesu izgotovil že kar nekaj skulptur (med drugim sem bil dvakrat na simpoziju v Millstattu), imam v tem kiparskem materialu še številne ambicije. Les, točneje strojno obdelan les, me drži v primežu privlačnosti že iz časa mizarških let. Pravi kot, ki je v mojih delih pogosto prisoten, je zame nasploh prvinska kulturna manifestacija, ki je postala alternativa organsko raščnemu naravnemu okolju. Pot umetnosti od organskega naturalizma do skrajno možne redukcije v abstraktni blok kaže ravno to kulturno evlucijsko željo po pravem kotu.

Da ste pri svojem delu zelo inovativni, kaže tudi dejstvo, da ste razvili nov kalup za odlivanje skulptur.

Kiparska tehnologija je kot tudi vsaka druga likovna tehnologija izredno pomembna, saj je

ena redkih stvari, ki se je v povezavi z umetnostjo da učiti in priučiti. Od prvega letnika dalje sem se ukvarjal z različnimi postopki odlivanja figur. Zmeraj sem zavidal kolegom slikarjem, ko so končavali svoje slike, saj se kiparjevo pravo delo šele začne, ko je stvar zmodelirana v glino. Pri klasičnem kalupu lahko odlivanje traja tudi cel teden, odvisno od velikosti skulpture, pri večjih figurah pa sta potrebna najmanj dva človeka, potrebno je delati hitro, sam kalup je zelo težek, poleg tega pa ti da le en odlitek. Pri sodelovanju z nekaterimi koroškimi podjetji sem spoznal poliuretan in lateks, ki sem ju uporabil za elastičen kalup ter kasneje za izdelavo samih skulptur. Ta moj kalup omogoča hitrejšo odlivanje skulptur, je lažji, je za večkratno uporabo, vendar ga je potrebno pred nalivanjem mavca kot pozitiva dobro konstrukcijsko učvrstiti, da ga ne zvija.

V vaših slikah je viden razvoj od »posnetka realnosti« do abstrakcije.

Med likovniki moje generacije delitve realistično – abstraktno ne pomenijo kaj dosti, odnosno ta vprašanja niso več v prvem planu. Če hočete, enako legitimno in vznemirljivo je slikati na oba načina. Emerik Bernard mi je nekoč dejal: »Pokaži mi abstraktno sliko, ki je ni moč najti v naravi.« Slikarska pot se me je prijela na akademiji, kjer imamo kiparji veliko skupnih predmetov s slikarji. Mali akt je bil zame osebno likovno najkoristnejši predmet. Tako moram o svojem slikarstvu

Boštjan Temniker, *Epigon kocke*, 2006, pat. mavec in les, 69 x 60 x 69 cm

govoriti predvsem v povezavi z malim aktom. To so študije, to pomeni, da sem jih risal ali slikal vsak večer po dve, tri ure (nikoli do sedaj še nisem kontinuirano ali diskontinuirano slikal ene slike dalj časa), in to intenzivno. Pred akademijo nikoli nisem risal po živem modelu, tako da mi je predstavljalo to povsem novo izkušnjo. Mislim, da je prav, da umetnik na začetku svoje slikarske kariere vse moči usmeri v naturalistično upodabljanje vidnega sveta. Se pravi, da postane likovno pozoren, da mu pot od odbite ambientalne svetlobe preko oči v roko postane obvladljiva, da postane likovno spreten. Tudi jaz se venomer vračam na čisto osnovno »abecedo«, ker skušam z novimi spoznanji preverjati stare kvalitete in znanja. Jaz sem za razliko od kolegov slikarjev zelo dolgo ostal pri realistični figuri, to pomeni, da do tretjega letnika nisem znal razmišljati abstraktno, mogoče tudi danes ne znam v taki meri, kot bi si želel, a nekako mi je profesor Bernard znal pričarati občutek kreacije abstraktne slike. V nižjih letnikih sem namreč narazumevajoče gledal na starejše kolege, ki so na svojih napetih platnih izvajali razne trike, ki so se mi sprva zdeli »strelji na prvo žogo«, a kot sem kasneje spoznal, je pot vsaj večine izmed nas šla spontano od realizma k abstrakciji.

V kateri slikarski tehniki najraje ustvarjate in zakaj?

S samimi slikarskimi tehnikami nisem veliko eksperimentiral. Trenutno mi je najbližji akril, saj slikam zelo hitro in zato imam rad, da se mi slika tudi hitro suši. Na fakulteti pa smo veliko risali tudi z ogljem, ustvarjal sem tudi v kolažu. Drugih tehnik pa še nisem imel časa preizkusiti; priznati moram, da v olju še nisem slikal.

V svojem diplomskem delu z naslovom Park skulptur in kiparstvo na prostem v mestu Slovenj Gradec ste predstavili svoj pogled na postavitev skulptur v »našem« mestnem jedru. Kako pa je s postavitvijo skulptur na območju celotne Koroške?

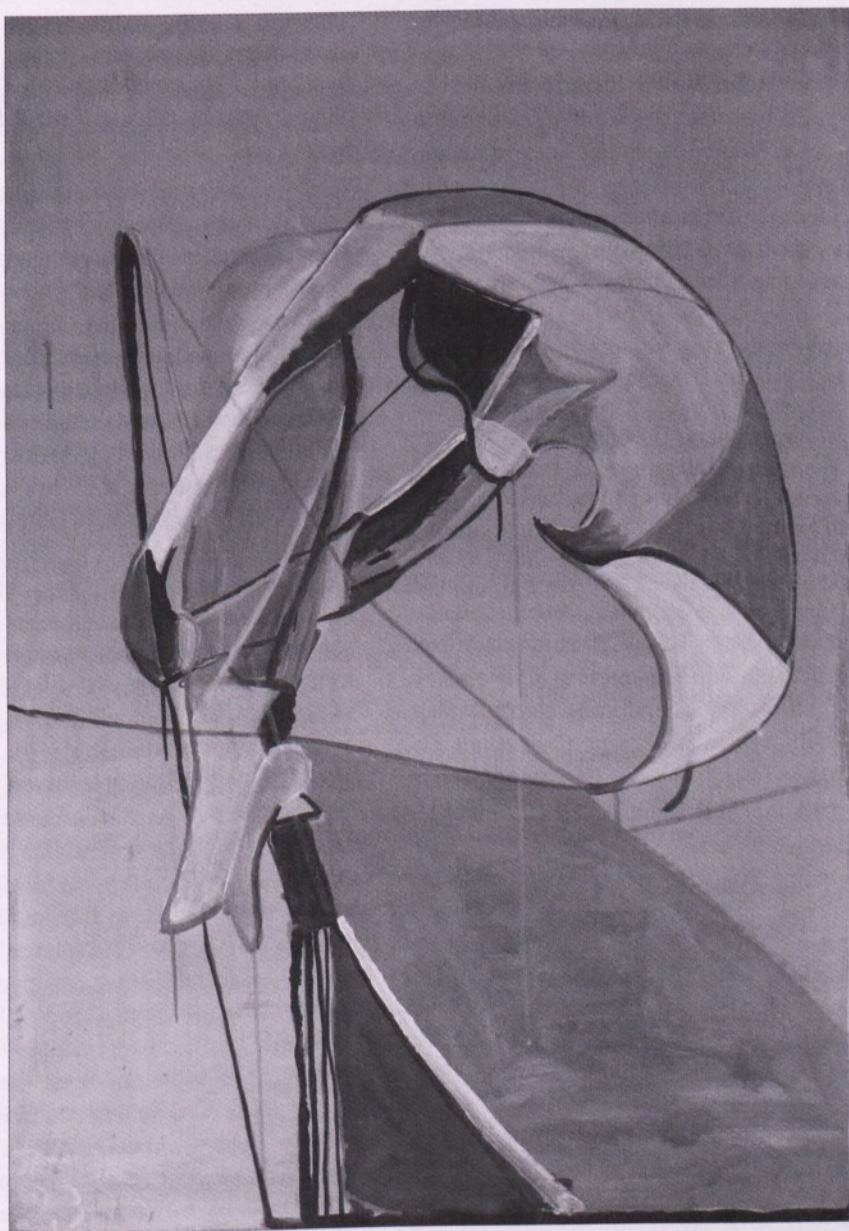
V devetem semestru sem že vedel, kaj bom delal za diplomsko nalogo, tako da sem ta semester pri profesorju Jaki Bonči izkoristil za pregled celotnega kiparstva na Koroškem. No, na Koroškem je bilo, vsaj do leta 2005, postavljenih 96 skulptur, izmed teh najbolj izstopata dve grupaciji, in sicer ravenska Forma viva in slovenjgraške skulpture. Kvaliteta skulptur na Koroškem zelo niha, imamo primere vrhunskega kiparstva in nekaj ponesrečenih primerkov. Ključni problemi skulptur so njihova slaba postavitve, in vzdrževanost, ulična oprema, nove urbane zazidave, ki izpodrivajo prostor skulpturam.

Poleg tega na nekaterih ključnih mestih stojijo skulpture, katerih likovna kvaliteta je na zelo nizkem nivoju. Če navedem dva takšna najbolj eklatantna primera, sta to Ajdovska deklica na Poljani ter Spomenik dravograjski barikadi. Povedati je treba, pa naj ima postavitev še tako narodnozaveden ali občječloveško dobrohoten vzrok, opravičila za malomaren pristop in likovno kvaliteto ni. Brez nekaterih skulptur ravenske Forma vive bi o nadpovprečju težko govorili na Prevaljah, čeprav imajo kar nekaj skulptur v spominskem parku, ki pa je žal neprivačen, prenatrpan, brez razvojnega potenciala.

Ravenska Forma viva predstavlja kvaliteten vrh kiparstva na prostem na Koroškem, tu so prisotni kiparji modernisti in postmodernisti iz vsega sveta, je pa tudi res, da je določene skulpture načel vandalizem, zob časa, nekatere so postavili ali predstavili, bolj ali manj posrečeno. Prav tako imajo skulpture posvečene NOB na Koroškem določeno kvaliteto, tako da se ne strinjam s tistimi, ki bi radi pozabili na to obdobje, ga izničili ter pospravili te skulpture in namesto njih postavili svoje. Skulpturalno je najbolj osiromašen Dravograd in še to, kar je postavljeno, nima nobene dodane likovne vrednosti, za razliko od Radelj ob Dravi, kjer stojijo dela Gojkoviča, Schoya, Štuhca, Dolenca.

Boštjan Temnik, Študija št. 4.49, 2006, akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm

*Boštjan Temnik, Študija št. 4.50, 2006,
akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm*

Torej bi se lahko strinjala, da bi pri postavitvi neke skulpture v prostor moral imeti arhitekt večjo vlogo?

Sigurno. Ne samo arhitekt, temveč tudi kipar. Glejte, praksa je takšna, da najprej naredijo skulpturo. Naročniki naročijo skulpturo ne vedoč lokacije in ko je le-ta narejena, iščejo ad hoc lokacijo zanjo. Namesto da bi bilo obratno! Poleg tega pa so tudi roki prekratki. Pobudniki postavitev se za skulpturo odločijo prepozno oz. pred obletnico in zaradi tega ni časa ne za natečaj ne za širše študije o umestitvi skulpture. In ravno pri umestitvi skulpture bi morala imeti glavno besedo arhitekt in kipar, a je nimata, saj vsak, ki misli, da malo pozna umetnostno zgodovino, misli, da je že poklican, da ve, kje je prava lokacija oz. kdo je pravi kipar za predvideno nalogo. In tako vsakič znova misleč, da delajo v javno dobro, še naprej ignorirajo institut javnega natečaja. Lep primer pozitivne prakse je 1. slovenski natečaj za spomenik Francetu Prešernu, za katerega je bil sicer izbran kipar Ivan Zajc z manj prepričljivo spomeniško zasnovo, po osnutkih drugih kiparjev in iz sočasnih člankov pa vsi vemo, da je bil Bernekerjev predlog naprednejši, sodobnejši in da je Zajčev predlog že zakasnela realistična figura, ki je toga tako v postavi kot v sam obraz pesnika. Hočem reči, pozitivno v takšnih primerih je, da v družbenem spominu ostane zavest o večih možnih predlogih in bolj ali manj ponesrečenem izboru.

V zgoraj omenjenem delu pa ste predstavili tudi idejno zasnovo ureditve Parka skulptur na Štibuhi oz. Gaja miru. Bi lahko na kratko povzeli le-to?

S kiparstvom v MO Slovenj Gradec sem se kar dolgo ukvarjal. Teh 28 skulptur, ki jih imamo, je lociranih predvsem v dveh žariščih, eno je na Štibuhi, drugo v mestnem jedru, in obe žarišči sta z vidika nadaljnjih postavitev že prepolni, se pravi, nimamo neke vizije, kam bi se v bodoče postavljalo skulpture oz. kaj bi počeli s temi površinami. Če povzamem, severozahodna os je prepolna prvenstveno zaradi ulične opreme, ki je na določenih mestih že posegla v sam prostor skulpture, potem je tu statični promet, skulpture tu nimajo pravega ozadja, ki bi ga v takšnem okolju lahko imele. Tržna linijska postavitev je ena najtežjih, še posebej v današnjih pogojih urbanih ureditev. Ne vem, kaj počnejo občinske mestne službe odgovorne za mikrourbano projektiranje in promet. Človek ima občutek, da vseh problemov niti ne zaznajo, če pa jih že, jih rešujejo kar se da kratkoročno in necelovito. Na mestno občino mesečno pritekajo tudi bolj ali manj resne pobude posameznikov, društev, gostincev in drugih, ki bi radi na Glavnem trgu in njegovi širši okolici počeli

to, kar delajo v svojih dnevni sobah ali zmeraj bolj pogosto tudi na fasadah svojih hiš. Problem je širok oz. vsestranski, prične pa se z vse manj likovno izobraženo širšo populacijo. Likovnost je v očeh večine družbeni nebodigatreba. Investitorji dandanes vedo vse o ekonomiji, o marketingu in potrošniku, skoraj nič pa ne vedo o umetnostni zgodovini, likovni teoriji in likovnem ustvarjanju. Drugo skulpturalno žarišče je, kot že rečeno, na Štibuhi. Vsakršno prestavljanje skulptur s Štibuha bi naredilo nepopravljivo škodo tej lokaciji. Zato sem se v svoji diplomski nalogi odločil, da obstoječi park revitaliziram, ga skušam oživiti, mu dati parkovno opremo, nove vsebine, otroško igrišče, v razširjenem delu prostor za nove postavitve, nov, večji amfiteater, se pravi vse, kar bi si mesto, kot je Slovenj Gradec, moralo želeli. Mesto Slovenj Gradec potrebuje neko večjo osrednjo javno zeleno površino! Imamo neke fragmentne parke, ki zaredi svoje majhnosti, bližine raznih objektov ali prometa niso nikoli funkcionalno zaživel. S tem projektom sem dal mestu alternativo, kaj s temi skulpturami v prihodnosti, in mislim, da je kar zanimiva rešitev.

Aprila so nedaleč od Gaja miru postavili temeljni kamen doma starostnikov. Kako vi kot arhitekt vidite umestitev tega objekta v spalno naselje oz. med bloke?

Pri umeščanju teh objektov v urbano okolje lahko govorimo o dveh smereh. Prva je, da se domovi starostnikov umeščajo v neko mirnejše, zeleno okolje, stran od urbanega vrveža, slaba stran tega pa je, da so starostniki odrezani, niso integrirani v družbo v takšni meri, kot bi lahko bili v urbanem okolju. Druga skrajnost pa je, ko je dom starostnikov umeščen v okolje, kjer je zazidalno tkivo zelo gosto in ni spremljevalnih površin, ki jih starostniki potrebujejo. V tem kontekstu ne razumem javnega interesa! Mesto bi moralo bolj javno delovati v smislu, da bi določene površine, četudi niso v mestni lasti, skušalo dolgoročno pridobiti za javni interes. Lep primer tega je naš dom starostnikov, kjer je gradbišče okoli dveh hiš. Bolje bi bilo, če bi se temu lastniku dalo nadomestno zemljišče, saj bi se tako prostor bolj odprl. Seveda pa bi bilo treba temu domu doprojektirati v prihodnosti nek zelen pas. In Park skulptur na Štibuhi bi bila ena izmed možnosti, saj je v bližini.

Kako vidite dosednji in prihodnji kulturni razvoj mesta Slovenj Gradec?

Prebivalci mesta in njegovega širšega zaledja smo lahko na zgodovino in pretekli kulturni razvoj izredno ponosni. Ne bi ponavljal pomena in vseh nazivov, ki jih nosi mesto, niti ne bi omenjal

vseh zaslužnih umetnikov, znanstvenikov, prosvetnih delavcev, častnih občanov in drugih ljudi, ki so rasli z mestom, zato pa bi se rajši zazrl v prihodnost. Mesto se na določenih segmentih kar se da uspešno razvija, rastejo obrtne cone, izboljšujejo se prometne povezave, večja se skrb za čisto okolje, obnavljajo se stara in gradijo nova stanovanja. Pred mestom so nekatere ključne prelomnice – tretja razvojna os, ustanavljanje regijskega središča, širitev visokošolskega središča in bolnišničnega kompleksa, dobro kaže s kandidaturom za evropsko prestolnico kulture in nenazadnje pred vrati je 50. obletnica Koroške galerije likovnih umetnosti. To vse in še več so obveze, da našemu mestu zagotovimo lepo prihodnost.

Januarja 2007 ste zmagali na natečaju za najboljši turistični spominek MO Slovenj Gradec. Kaj vam pomeni ta zmaga?

O tem ne bi govoril kot o zmagi, saj gre bolj za sodelovanje. Dejstvo je, da so časi, ko je imela kiparska stroka obilico dela, mimo in na žalost se moramo mladi, v kolikor želimo opravljati takšno delo, ki je še najbližje kiparstvu, posluževati tudi takšnih, bom rekel, rokodelskih natečajev, rokodelskih po organizaciji kot tudi po sami prezentaciji. Dodal bi še, da če bi za ta natečaj naredil spominek po svojem okusu, bi bil drugačen. Ker pa komisija želi točno določen produkt, se mora včasih umetnik podrediti njihovim standardom. Vedeti moramo, da so se bili umetniki vseh časovnih obdobij bolj ali manj primorani prilagajati. Nekje sem prebral, da so bili vsi veliki umetniki dvolični – del so delali zase oz. za likovno izobražene naročnike, del, ki ga srečamo npr. tudi pri Rodinu, pa je na meji manufakture, rokodelstva, kiča.

Ali bi predstavili vaš spominek?

To je 12 cm visok dopasni kip naše zavetnice sv. Elizabete. Značilnost tega kipca pa je, da sem z draperijo skušal pokazati na njen čas, na njeno obdobje, ko se je že povsem posvečala dobrodelnosti. Na to kaže tudi položaj roke, ki kaže, nas vabi, nam daje.

Čprav vas mnogo bralcev Odsevanj pozna, jih veliko ne ve, da ste v prostem času športni plezalec z kar nekaj izjemnimi rezultati.

Ja, od kar se bolj posvečam ateljejskemu delu, je časa za plezanje bistveno manj, trenutno tudi nisem pretirano aktiven. Je pa res, da smo včasih vse vikende preživeli v raznih plezališčih v Sloveniji, bivši Jugoslaviji in Evropi in da imam preplezanih kar nekaj težavnostnih stopenj, ki mi nekaj pomenijo.

Kaj vas trenutno najbolj zaposluje?

Trenutno se posvečam prebiranju gradiva za diplomsko nalogo na kiparskem oddelku ALUO, pri kateri mi bosta mentorja prof. Matjaž Počivavšek ter prof. dr. Jožef Muhovič, veliko rišem ter tako vzdržujem formo, doma si urejam večji atelje. Sicer se pa veliko družimo z generacijo študentov, ki je zaključila oz. zaključuje študij na ALUO ali na Fakulteti za arhitekturo, kajti dejstvo je, da se je Koroška v zadnjih nekaj letih poživila s tem mladim kadrom, več je vpisa na ti dve fakulteti, tako da je prihodnost koroške umetnosti svetla. Seveda, če bodo ustrezne institucije in podjetja znala zadržati mlade perspektivne kadre doma na Koroškem.

Sv. Elizabeta: turistični spominek ob jubilejnem letu – osemstoletnici svetničnega rojstva

Za konec pa le še povabilo našim bralcem.

Za konec bi vse povabil v petek, 25. maja, ob 18. uri v prostore MKC v Slovenj Gradcu, kjer bom v svojem ateljeju in še v dveh drugih prostorih skušal pokazati, kaj sem ustvaril v zadnjih štirih letih. Razstavo sem poimenoval preprosto kar »Akademjska leta«. Lepo vabljeni vsi.

Urška Stani

ZBORNİK OB 60-LETNICI ŠMARŠKEGA KULTURNEGA DRUŠTVA (1946–2006)

RECENZIJE

Geslo kultura v *Enciklopediji Slovenije* zavzema osupljivo skromen obseg – niti polovice stolpca, gesla kulturno društvo pa – še bolj osupljivo – sploh ne bomo našli, čeprav gre za eno njenih najpomembnejših oblik. V *Enciklopediji* sem ga iskal med uvodnim razmišljanjem o naslovni knjigi, da bi se kaj več podučil o zgodovini takšnih društev, a sem moral torej v najpomembnejšem slovenskem viru ostati praznih rok. Sklepati pač smemo, da je bil nastanek kulturnih društev dosežek poosvoboditvene navdušenosti vsega slovenskega javnega življenja, prekinjenega med nasilno zasedbo ter nezaslišano in prostaško prepovedanega, po partizanski zmagi leta 1945 pa zanosno obnavljanega in na novo ustanavljanega gotovo po zgledu dobro uveljavljene že tedaj skoraj stoletje stare slovenske drušvenosti zlasti na drugih področjih, predvsem v prostovoljnem gasilstvu kot njeni nedvomno najstarejši ljudski dejavnosti, ki je tudi sicer na podeželju najpogosteje vzporedno vključevalo ali vsaj spodbujalo še pevsko in igralsko kulturo.

Kulturno društvo se je v Šmartnem leta 1946 moglo ustanoviti prav z naslonitvijo na bistveno starejše krajevne zborovske in igralske dejavnosti. Tako je bila odločitev, da se resnično spoštljiva šestdesetletnica počasti tudi s spominskim zbornikom, povsem na mestu. V jubilejnem letu 2006 je torej nastala dostojnih 140 strani obsegajoča knjiga srednje zborniške velikosti z naslovom *Šestdeset let kulturnega društva Šmartno*, natisnjena februarja 2007. Uvajajo jo trije nagovori s proslave društvene obletnice 17. decembra 2006: župana Mestne občine Slovenj Gradec Matjaža Zanoškarja, predsednika občinske zveze kulturnih društev Franja Murka ter znamenitega koroškega kulturnika Mitje Šipka z veličastnim naslovom *V Šmartnem so sledovi kulture stari že tisoč let in več*, saj je z jubilejem priznavalno povezal daljno zgodovino spodnjelezenske cerkve sv. Jurija. V tem delu knjige pogrešamo gotovo nujen uredniški uvodnik, sledi pa že sestavek *Bernekerjeva nagrada* v obliki nepodpisane utemeljitve najpomembnejšega občinskega kulturnega priznanja, podeljenega šmarškemu društvu v njegovem jubilejnem letu.

Pravo zgodovino društva uvaja še en nepodpisani (?) prispevek *Razvoj kulture in kulturnega življenja v Šmartnem*, v katerem beremo strnjen pregled predruštvene zborovske in igralske dejav-

nosti nekako od leta 1880 do II. svetovne vojne s preglednico nič manj kakor 30 uprizorjenih iger samo v obdobju od 1917. do 1940. leta, kar je v povprečju celo več kot dve odrski deli letno. Tako kot že vsa prejšnja gradiva obsega skoraj petdeset naslednjih strani enako bogato fotodokumentiran osrednji del zbornika *Šestdeset let kulturnega društva Šmartno*, ki so ga podpisali najzaslužnejši šmarški kulturniki Janez Kolerič (prejemnik Gallusove listine leta 1994 ter Bernekerjeve nagrade leta 2007) ter Liza Krpač in Mira Škrabec Strmčnik, vsekakor tudi njegovi najdejavnější in najbolj vsestranski udje. V drugem delu sestavka so pod vmesnimi naslovi prikazani šmarški moški, ženski in dekliški pevski zbor ter v novejšem času še najvzorneje delujoči moški pevski zbor Kope. Pevski dosežki vseh treh na zborovskih srečanjih doma v Sloveniji in Jugoslaviji ter v tujini so izredni. Škoda je le, da ne moremo brati več takšnih doživljajskih pričevanj udeležencev, kot je tisto z naslovom *Med taktnicami* pevk Sonje, Lene in Lone z gostovanja dekliškega pevskega zbora v Grčiji, ali npr. katerega sodelujočega slovaškega zborovodja oziroma pevca. Posebno dobrodošla je preglednica vodij društva od ustanovitelja Ivana Krpača do zdajšnje Mire Strmčnik (dobitnica Bernekerjeve nagrade 2006). Sklop zaključujejo tehten prispevek J. Koleriča *Razmišljanja zborovodje*, nepodpisani sestavki *Otroška folklorna skupina KD Šmartno*, *Adi Smolar* (kot novopriseljeni Šmarčan), *Martinovi in Krpačevi dnevi* – eni in drugi močno spodbujajo celoletno živahno kulturno pestrost kraja – ter preglednica številnih najpomembnejših priznanj za zasluge uspešnih posameznikov na področju kulture od leta 1979 do 2007. Ta del je v marsičem ponatisnjen iz mojega in skupnega šmarškega zbornika *900 let Šmartna pri Slovenj Gradcu* (Mestna občina Slovenj Gradec in šmarške vaške skupnosti 2006), še bolj pa to velja za večinski del poglavja *Portreti domačinov*, kar je pač razumljivo, saj so isti avtorji (predvsem Liza Krpač) že za zbornik pripravili tudi temeljit prispevek *Razvoj kulturnega življenja v Šmartnem*, nesprejemljivo ali vsaj površno pa je, da to zgodovinsko pomembno delo med sicer kar številnimi viri prvotiskov na koncu zadevnega prispevka ni niti omenjeno, kot da ta zbornik sploh ne bi štel med novejša šmarška najpomembnejša kulturne

dosežke.

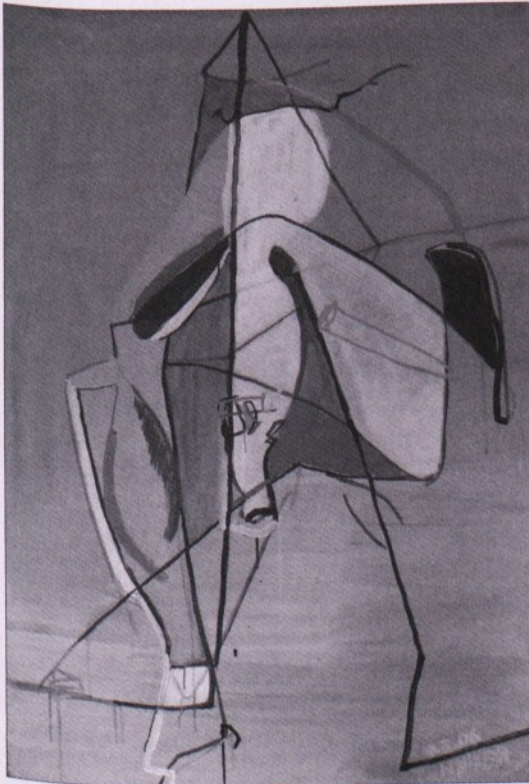
Naslednje *Portrete (najustvarjalnejših kulturnikov)*, da dopolnim gotovo preskromen vmesni naslov, uvaja Helena Horvat s člankom *Glasbena družina Krpač*, ki je poleg Koleričeve nedvomno najbolj zaslužna za vse, o čemer smo lahko poročali doslej. Med enako zaslužnimi posamezniki je na prvem mestu Ivan Ridl, ki v avtobiografskem zapisu kot starosta zborovodij in organistov opisuje svoj izjemno pomemben tvorni delež. Portret šmarškega domačina z naslovom *Tone Turičnik* o desetletja dolgo najvidnejšem kulturnem ustvarjalcu Mislinjske doline in Koroške je prispeval Jože Potočnik s pričevanjem že od Tonetovih dijaških let, zlasti o sodelovanju v gledališki skupini ravnatelja šmarške šole Edvarda Rössnerja, s katerim sta še v času pomanjkanja odrskih del nekaj sproti napisala sama. Zatem spet sledi sklop lastnih kronistov in uveljavljenih kulturnikov Marije Gostečnik, Janeza in Božidarja A. Koleriča ter L. Krpač, ena drugo pa sta predstavili Ivica Hace in M. Strmčnik. Sem sodijo še *Spomini*, najprej Lojzke Zorman na kulturno življenje v obdobju 1915–74 (zapisala jih je Janja Sodja) ter na igralce in pisce odrskih del Hedviko Ridl, Anici Lenart in Legat, Podrobnikovega Jožeta, Karolino Sešel in Štefana Pogorelčnika. Ciril Krpač iz zbornika

900 let Šmartna ponavlja objavo o zborovskem petju v kraju, J. Kolerič pa na novo objavlja še kratko poročilo *Začetki in rast folklorne dejavnosti*, za katero je tako zaslužen, da je brez njega najbrž niti ne bi bilo. Slikovni vstavki nasploh spadajo med boljše sestavine knjige, dasi vsi niso dovolj dokumentirani, tisti v sestavku o I. Hace pa v svoji zmedenosti deluje prav čudaško. Ta razdelek s člankom *Prostori, namenjeni kulturni dejavnosti Šmarčanov* zaključujejo gospe M. Gostečnik, M. Strmčnik in I. Hace. Njihova sklepna želja, da šmarška kultura končno dobi lasten dom, si pač zasluži splošno podporo.

Na koncu knjige je skromno in spet nepodpisano poročilo *Naše praznovanje 60-letnice našega kulturnega društva* s toliko bogatejšim fotozapisom ter *Svečani govor predsednice JSKD, OI Slovenj Gradec* Helene Horvat (tu mi moja nepoučenost onemogoča praviloma dobrodošel izpis manj znanih kratic), za tem pa še odlomek *Iz govora Štefke Krpač Kučan*, obeh na omenjeni decembrski proslavi. Sklepno *Kazalo* je po nepotrebnem stisnjeno na eno samo stran, zaradi česar je nepopolno, ker je zmanjkalo prostora celo za skorajda obvezno zaporedno navajanje avtorjev posameznih pripevkov.

Za izdajatelja knjige je zapisano Kulturno društvo Šmartno. Uredniški odbor so sestavljali glavna in odgovorna urednica ter lektorica Helena Horvat, avtorizirana tudi v kataložnem zapisu, kot člani pa so sodelovali Janez Kolerič, Liza Krpač, Mira Strmčnik ter Lidija Smolar kot oblikovalka. Pa ne da slednja v tej nalogi na platnicah že uveljavlja nekakšen nov slog odmaknjenosti naslova od vsebine, če spomnim, da ga je za zbornik *900 let Šmartna* postavila pod vrh razgledno sicer prevladujočega Plešivca in se s tem izognila jubilatovemu zvoniku sv. Martina, tega za šmarško kulturo pa morda naslovu vsaj malo manj odtujeno podložila s celostransko babičino belo čipko.

Vsekakor je takorekoč že drugi šmarški zbornik v enem samem letu navzlic omenjenim, gotovo pa manj pomembnim šibkostim, dostojen pomnik časa in s tem primeren prispevek k slovenski kulturni zgodovini, kot jo je sijajno obogatila prav šmarška kulturna ustvarjalnost, ki slavljenko društvo in z njim vred večino krajanov zavezuje k uspešnemu nadaljevanju prizadevanj na tem blagodejnem in osrečujočem življenjskem področju.

Boštjan Temnik, *Študija št. 4.55*, 2006, akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm

Franček Lasbaher

OB ZAVIDLJIVEM VAŠKEM ZBORNIKU – SV. ANTON NA POHORJU, domačije in ljudje

RECENZIJE

Urednici Marija Makarovič in
Frida Mravljak

Ugledna slovenska narodopiska Marija Makarovič nam s svojo najnovejšo zgoraj naslovljeno knjigo, po naročilu Krajevne skupnosti Sv. Antona je izšla z letnico 2006, spet izpričuje svojo življenjsko in raziskovalno navezanost na Koroško z obeh strani še obstoječe meje, kakor jo je že npr. v knjigah *Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem - Muta* (1979), *Strojna in Strojanci* (1982), *Črna in Črnjani* (1986), *Sele in Selani* (1990), *Zilja* (1991) v zbirki *Slovenska ljudska noša v besedi in podobi*, leta 1992 je izšla še v nemščini, *Tako smo živeli: življenjepisi koroških Slovencev, 1-2/1994, 3-4/1996, Dobrla vas in okolica 1996, Trije rodovi o Vuhredu in okolici* (1996), *Korte in Korčani* (2005), *Brata Srienc, Kristo in Mirko* (2006).

S 424 stranmi nekoliko zmanjšane velikosti A4 novi zbornik preseneča tako z obsegom kot z odlično fotodokumentacijo. No, preseneča nas še z zgodovinskim posegom v pozni srednji vek z najstarejšimi podatki iz arhiva vuzeniške župnije o tem, koliko svojih pridelkov so tamkajšnjemu župniku morali antonski podložniki oddajati v letih 1660 do 1670. Še prej kot pridemo do njih, pa se le seznanimo z začetnimi stranmi zbornika, ki jih odpira Branko Kanop z vodilom *Knjigi na pot*. Ob zahvali vsem, ki so ji omogočili luč sveta, svoj kraj ponosno razglašča za slovenski biser z 854 metrov visokim razglednim pohorskim vrhom, ki ga še zvišuje mogočna cerkev sv. Antona, zgrajena leta 1684, s katerim je torej precej mlajša od kraja samega s koreninami v začetku 15. stoletja. Padovanski svetnik tudi tu že od nekdaj z množičnimi romanji potrjuje svojo priljubljenost, saj je priprošnjik zaljubljenec in sploh pomagalec v sleherni stiski. V naslednjih dveh uvodnikih *Moja hvaležnost, Popotnica z ljubeznijo do domačega kraja napisani knjigi* urednici pojasnujeta zahtevno obdelavo virov, poleg že omenjenega še zlasti v mariborskih arhivih, pokrajinskem in škofijskem, in se za vloženo delo zahvalujeta tudi ena drugi, ob tem pa je večjega priznanja deležna domačinka Mravljakova, ker da je pač opravila

večji del terenskega dela. Uvodne strani zaključuje pregled vsebine I. in II. dela (*Sv. Anton iz preteklosti za prihodnost, Pripovedi z antonskih kmetij in koč*), dopolnjen z dobrima stranema *Kazala* na koncu knjige, pri čemer se ne da spregledati, da avtorji I. dela v kazalu sploh niso navedeni, kar velja tudi za sklepi nič manj kot 12 strani dolg *Slovarček narečnih besed*.

Prvih krajevno splošno zgodovinskih dvajset strani zbornika, v katerih dejansko vidimo dobrodošli pravi povzetek celotnega dela, je napisala dr. Makarovičeva in jih uokvirila z vmesnimi naslovi *Pogled v antonsko preteklost in sedanjost, Kronika župnije sv. Anton od leta 1868 ter Antonske družine v 2. polovici 20. stoletja*. Opremila jih je s številnimi odličnimi preglednicami, med katerimi so posebno zanimive Starost ženinov in nevest od 1835 do 1839, Triletno vrstenje žitaric (rži, pšenice in ovs) na antonskih njivah okrog leta 1785, Vrsta stavb na domačijah leta 1825 ter takratne vrste in površine zemljišč in Imena 204 otrok, rojenih v domači župnji od 1823 do 1833, med njimi je bilo 94 dečkov in 110 deklic; pri prvih prevladujejo Janez (11) ter Anton in Jurij (po 9), pri drugih pa izrecno Marija (36), ki ji sledita Jera (13) in Ana (10). Starejšo zgodovino končuje z II. svetovno vojno, med katero je bila vas partizanska in nekajkrat vsaj za kratek čas svobodna; padlo je 11 njenih borcev. Sklepna preglednica je Število prebivalstva od 1869 (707) do 2002 (le še 239), največ ga je bilo leta 1890 (774), še v letu 1948 pa 534. Vsekakor je osupljivo, kako zelo se prazni nekdanji veliko bolj obljuden svet.

Razdelek *Osnovna šola Sv. Anton na Pohorju*, pričinja ga Kronologija najpomembnejših šolskih dogodkov od 1841 do 1992, je nekako samo-umevno prispevala Frida Mravljak, ki je v dveh obdobjih sama dvanajst let poučevala na tej šoli in se zatem leta 1999 po nadaljnjih 24 letih šolnikovanja upokojila kot vodja radeljske podružnične šole Vuhred. A njen začetni del za leto 1841 ni ravno spodbuden, ker ga zaznamuje precejšnja pomešanost avstrijskih šolskih zakonov iz let 1805 in 1869. Tudi sicer je prispevek sila skromen, saj je v lepo dostopnih gradivih o njeni zgodovini v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani še veliko uporabnih podatkov. Ustrezno pa nava-ja, da je bil pobudnik šole (in tu nenavedeno tudi

njen prvi učitelj) antonski župnik Martin Weble, čeprav brez razglabljanja o tem, zakaj razmeroma pozno, ker je župnijo k temu že lep čas obvezoval prvi od zgoraj omenjenih zakonov. Vendar pobudniku moramo šteti v dobro vsaj dejstvo, da je šola dejansko ustanovil celo v prvem letu svojega župnikovanja. V začetnih letih, ko so po vrsti in tudi s krajšimi prekinitvami poučevali krajevni duhovniki, so imeli okrog 80 učencev, v šolskem letu 1940/41 pa 88 (34 fantov + kar 54 deklet). V tistem času svoje zgodovine je bila šola že nekaj let dvoodelčna in s tem z dvema učiteljema, kar še vse čaka na temeljitejšo obdelavo zlasti s podatki, koliko časa je kdo do vojne 1941 poučeval, kot je to vendarle vsaj zelo strnjeno prikazano s stanjem po osvoboditvi. Tako pa smo vse prekmalu postavljeni v leto 1992, ko so tu bili le še štirje učenci, za naprej pa prijavi sploh ni bilo več, kar je povzročilo, da je šola Planina na Pohorju, kakor se je imenovala od leta 1948, navzlic nasprotovanju krajanov morala prenehati delovati tudi iz časovno pogojenih socialnih razlogov, zaradi katerih je število šolarjev v poosvoboditvenem obdobju, ki so ga pričeli še s 65 učenci, zelo naglo upadalo. Naj pripomnim še, da v preglednici učiteljev, najbrž ob njihovem naštevanju skozi celoten obstoj šole po nepotrebnem narejeni le za čas od 1946 do 1992, niso upoštevani učitelji verouka, ki je sicer bil še do leta 1952 sestavni del osnovnošolskega predmetnika. Zaključne strani Mravljakova namenja kar obširni, a večinoma odlično dokumentirani fotokroniki učencev in njihovih učiteljev.

Zadnji uvodni razdelek *Zgodovina župnije Sv. Anton na Pohorju* je prav tako napisal Branko Kanop, toda bralec se takoj vpraša, kako je takšno zgodovino sploh mogoče napisati tako osupljivo kratko – vsega na dobrih petih straneh, pri čemer je besedila kvečjemu slaba polovica skromnega skupnega obsega, čeprav je imel na voljo župnijsko kroniko, torej več kot zanesljiv in izčrpen vir. Da bi v celoti že s tem mogel narediti veliko več, sam dokazuje vsaj s tremi župniki, kot so tu predstavljeni npr. Jurij Verdinek (1815–16), Matko Krevh (1934–38) in Štefan Žemlič (1945–2004).

S tem se že na strani 55 prične II. del zbornika s popolnim naslovom *Pripovedi z antonskih kmečkih, kočarskih in delavskih domov*, skupaj sem jih naštel množico 64, ki so jim dodani prav tako k Sv. Antonu pripadajoči *Domovi v Grabnu* in *Domovi ob Vuhreščici*, prvih je 12 in zadnjih šest. Urednici v njuni skupni *Popotnici* pojasnjujeta, da sta »... za tekoče usmerjeno izpraševanje

in pripovedovanje« uporabljali obširno vprašalnico z glavnimi vsebinami npr. kmečka domačija oziroma njena zgodovina in gospodarstvo, odnos do dela, družina, medsebojni stiki in sodelovanje, družabno življenje, šolanje in življenjsko pridobivanje znanja, ustvarjalnost, zdravstvena kultura, versko življenje. Če že iz debeline knjige zaznavamo obseg vsega dela, šele zdaj dojemamo, koliko ga je bilo v resnici in zakaj sta avtorici zanj porabili več let. Seveda moj prikaz ne more posegati v posamezne domačije, že zaradi tega ne, ker ima vsaka zase svojo življenjsko usodo, ki sta jo avtorici prikazali z vsem poslušom in s spoštovanjem posameznika ter nas s tem popeljali v nešteto lepih in tudi nekaterih žalostno pretresljivih zgodb.

Obseg zadnjega razdelka *Slovarček* sem že omenil. Sestavila ga je Slava Jošt Kuzman in bi gotovo bil nekaj krajši, ko bi se bila odpovedala nekaterim splošno znanim besedam, ki jih pač najdemo v večini slovenskih narečij, npr. cota, cukar, fara, zmatran, saj so del pogovornega jezika. A toliko bolj smo lahko veseli domačih besed, ki jih Logarjev zemljevid slovenskih narečij opredeljuje kot severnopohorsko-remšniško narečje, pri tem pa ne gre spregledati, da to recimo podnarečje zavzema skrajni severovzhodni del veličastnega skupnega koroškega govora, ki se pojavlja od Kanalske doline v Italiji do Selnice ob Dravi. Samo za vzorec nekaj takšnih: čredinka = ograjen pašnik, kopir = zloženi snopi, krljanka = kuhana repa, prežiči = nepovabljeni svatje, vejnik = sekira za veje. In ker smo že pri jeziku, naj le še omenim, da je zlasti v *Pripovedih* in s tem tam, kjer je ob prenosu v knjižno rabo najzahtevnejši, pa ne le tam, temveč tudi v I. delu navzlic navedeni lektorici – naši avtorici *Slovarčka*, tu in tam pomanjkljiv: težave z vejicami, napačna raba predloga *s/z* in še kakšne druge pravopisne ter sicer redkejšje slovnične napake npr. pri rabi nedoločnika. Toda glede na knjigin obseg jih ni veliko, tako da si njene ustvarjalke in njeni ustvarjalci tudi po tej strani dejansko zaslužijo bralčeve čestitke za resnično uspešno opravljeno veliko delo, s katerim si pač lahko želimo, naj doktorico Marijo Makarovič le še spodbuja k nadaljevanju še marsikje neobdelanega koroškega narodopisja.

Franček Lasbaher

Likovna monografija Metala Ravne

POMNIK ČASA, KRAJA, LJUDI

RECENZIJE

S takšnim glavnim naslovom je Simona Javornik nasloвила svoj zbornik o likovni zbirki ravenske železarne, zdaj zbrani v podjetju Metal Ravne, tudi založniku te lepe in zgolj po obsegu dokaj skromne, sicer pa zares razkošne knjige. Opravila je zahtevno delo, saj je bilo treba od več kot 200 umetnin, kolikor jih je v lasti zdajšnjega Metala, opraviti izbiro vsega 34, kolikor jih je objavljenih v knjigi s 63 stranmi, katere obseg pa dejansko povečuje njena velikost A4. Seveda takšen format že omogoča dovolj pregledno predstavitev ponatisnjenih del, devetim še toliko lepšo, ker jim je namenjena dvojna stran. Simona Javornik je podpisana tudi kot odgovorna urednica. Vse nedvomno zahtevne preslikave je mojstrsko opravil Tomo Jeseničnik. Kratka besedila k izbranim slikam so poleg Javornikove prispevali celo vodilni Metalovi delavci Darko Mikec, Andrej Gradišnik in Marija Praper, ki so podpisali tudi prvi uvodnik *Monografiji naše likovne zbirke na pot*. Ob štiristoletni železarski tradiciji Mežiške doline tu zlasti poudarjajo njeno več desetletij dolgo naravnost v kulturne in telesnokulturne dejavnosti, kar vse je ob nenehnem trudu za plemenito kovino prav tako plemenitilo duha ljudi. Največja ravenska kulturna znamenitost so nedvomno bile likovne kolonije, ki jih je železarna s spoštovanja vredno vztrajnostjo prirejala v obdobju 1970–1988, v katerem se je tu zvrstilo kar 130 likovnikov, ki so v njeno zbirko umetnin prispevali 259 del. Zvemo še, da monografija temelji na retrospektivni razstavi teh prireditev v letu 1995. Simona Javornik v svojem uvodniku *Likovne kolonije in umetnostna dediščina kraja slednjo smotrno naslanja še na ravenske simpozije Forma viva*, s katerimi so v železarni pričeli že leta 1964. Izbor za fotomonografijo utemeljuje zlasti z značilno motiviko, s katero so ustvarjalci povezovali umetnost s prvinskostjo železarskega in širšega naravnega okolja. Oba uvodnika sta obogatena s prevodom v angleščino.

Seznam objavljenih umetnin je sestavljen tako, da abecedni razpored umetnikov sproti smotrno spremlja ime umetnine. Toda bralec se znajde v takojšnji precejšnji zadregi v prepričanju, da seznamu v naslednjem razdelku *Izbrane umetnine* (s podnaslovom *Likovna zbirka Metala Ravne*) sledi gotovo pričakovani enak vrstni ali morda vsaj kronološki razpored, katerega pa ne uvaja niti torej zaman pričakovano pravo kazalo vključenih umetnin, saj ga v knjigi ni. S tem nočem reči, da je knjiga zaradi tega manj dobrodošla, gotovo pa bi bila še bolj s kakšnim preglednejšim upoštevanjem sicer vendarle navedenih, a torej nesistemske urejenih podatkov. Ob prebiranju *Seznama* tako npr. lahko opazimo, da je med izbranimi najstarejša slika *Kmetija z gorskim motivom* Antona Koželja (1934), najmlajša pa *Varjeno železo* Matjaža Počivavška (1989). Toda zelo kmalu še bolj

pogrešamo recimo urednično razlago, kako oziroma po kakšnih merilih je izbor objavljenih slik sploh nastal(ja), čeprav je odgovor s tem v zvezi nekako prav tako pričakovan: bolj ali manj slučajno iz razpoložljive zakladnice podarjenih del. Pri tem pa nedvomno gre za strokovno utemeljeno odločitev, da knjigo uvajajo *Jeklarji* Dušana Tršarja (1975), torej tista monumentalna kiparska stvaritev, postavljena v vhodnem delu upravnega poslopja železarne, docela nejasno pa ostaja, za kakšno odločitev gre pri postavitvi *Jadrnice* (1985) Dore Plestenjak na njenem koncu. Pri vsem tem ostaja nepojasnen ne le razpored, temveč še bolj izbor vključenih umetnikov. Vsekakor sem med štiriinidesetimi, lahko da povsem neutemeljeno, pričakoval več koroških umetnikov, toda ob večkratnem pomanjkanju splošnih podatkov si drznem jamčiti samo za tri: Franca Boštjana *Strojna* (1971), *Žalost* (1973) Janka Dolenc ter *Vrane* (1986) Jožeta Tisnikarja, pri čemer najbrž zgolj slučajno naletimo na slovensko državotvorno zastopnost vseh treh koroških dolin.

Tako smo že spoznali lep začetni in sklepni del monografije, kakovostno bolj ali manj enako privlačen pa je tudi ves vmesni del vseh preostalih 29 umetnin, poln barvnega in umetnostnega razkošja, seveda razumljivega, saj gre za cvetober najbolj priznanih slovenskih likovnih umetnikov, med katerimi so poleg že omenjenih recimo še Maksim Gaspari, Bojan Golija, Miha Maleš, Lojze Perko, Ive Šubic, Slavko Tihec ..., med katerimi so v veliki večini akademski likovniki, če že ne z izjemo treh koroških umetnostnih samorastnikov, kar vsi. Glede tega tako ali tako strnjeno kratki spremljajoči avtorski podatki ob posamezni umetnini namreč nosijo pečat precejšnje neenotnosti, saj pri nekaterih manjkajo celo tisti o izobrazbi ali pa kakšni drugi, ki jih sicer (največkrat nepojasnjeno) lahko da še ni zaradi (pre)mladosti umetnikov. Določen kriterij njihove uveljavljenosti je zanesljivo tudi zastopnost v *Enciklopediji Slovenije*, za katerega sem z bežnim pregledom ugotovil, da ga nedvomno prav tako iz ravnokar omenjenega razloga že izpolnjuje kakšna četrtnina vključenecv iz našega zbornika.

K osnovnim podatkom o knjigi sodita še ta, da je jezikovni pregled opravila Andreja Čibron Kodrin, oblikovanje pa Domen Fras.

V Sloveniji bomo težko našli kakšno večje število podjetij, ki bolj ali manj »svojim« umetnikom pripravijo likovno monografijo. Da je to v celo tako dostojni obliki uspelo narediti prav ravenskem Metalu, je dejanje, ki smo mu dolžni izreči največje priznanje z željo, da se zanj še kdaj odločijo in s tem še naprej spodbujajo tudi druge delovne skupnosti, da jih tako ali drugače velja posnemati.

Franček Lasbaher

O profesorju kemije, ki me je učil filozofijo življenja, in o metalurgu raziskovalcu, ki me je učil »na tretko« peti pesem Z nobenim purgarjem

Na Prevaljah sta v razmiku dveh mesecev izšli knjigi o domačinih Stanku Lodrantu (decembra 2006) in Mitji Šipku (februarja 2007). To sta izbora iz življenja in dela dveh osemdesetletnikov, dveh tehničnih strokovnjakov in hkrati umetnikov, dveh velikih Korošcev, dveh prepoznavnih Slovencev.

Osebi in knjigi – oboje nudi kar nekaj primerjav.

»Nekaj tega, kako se je vse odvijalo, lahko izveste ob branju pričujoče knjige« (Lodrant, na zavihku knjige *Meža še k'r teče*).

Velja za Lodranta in Šipka: rojstvo občina Prevalje (Lodrant Farna vas, Šipek Šentanel), tudi osnovno šolanje, srednje šolanje Maribor in Celovec, vojna doma (Šipek v partizanih), študij v Ljubljani (Lodrant kemija, Šipek metalurgija), nato vse do upokojitve ena služba (Lodrant profesor na ravenski gimnaziji, Šipek strokovnjak za ultrazvok v ravenski železarni). Velja za oba: velika strokovnjaka, Lodrant tudi velik pedagog in Šipek velik raziskovalec.

»O, pač, starec, mnogo si naredil v življenju. Iskal si lepoto in jo našel. Toda vedi, vse lepote ne moreš ujeti na platno, ne moreš je izpeti v pesmi in ne vklesati v kamen. Njeno mesto je v tvojem srcu in nihče vaju ne loči« (Šipek: *Pesem in jeklo, Oda lepoti; V spomin Francu Boštjanu, 1999*).

Velja za oba, tako za Šipka kot za Lodranta: nista le tehnika, sta tudi umetnika; Lodrant ima roko za rezbarjenje, risanje, pisanje in citranje, Šipek je zavezan petju, pisanju, gledališču, filmu in rezbarjenju. Gotovo ste na koroških poteh že naleteli na kakšno Lodrantovo rezbarsko mojstrovino, npr. na križev pot na Brinjevi gori, in prebrali kakšen njegov literarno obarvan članek v *Planinskem vestniku!* Verjamem, da poznate Šipkove pevce *Šentanelške pavre* (ki pojejo stare pesmi tudi tipično koroško večglasno »na tretko«), njegovo knjigo spominov *Šentanel, moje življenje* in pesniško zbirko *Oporoka*. Vsaj enkrat ste ga zagotovo videli na odru kot Prežihovega preklinjevalca *Svetnečega Gašperja* ali ga slišali govoriti na kakšni proslavi ali pogrebu!

In spet velja dvojce za oba: pišeta in rezbarita, vendar v zelo različnih deležih. Je zelo narobe izmerjeno, če rečemo, da je Lodrantov likovni tolikšen kot Šipkov literarni?

»Šli so k svoji gori, kot da bi bil to njihov dom, kjer se lahko spočijejo, umirijo« (Lodrant: *Meža še k'r teče, Šopek z Uršlje, Pece in Raduhe; Za tridesetletnico Gimnazije na Ravnah, 1945–1975*).

In spet velja za oba, Lodranta in Šipka: sta zvesta prijatelja planin, zaljubljena v Koroško, Lodrant tudi tisto onstran meje.

»Vendar se nam zdi, da bomo mi tukaj, od vseh spominov nabiti, eksplodirali, če se jih ne bomo znebili« (Lodrant: *Meža še k'r teče, Šopek z Uršlje ...*) ali »Od njih človek resda ne živi, so pa tako neizbežni in

ozko zvezani z življenjem, da se jim ni mogoče izogniti, pa tako nujno potrebni so za življenje kot dober prijatelj ...« (Šipek: *Pesem in jeklo, Spomini*).

In velja za oba, Lodranta in Šipka: Lodrantova *Meža še k'r teče* ter Šipkova *Pesem in jeklo* sta predvsem knjigi spominov, brez katerih »bi človek prenekaterikrat sam kolovratil po svetu, tako pa mu delajo družbo« (Šipek, prav tam). Kot kaže, jih za svoji najnovejši publikaciji ne Lodrant ne Šipek nista posebej zapisovala (zagotovo le kratka literarizirana življenjepisa; tu je treba dodati, da sta oba mojstra jezika in sloga: Lodrant med drugim besedila barva z ironijo, Šipek pa s poetičnostjo), pač pa so njuni spomini večinoma vzeti iz zaloge. Lodrantovi obsegajo večji del knjige, s pomembnima poudarkoma na pedagoškem delu in obmejni nacionalni problematiki. Šipkovi spomini predstavljajo sorazmeren delež v družbi njegovih izbranih priložnostnih govorov, pesmi in drugih literarnih besedil (npr. *Pisma s fronte*).

»Ne zgodi se pogosto, prej redkeje, da je v eni osebnosti združeno več talentov in da plodove teh darov uživajo ljubitelji te ali one umetnosti« (Silva Sešel: *Pesem in jeklo, Ne zgodi se pogosto*).

Za spominske pa lahko štejemo tudi zapise drugih ljudi o ustvarjalcih Lodrantu (odzivi bivših dijakov) in Šipku (pišejo tisti, ki so se jim z njim pomembno križale poti). Ni treba posebej poudarjati, da iz vseh veje, tako do Lodranta kot do Šipka, veliko spoštovanja. Verjamem, da pa so ti zapisi dragoceni tudi zanju. Mogoče jih postavljata celo v vrsto s priznanji in nagradami, ki jih v življenju nista prejela malo.

Pa pogledimo še ilustrativni del obeh knjig. Lodrantovo krasijo predvsem njegove risbe in reprodukcije rezbarij, manj je dokumentarnih posnetkov. Šipkovo *Pesem in jeklo* bogati predvsem dokumentarno fotografsko gradivo, pomembno v razdelkih *Pesem in glasba, Znanstveno delo in Rezbarjenje – pipe*.

Če sklenem s prelistavanjem obeh knjig, je iz Lodrantove treba omeniti še njegov kaligrafski rodovnik, iz Šipkove pa seveda njegovo *Bibliografijo*, ki jo je naredila Marija Suhodolčan Dolenc.

Na koncu naj izzvenijo še čestitke: najprej slavljenčema za 80-letnici, obema za dovolj reprezentativni knjigi, pobudnikom za izdajo (pri Šipku Zdravko Fajmut), urednikom (pri Šipku Margareta Jukič in Marija Suhodolčan Dolenc), izdajateljema (pri Lodrantu *Mohorjan Prevalje* in pri Šipku prevaljsko združenje borcev NOB) ...

Velja za oba, Lodranta in Šipka: »Le modrost je nekoliko umirila čezmerno razdajanje ...« (Tone Ivartnik, *Pesem in jeklo, Mitja, varuh koroške ljudske pesmi*).

Res, mogoče je zdaj čas, da začneta uživati svoje bogate sadove.

Helena Merkač

* Prvi del naslova je iz spominskega zapisa akademika prof. dr. Ivana Grabca prof. Lodrantu.

TUDI RAVENSKI PRISPEVEK K RAZISKANI ZGODOVINI SLOVENSKEGA ŠOLSTVA

RECENZIJE

V krog raziskovalcev koroškega šolstva se ponovno zapisuje Alojz Pristavnik, tokrat s samostojno publikacijo *Osnovno šolstvo v občini Ravne na Koroškem v letih 1945-1991*. To je nadgradnja v letu 1997 napisanega *Pregleda zgodovine osnovnega šolstva na Ravnah na Koroškem*.

Ker je izdajatelj in založnik knjige Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec, Enota Ravne, velja na začetku omeniti direktorico te enote mag. Karlo Oder, ki je v zapisu *Učitelj med poučevanjem in raziskovanjem* predstavila celotno zgodovino osnovnega šolstva na Ravnah ter nanizala več pomenov Pristavnikovega dela. Tako je po njenem mnenju knjiga poklon učiteljem in učencem, s katerimi si je avtor kot učitelj zgodovine in geografije skoraj 40 let rezal kruh; je tudi »izjemen prispevek v zakladnico zgodovine mesta in občine Ravne« ter »pomemben vir v zgodovini slovenskega šolstva«.

Odrova predstavi tudi način Pristavnikovega dela. »Avtor je s pomočjo primarnih virov, kot so šolske kronike, matični listi in drugi dokumenti, sestavil kronologijo posamezne osnovne šole, s podatki o številu učencev, z imeni učiteljev in vodij oziroma ravnateljev in z opisi dogajanja na šoli. Učitelji in učenci so sodelovali v kulturnem in športnem življenju kraja pa tudi pri številnih proslavah in praznovanjih. Tako avtor razkriva bralcu tudi utrip življenja v letih po drugi svetovni vojni, ko so Ravne postale mesto ...«

Opisani ključ je avtor uporabil za vse šole v občini Ravne, v letnicah pa je zajeto obdobje od konca 2. svetovne vojne do slovenske osamosvojitve. Tako se pregled nanaša na *OŠ Tolsti vrh* (1945/46), *OŠ Guštanj Ravne na Koroškem* (1945/46-1958/59), *OŠ Šelenberg* (1945/46-1960/61), *OŠ I. (OŠ Prežihovega Voranca; 1959/60-1965/66)*, *OŠ II. (OŠ Ivana Ditingerja; 1959/60-1965/66)*, *OŠ Prežihovega Voranca* (1966-1991), *OŠ Strojna* (1945/46-1990/91), *OŠ Kotlje* (1945/46-1990/91) in *OŠ Koroški jeklarji* (1978/79-1990/91).

Za temi poimenovanji so seveda različne lokacije oz. stavbe: tolstovrška šola je bila ob današnjem kulturnem domu, Šelenberg je današnji Zelenbreg, šolski prostori so bili tudi ob cerkvi sv. Egidija in v stavbi, v kateri je danes občina, nekaj časa tudi na gimnaziji; danes je *OŠ Prežihovega Voranca* t. i. čečovska, *OŠ Koroški jeklarji* pa javor-niška.

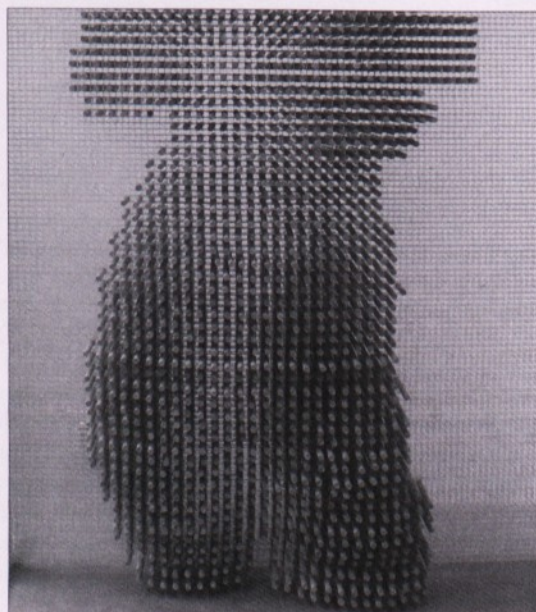
Za temi lokacijami pa so seveda številke, predvsem o gibanju učencev in učiteljev, so tudi imena učiteljev in zaslužnih dijakov itd.; pa niso le številke in imena, pač pa tudi ljudje v dogodkih, tudi v širših družbenih, ki so šolstvo usmerjali. S tem je ta pregled postal pregled življenja šol in krajev ter nenazadnje šolskega sistema v tistem obravnavanem času.

V uvodu k svoji knjigi Alojz Pristavnik zapiše: »V obravnavanem obdobju razvoja ravnanskega šolstva, kot sestavnega dela slovenskega šolstva v letih 1945-1991, je bilo malo obdobji s pedagoškim mirom in brez pretirane politizacije. Kljub temu moramo poudariti velik napredek na vseh nivojih vzgoje in izobraževanja in se zavedati dejstva, da ni sence brez svetlobe. Cilj prikaza zgodovine ravnanskega šolstva v povezavi z zgodovino slovenskega šolstva ni v poglobljenem vrednotenju le-tega ali v vrednotenju vseh reform, saj so nekatere časovno preblizu, da bi o njih lahko sodili objektivno. O mnogih se še vedno krešejo mnenja. Temeljni cilj je objektivno prikazati razvoj šolstva in pri tem opozoriti na dosežke in težave, ki spremljajo ravnansko šolstvo do današnjih dni.«

Alojzu Pristavniku je to slednje uspelo.

Avtorju želimo še nadaljnjih ustvarjalnih moči, saj del ravnanske šolske zgodovine še čaka na raziskavo.

Helena Merkač

Boštjan Temnikar, Vidiovih, 2006, les, polikarbonat (detajl)

DANICA ČERČE: PRIPOVEDNIŠTVO JOHNA STEINBECKA

Družbenokritična misel
v tradiciji mitov in legend

Da je ta študija zagledala luč sveta tudi v knjižni obliki, se je zgodila prava kombinacija ustvarjalnosti ljudi z različnih koncev Slovenije. Ker jih je nekaj vezanih tudi na Koroško, delo predstavlja mo tudi v *Odsevanjih*.

Avtorica, dr. Danica Čerče, ima koroške korenine, je docentka za ameriško književnost Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, zaposlena na njeni Ekonomski fakulteti. Magistrirala je iz avstralske književnosti, doktorirala iz literarnih ved. O svojih znanstvenih dognanjih predava in jih objavlja v mednarodnih krogih.

Njeno knjigo iz leta 2006 z naslovom *Pripovedništvo Johna Steinbecka* je izdala Mariborska literarna družba v zbirki *Absint*, za katero odgovarja Marjan Pungartnik, tudi človek s koroškim poreklom, Korošca pa sta tudi oblikovalec naslovnice Borut Bončina in tiskar Rado Žaže. Spremnio besedo h knjigi je napisal profesor na Filozofski fakulteti v Ljubljani Mirko Jurak.

Ameriški pisatelj John Steinbeck se je proslavil v 1. polovici 19. stoletja. Je dobitnik *Pulitzerjeve* in *Nobelove nagrade*. Pisal je romane in novele.

Čerčetova je, kot piše Jurak, v svoji študiji izhajala iz pisateljeve razvojne linije – od del s potezami socialnega realizma, prek tistih z vojno tematiko do tistih, v katerih se odmakne od delavske in kmečke tematike. Analizirala je deset knjig, ki so vse tudi prevedene v slovenščino, med njimi romane *Polentarska polica*, *Ljudje in miši*, *Grozdi jeze*, *Ulica ribjih konzerv*, *Vzhodno od raja*. Jurak ugotavlja nadalje, da Čerčetova »zavrača prevladujoče stališče literarne kritike, tako ameriške kot tudi slovenske, ki je v Steinbecku videla le predstavnika socialnega realizma, kritika sodobne ameriške družbe, temveč postavlja tezo, da so najboljši Steinbeckovi romani mnogo več kot le enodimenzionalna »idejna« dela. V pisatelju vidi postrealističnega eksperimentalnega avtorja, ki ga ni v prvi vrsti zanimalo vzročno-posledično družbeno delovanje, temveč življenje posameznikov, ki pa so večkrat pravi družbeni posebneži. Njihove življenjske zgodbe je pisatelj spretno umestil v tradicijo znanih mitov in legend, kot na primer v okvir

zgodb o vitezih okrogle mize kralja Arturja.«

Sicer pa prof. Jurak vidi v delu Danice Čerče še naslednje pomene in odlike:

- to je v Sloveniji prvo obsežno delo o Steinbecku;

- ker je slovenskih prevodov o tem ameriškem pisatelju veliko, je prav, da »nas Čerčetova popelje v globine pisateljevega duhovnega sveta«;

- Čerčetova »s pomočjo številnih primerov funkcij slogovnih figur v delih Johna Steinbecka bistveno nadgrajuje in dopolnjuje interpretacije njegovih del in tako presega precej enostranska kritiška branja njegovih romanov, ki so se pojavljala tako v ZDA kot tudi pri nas«;

- avtorica je v Steinbeckovih romanih odkrila tudi številne aluzije na biblijske zgodbe iz *Stare* in *Nove zaveze*;

- njene raziskave so mnogo natančnejše in dovolj tesno povezane z nekaterimi Steinbeckovimi bivanjskimi stališči kot raziskave avtorjev, na katere se je sicer pri študiji naslanjala (Lisca, French);

- njena študija je »poglobljeno, razmišljujoče raziskovalno delo, ki deloma temelji na obsežni, pogosto nasprotujoči si ameriški kritiki in literarni zgodovini, hkrati pa v njem avtorica odpira številna nova vprašanja in nove možnosti branja ter razumevanja Steinbeckovega književnega dela«;

- Čerčetova opozarja, da je »mogoče v najboljših Steinbeckovih delih najti veliko več, kot pa so doslej videli v njem ameriški in slovenski kritiki«;

- Čerčetova Steinbecka poveže tudi s slovenskimi avtorji, ki so veliko ameriško pero posnemali v motivih in temah (Kosmač, Prežih, Kranjec npr.);

- svoje vire je Čerčetova »v vseh pogledih nadgradila, poglobila in marsikatero ugotovitev tudi na novo osmislila«;

- s tem delom je avtorica izpolnila veliko vrzel v slovenskem poznavanju ameriške književnosti ter poznavanju medkulturnega sodelovanja med Ameriko in Slovenijo.

Helena Merkač

RDEČI MAKS

RECENZIJE

Kantavtor Milan Kamnik je spet izdal zgoščenko (t. i. CD); navsezadnje nas niti ni presenetil, saj je tako zabit. Verjetno zgolj zato, ker že vsaj trideset let tuli po Koroški in nas seznanja z vsakdanjimi težavami, le včasih se zapoje in se razneži, morda celo zagovori ali izda.

Navsezadnje je človek kot vsak – s težavami, skritimi mnenji, skritimi dejstvi in tudi namerno zatišanimi resnicami. Če ga jemljem kot človeka, ki ga slučajno srečam na ulici (na poti na jutranjo kavo), se seveda zmotim, po njegovi zunanosti ga pač ne prepoznam; morda hodi prenervozno, morda ima prevelik klobuk in srajce nima poravnane ali pa ima prebelo in s preveč volančki. Če pa nosi kitaro, nima pravega modela, ki bi ga prepoznal.

In vendar – poznam ga prav toliko, kot je Milan poznal svojega očeta – tako na daleč.

»So rekli, da bo rdeči Max s konji prišel v mojo vas. Sem letel do ceste, njegove prašne neveste, ki je vedno skrivala pot mi do srca.«

Šele po teh besedah nas zadene neskončna bol, verjetno celo bolj kot Milana Kamnika, ki se je že zdavnaj soočil z resnico, svojo ljubeznijo zaman in bolečino, kakor tudi z očetovo nesmiselno odločitvijo in slepostjo.

Milanova pesem o hrepenenju po očetu pravzaprav razgalja oba in spregovori o dvostranskem hrepenenju: enem, ki je otroško naivno, drugem, ki je skrito brez razloga ... Posebno boleče je spoznanje, da pravzaprav sin opravičuje neodločnega očeta:

»Oblak prahu mi skril je znan obraz, morda pa res ni vedel, da bil sem jaz.«

Zato je bol tako nedorečena, sla toliko bolj nepotešena, očetova krivda neznansko večja.

Milan Kamnik vodi poslušalce v svoje intimne svetove – srečne in nesrečne, temne in s soncem obsijane – tudi takrat, ko ve za resnico in ga zavaja z nežnostjo in upanjem:

»A prišel bo dan, ko rdeči Max prijezdil bo v mojo vas, se ustavljal bo in mi dal roko ...«

Kamnikove pesmi so družbenokritične, osebnoizpovedne, celo politično aktualne. Pa vendar

Slika na ovitku in zgoščenki je delo akademskega slikarja Benjamina Kumpreja in v lasti Gorazda Faleta.

ga vedno izdajajo, kakor tudi koroški vsakdan, koroško danost, koroško nedorečenost in zaplankanost. Ob tem pa nimajo namena ali moči, da bi karkoli spremenile ali kakor je nekje zapisal slikar Janez Bernik:

»V rokah stiskam besede in dneve, prizidke noči, rad bi objel pesem, a pesmi ni mogoče objeti ... Je kot bi klesal v dež, veter ali nebo – telesa pesmi so brez telesa ...«

Ko se sprehodimo skozi opus Kamnikovih in izbranih narodnih pesmi, naletimo na brezizhodnost, determiniranost z ljudmi, krajino, jezikom (narečjem), tudi na upanje, mogoče zaman. Če pa se poskušamo potolažiti, gotovo odkrijemo košček podarjenega sveta, ali kot tudi zapoje Milan Kamnik:

»Skozi okno čudovit pogled, tja do Drave svilene trave, takega raja nima svet. To je nebo dosegljivih zvezd ...«

Tako nam razkrije sebe, svojo tolažbo, svoja iskanja in svojo bolelost! Njegove pesmi so ne glede na sporočilnost ali melos nostalgичne, v vsakem primeru in smislu pa nas vodijo v boljši in srečnejši čas, celo v druge svetove. Seznanjajo nas z vsakdanom, prekrito in skrito ljubeznijo, nas opominjajo in spominjajo, nas jezijo in nežijo, nas izdajajo in opozarjajo. Milan Kamnik je naša slaba vest. Morda je prav to dejstvo tisto, ki ga določa, da je prav tam, kjer je, in da smo tudi mi prav tam, kjer smo. Doma.

Benjamin Kumprej

Spunk Bend A

PESMI NA SLEDI

Prve aprilske dneve je ljubljanski Cankarjev dom zaznamoval 22. festival dijaške ustvarjalnosti *Transgeneracije*. Gre za multimedijsko predstavitve sodobnih umetnosti mladih, glavni vsebinski namen *Transgeneracij* pa je vzpodbujati gledališki, filmski in likovni izraz ter mlado fluidno produkcijo. Na festival se ni ravno lahko uvrstiti, saj mladinsko produkcijo najprej preverijo selektorji (letošnja žirijška pozornost: Jedrt J. Furlan, Matej Bogataj in Dušan Rogelj).

Na *Transgeneracijah* smo obiskali predstavo *Pesmi na sledi* gimnazijske instrumentalno-vokalne skupine Spunk Bend A (Spunkbande), ki je postregla z vsečno interpretacijo uglasbene poezije nenadomestljivih in v času odtisnjenih klasikov (kot so Puškin, Baudelaire, tudi Aškerc, Strniša in drugi) Pod režisersko taktirko Andreja Makuca, sicer profesorja slovenskega jezika na Gimnaziji Slovenj Gradec, urednika revije *Odsevanja*, režiserja in vodje dijaške gledališke skupine Spunk ter vsestranskega poznavalca književnosti in gledališča, so slovenjegraški gimnazijci na odru odigrali pravo pevsko-poetično poslastico, ki se je zazdela resnejši vpogled v subtilni svet sanjarij in domišljije, mešane predvsem z izvrstno režijsko postavitvijo, mizansceno, ki nevsiljivo zapolni oder (brez pretirane kostumografije in scenografije), ter prodornim nastopom maturantke Anje Ramšak, ki daje slutiti, da je vokalistka, spretna v igralskem izrazu, ter nedvomno srce predstave.

Ovitkek zgoščenke, grafično oblikovanje Blaž Praprotnik

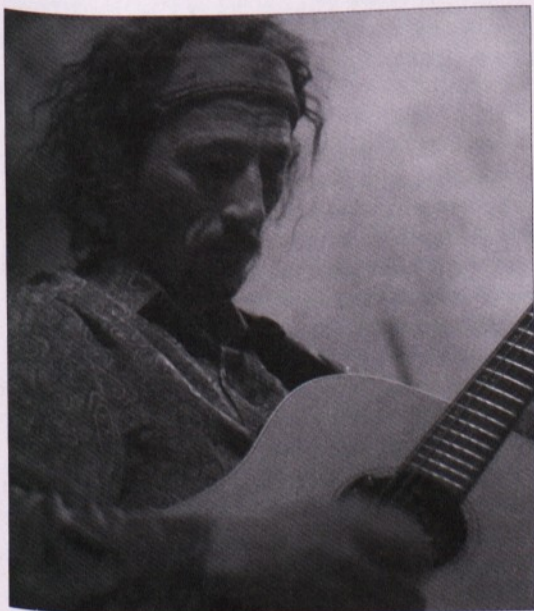
Makučeva gledališka sugestija gimnazijce vsake toliko prepriča in izkaže se, da je v mladi generaciji slovenjegraške gimnazije vedno kakšen nov talent, ki bi se zlahka (tako se vidi ob končni odrski postavitvi) prelevil v resnejšega interpreta, igralca.

Ko se je režiser potopil v pesmi, je najbrž vedel, kdo bi tovrstni interpretaciji lahko bil kos in ji sledil. Prav tako je z avtorjem glasbe Zlatkom Verzelakom že sodeloval. Vsako leto se zadnje dejanje Festivala mlade literature Urška odvija v Slovenj Gradcu in kdaj se dogodi, da je treba uglasbiti in režijsko oživiti pesmi mladih slovenskih pesnikov, izbranih v ožji krog vseslovenskega pesniškega festivala.

Ker so profesorju slovenščine blizu dijaška *Branja*, se mu prav gotovo zdi jasno, kateremu klasiku slediti. Ko združi še mlade glasbenike na klaviaturah, bobnih, na bas in akustični kitari ter na flavti, sestavi bend. Za nameček, za rdečo nit in prepričljivejši vtis, doda še povezovalca, še prej pa v dijakinjah prepozna štiri dekleta, ki rada in lepo pojejo (kakor Hana Košan, Anja Ramšak, Tjaša Štamulak, Lara Hosnar). In potem se zgodi. Z marljivo vajo postaja vedno lepše, še bolj harmonično in melodično. Pot do pesmi se zdi bližja in uglasbena poezija Puškina, Poa, Baudelaira, Brechta, Lermontova, Verlaina, Byrona ter domačih Aškerc, Ježka, Koviča, Strniše, Jenka in Pavčka izzveni nežnočutno, kdaj skoraj blazno ali melanholično, predvsem pa vsakič zelo zares. Ugledališčena poetika postane globlja in nas nago-varja. Kot prava sled do prave pesmi.

Na našem literarnem portalu lahko poslušate Puškinov *Zimski večer* in sladko utopijo *Eldorado* Edgarja Allana Poa, poje Anja Ramšak.

Tjaša Razdevšek

Avtor glasbe Franc Vezela

Marija Irma Vačun Kolar

O klobuku in boi, ki prebavlja slona

Pozna cvetoča pomlad 1947. Irma, še ne šestletna, praznuje z delom širše družine stricev in tet krst bratranca Lojzija. Priče dogodka so v Mežici pri Žajmoštru, Praperju. Prva zgoraj desno je njena mama, Marija Vačun, ob nji stoji mati Žajmra, poleg je župnik, pesnik Anton Boštele. V prvi vrsti od leve stojijo sestrične: Lojzka, Irma, Draga in Ljuba. Dojenčka drži babica Marija Durschlag.

Poletje 1954. Družina Marije in Jožeta Vačuna na domačem vrtu. Leta 1940 starši kupijo parcelo v Mežici na Leški c. 22. Na njej stoji požgan hlev s še dokaj trdnimi temelji. Rudnik Mežica odobri očetu posojilo in jim na starih temeljih zgradi dostojno hišico. 2. 2. 1945 se družina preseli v novi dom. Sestri, levo Jožica (roj. 1947), ob nji Zdravka (roj. 1948), se rodita tu, medtem ko Irma še na Lomu (6. 8. 1941), kjer sta starša našla začasno bivališče. Ta vrt ji pome-ni več od trave, solate, češenj, sliv, hrušk ali jabolk. Daje ji občutenje vrtno svobode in dobrega domačega življenja. Hvaležna je staršem za nesebično skrb za dom.

Leto 1948. Prva pot v šolo, najmogočnejše poslopje v Mežici, kjer Irma začenja šolanje. Na fotografiji: Mežica 1930. Danes jo šola s krili in pročeljem spominja na angleške kolidže. Ni čudno: gradili so jo domači stavbarji, a rasla je pod nadzorom Angležev, ki so bili takrat gospodarji rudnika in so Mežico močno zaznamovali. V tej šoli so jo s sten po hodnikih v prvem nadstropju nagovarjali Prešernovi verzi, napisani z najbolj črnimi in kar največjimi črkami »Največ sveta otrokom sliši Slave, ...« in »Manj strašna noč je v črne zemlje krili, ...«. Bili so prvo, kar je brala, a ne razumela, v šoli, ker polovica besed v domačem govoru ni obstajala.

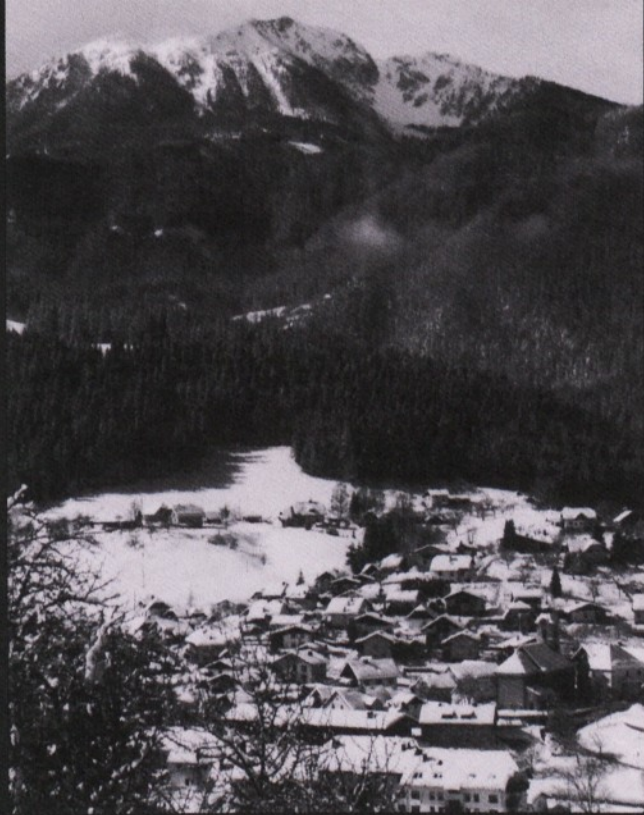
Leto 1956. Zaključek nižje gimnazije v Mežici. Do petdesetih let je bil njen ravnatelj klasični filolog Josip Hergouth+. Sredi petdesetih prevzame ravnateljstvo šole Pavel Planinšek+. Na fotografiji sedi v prvi vrsti v sredi. Ob njem sta levo likovna pedagoginja Liza Vogelnik Vranc in prof. Marjan Ozvald, desno sta predm. učitelja Helena Sodja Veselko+ in Franjo Iglar+. Ostali stojijo z vrha in z leve: Adolf Plaznik, inž. Gerhard Pečovnik, inž. Jože Prapotnik+, mag. Ivan Pungartnik, Avgust Vinkl+, Franc Krivograd, inž. Hugo Polajner, Franc Kompan+, dr. Anton Pratkanec, mag. Herman Rigelnik, Janez Piko+, prof. Cvetka Praper Hanuna, Hilda Pepevnik Leskovec, predm. učitelj in ravnatelj šole Karel Potočnik, Helena Pušnik, Rajko Mavrič, prof. Helena Prosenc Klepac, Anton Pasovnik+, akad. slikar, prof. Gustav Gnamuš, inž. Franc Prevalnik+, Ludvik Štrajher, Jožica Grobelnik, Izidora Kasnik Kunc, Jerica

Koler+, Hedvika Koprivnik, Irma Osterman, mag. Marija Irma Vačun Kolar, Hermina Veselko in Marija Kropivnik Puc. Odsotni so naslednji člani razredne skupnosti: Antonija Jamnikar Vuk, Peter Čarf+ in mag. Jože Pratnekar.

Peca. Je stara tako, da letnic ne potrebuje. Spremlja Korošce skozi življenje. Ko se je Irma še kot otrok zbudila in videla dan, se je ta odsvital od Pece. Ko je avtobus vozil proti Mežici na povratku iz ravenške gimnazije ali kasneje, ko se je s svojo družino peljala na obisk, jo je pričakovala, in ko je odhajala, ji je sledila. Tako v nji je bila, da jo je videla v spominu še nad strehami ljubljanske Trubarjeve ceste, kjer je v času študija bivala. In njen najvišji vrh, Kordeževa glava, jo ves snežno bel, včasih zardel, pozdravlja tudi danes v kuhinjo v Kotljah. Ja, pravi, težko bi bilo brez te koroške gore in brez fraze »je staro kot Peca«.

Maj 1960, Poljana. Dijaki Gimnazije Ravne so na proslavi nastopili z zborno recitacijo v spomin na tragične dogodke maja po koncu vojne 1945. leta. Recital je sestavil ravnatelj dr. Franc Sušnik, za nastop jih je pripravil slavist Janez Mrdavšič. Od leve proti desni so: prof. Stanko Lodrant, Alenka Pratnekar Gorjanc, Marija Irma Vačun Kolar, Erna Mešl Kožar in Štefan Volf.

Zgodnja pomlad 1960. Še dva meseca do mature in priprava na študij slavistike. Irma že jemlje v roke Ramovševe *Dialekte*, Nahtigalove *Slovanske jezike* in se vrača k branju romanov Wolfovega *Ozri se proti domu*, *angel*, Huxleyjevega *Kontrapunkta življenja* in predvsem francoske kratke proze v zbirki *Potovanje po Veliki Garabaniji*. Vezi, ki so nastale pri pouku francoščine, ko so pri profesorju Jožetu Plešeju v francoščini brali Exuperyjevega *Malega princa*, so se poglobile in začele spreminjati v velikansko, skoraj vseobsegajočo uganko o pomenu in smislu izrečenega. Takole se že v prvem delu slavne zgodbe srečamo s skritimi pomeni pripovedi: »Pokazal sem mojstrovino (risbo) odraslim in strašansko sem bil radoveden, ali jim bo nagnala strah v kosti. Odgovorili so: 'Zakaj neki bi se bali klobuka?' Vendar tisto na sliki ni bil noben klobuk! Pač pa kača boa, ki prebavlja slona.« Še danes je in zmeraj bo to eno najglobljih vprašanj človekovega sprejemanja in razumevanja sveta: kaj si ob podobah predstavljamo in kako jih razlagamo, sebi in drugim. A to je literatura, s katero se je Irma srečala tudi po zaslugi Marjana Kolarja, bodočega moža. Globoka vprašanja, dileme literature, jezika in družbe, so postala vez, ob kateri se je krojila tudi njuna osebna in intimna zgodba ter ju hkrati povezovala z usodo mnogih ljudi.

Zgodnja šestdeseta. Čas rednega študija slavistike in dveh diplom na I. stopnji jo dokončno osebnostno zaznamuje. Posluša vrhunska predavanja akademika Borisa Paternuja o recepciji Prešernove poezije, profesorice Marje Boršnikove, ki jih - le trinajstčlanski letnik študentov slavistike - med predavanji tudi sprašuje in preskuša v resnosti študija, ter uglednih jezikoslovcev Franceta Bezlaja, Antona Bajca, Tineta Logarja, Franceta Tomšiča, ki so jih danes - akademik Toporišič in drugi - že močno korigirali, a je spomin nanje, na njihovo znanje in način prenašanja in podajanja izkušenj predragocen.

Leto 1962. Prva zaposlitev, predmetna učiteljica slovenskega, srbskega in hrvaškega jezika v Osnovni šoli Prežihovega Voranca na Ravnah na Koroškem. Vstop v zbornico, vključitev v šolski kolektiv, vsakdanje priprave, nadaljevanje študija ob delu, branje in večno vprašanje: kako sveže znanje, ki še ni uležano, prenesti mladim, pubertetnikom; privajanje občutku, da te drugi poslušajo, gledajo in strogo merijo. Z Marjanom stopita na skupno pot življenja, ki pomeni v dokajšnji meri tudi skupno delo, predvsem reševanje napisanega in utemeljevanje mnenj, ob vsem pa kritično branje vsega, kar pride pod roko, in nenehni študij. Hkrati je to začetek ekonomskega osamosvajanja, gospodinjenja in vedno znova: poglobljanje v skrivnostna sporočila literature in jezika, opravljanje izpitov na drugi stopnji, seminarskih in diplomске naloge pri profesorjih Borisu Paternuju, Francu Zadravcu, Bredi Pogorelec in drugih. Končalo se je l. 1966 z diplomskim delom *Jezik in slog v Prežihovi noveli Greh na odoru*.

Junij 1963. Prvi razred sedmošolcev, ki jim je bila razredničarka. Danes jim vzklika: »Pozdravljeni Mirtek in Ženka, Mira, Ludvik, Mojca, Anka, Janko, Janeta – sploh vsi,« ter jim vošči zdravja in sreče, njim in njihovim, in si želi, da bi se spominjali, kako so z nekaterimi v mrzlem in sneženem januarju leta 1964 šli z Raven na Sele peš na Meškov pogreb.

Februar 1967. Na koteljskem pokopališču ob Prežihovem grobu. Z desne stojijo dr. Kristina Brenk, Leopold Suhodolčan, pred njim je sin Primož, Anton Ingolič, slavistka Bosiljka Janko, Irma, France Bevč. Ob tekmovanjih za bralno značko prihaja do prijaznih in nepozabnih srečanj s pisatelji. Zdi se kot prava kulturniška idila. To je tudi čas, ko s Stankom Kotnikom in Leopoldom Suhodolčanom izpopolnjujejo prve sezname knjig za tekmovanje za bralno značko in oblikujejo predloge za nastajanje knjižnih zbirk *Zlata knjiga* in *Moja knjižnica*, ki ju je sprejela v svoje dolgotrajne programe založba Mladinska knjiga.

Leto 1970. Velike življenjske preizkušnje so prestane – rojen je sin Patrik, opravljena diploma, a se zaveda, da človeku nič ni dano za zmeraj. Boj za obstoj, rast in razvoj se je začel nenajavljen že mnogo prej. Spoznava, kako skozi otroka vidiš svet celoviteje, globlje, kako se obstoj posameznika povezuje z usodo naroda in kako z vsakim dejanjem izrisuješ zavest o sebi in odgovornost do življenja.

Leto 1995. Razred Draga Kosa, Dušana Strmčnika, Magde Bukovec, Anite Plohl, Zore Pšeničnik, Janija Gnamuša ... praznuje dvajsetletnico zaključka osnovne šole. Skupaj z njimi (pa z generacijami pred njimi in za njimi) rešuje večplastna vprašanja o pomenu in smislih izrečenega in prebranega. Ko ugotovijo, da pomeni besedna zveza »jo je mahnil po bregu« »jo je udaril po bregu«, v živo začuti ostrino uganke iz *Malega princa* o klobuku in kači boi, ki prebavlja slona. Zaveže se storiti vse, kar se da, za rabo in razumevanje materinščine. Nastajajo osnutki za poglavja o sporočanju. Postanejo tudi osnova za študij na tretji stopnji in magistrsko delo *Besedna umetnost in jezikovni razvoj osnovnošolskega učenca*.

1979. Prijavi se na razpis za srednješolske učbenike za srednje usmerjeno izobraževanje. Po obširnem konceptu, ki ga mora oddati v pregled in oceno, in po komisijem izpitu dobi pristanek za obravnavo poglavja *Sporočanje* za 1. in 2. letnik srednjega usmerjenega izobraževanja. 1981 izide učbenik za 1. letnik, 1982 za 2. letnik. Doživela sta enajst ponatisov. Prinesla sta novosti v pedagoško prakso in nov pogled na rabo jezika v funkciji sporočanja – v neumetnostnem in umetnostnem besedilu. Od leta 1979 je zaposlena kot višja predavateljica didaktike slovenskega jezika na Oddelku za razredni pouk na Pedagoški akademiji v Mariboru. 1987 ji pri Založbi Obzorja v Mariboru izide priročnik *Umetnostno besedilo in učenec*. Namenjen je študentom razrednega pouka in učiteljem osnovne šole. K sodelovanju pri sestavi učbenikov – beril za nižje razrede osnovne šole – je znova povabljen 1990. leta, a sodeluje le pri sestavi berila za drugi razred.

1983 se družina preseli iz bloka v ravenski Gramoznici v hiško, lastni dom v Kotljah. Od tu odhaja Irma zjutraj na vlak in v službo v Maribor ter se zvečer vrača, od tu se odpravi sin Patrik na študij v Ljubljano, kot mnogi drugi Korošci v podnajemniško kletno sobico, da diplomira, magistrira in doktorira ter kot Humboldtov štipendist odide na postdoktorski študij v Nemčijo; potem ga pot vodi v Bruselj, v Kotljah pa ima še vedno dom.

1992. Irmina starša sta do pozne starosti skrbela zase in za to, da so na Leški 22 v Mežici njuni otroci in vnuki našli prvi in drugi dom, kadar so ga potrebovali in si ga zaželeli. Povezovala sta jih in skrbela zanje tudi, ko so se razšli in zaživeli vsak na svojem. Njunjo izročilo čutijo kot veliko zavezo delu, spoštovanju in ohranjanju lastnega življenja in bližnjih ter daljnih usod.

2001. Delovno in tiho prestopi Irma mejo v novo obdobje življenja. Čaka nov rod, prihaja čas, ko slovenski pregovor pravi, da je to obdobje, ko človek hodi po svojih nogah, nič več po podarjenih in spojenih. V navideznem zatišju se veseli sprememb v letnih časih in življenja v naravi, išče po literaturi in sebi, da bo pripravljena spregovoriti o spoznanjih jezika in literature na novi ravni skozi čas in pokrajino, ki jo živi.

Na Pedagoško fakulteto jo vežejo številni spomini na delo s študenti. Po mariborskih osnovnih šolah so preživeli mnogo napetih, ustvarjalnih in zahtevnih nastopov. Ponosna je na nekdanje študentke Marijo Ropič, Vlasto Štern, Branko Čagran in druge, profesorice pedagoških in psiholoških znanosti, ki nadaljujejo, predvsem pa nadgrajujejo njeno delo. Z njimi in ob njih se je učila strpnosti, korektnosti, zadržanosti in predvsem odmaknjenosti od hrupa vsakdana in sreče v iskanju globljih življenjskih vrednot.

Tudi prek Marije Irme Vačun Kolar, zlasti njenega dela, ostaja slovenska Koroška povezana s Štajersko. Dvoje naravnih drž, govoric in etosov se je srečevalo in sporazumevalo, dopolnjevalo in dograjevalo tudi narodnostno podobo severovzhodne Slovenije. Vesela je, da ji je bilo to zaupano.

Spontovana gozja
mag. Marija Kolar,
ob Vašem osebnem
okroglem prazniku vam iskreno
čestitamo in želimo veliko
zdravja, sreče in ostrega
zadovoljstva

v imenu Pedagoške fakultete
Maribor
dekan prof. dr. Joso Turkman
Joso Turkman

Maribor, 6.5.2001

2003. V Mežici doma ob očetovi 90-letnici. Med vnukom Patrikom spredaj in njegovim dedijem zadaj so številni sorodniki, a ne vsi, s katerimi je bilo življenje Irminega očeta povezano s sorodstvom po krvi in izbiri. Hvaležni so, da jim je bil podarjen ta izjemni trenutek življenja, ko so se hkrati javno in intimno zahvalili dediju in pokojni bici za visoke biološke in etično-moralne norme na vsakdanji poti skozi življenje.

2003. Prijeten postanek, klepet in oddih na Legnu, blizu domov obeh Jožetov, prof. Plešeja in prof. dr. Marsela, ki sta tiho in s kar največjim možnim taktom, predvsem z računalniškim znanjem ter intelektualnimi pobudami in korektivni sodelovala pri nastajanju Marjanovih in Irminih zadnjih del. Globoko razumevanje, ki ne potrebuje dosti besed.

2004, Mežica. V Štibelcu Irma v sodelovanju z založbo Cerdonis iz Slovenj Gradca in z njenim urednikom Blažem Prapótnikom ter recitatorko Anne Marie Valentar predstavi očetovo knjigo *Iz kašče*, s podnaslovom *Rime in storije*. Knjiga Jožeta Vačuna je nekaj več kot zbirka domačijskih bolj ali manj »skurnih« storij in lahkotnih zabavljaških rim. Včasih iz nje zaveje življenjski kreda starega Korošca, ki ima bolj od vsega rad žitna polja, gozdove, oblake z dežjem, sneg in je srečen samo zato, ker vse to preprosto je, biva in se pusti čutiti.

2004–2006. Bera dela in študija štirih desetletij. Vsaka od štirih knjig ima svojo posebno zgodovino. Zbirka poetičnih esejev *Ime našega imena* je intenzivno nastajala v letih 1986–1988, a dokončno obliko so besedila dobila šele po poldrugem desetletju, po težkih življenjskih odločitvah in na srečo v zdravi umiritvi pri delu in v naravi. Očetova zbirka *Iz kašče* je nastala na osnovi štirih zvezkov njegovih zapiskov, med katerimi je tudi daljše besedilo »roman«, ki to seveda ni, ampak je iz njega izluščila nekaj najboljših semen, ki dajejo delu svojstveno patino. *Mladi bralec* je rezultat desetletnega raziskovalnega dela in študija ter je nadgradnja učbenikov in priročnika. Nastajal je počasi, verjetno prepočasi. In prav tako zadnje delo *Prežihov ustvarjeni svet*; dograjevalo se je postopno na podlagi zahtevne dodelave metodologije dela in koncepta, ki besedilo osmišlja. Irma pravi, da se zahvaljuje svojim bližnjim, sebi in naravi, da je zmogla opraviti tako delo.

V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem (ob slovenskem kulturnem prazniku februarja 2007) Marija Irma Vačun Kolar izčrpno predstavi svojo najboljše jezikovno študijo, knjigo *Prežihov ustvarjeni svet - Jezik in slog v pisateljevih literarnih besedilih*, ki je s spremno besedo akademika prof. dr. Matjaža Kmecla izšla pri založbi Cerdonis (sicer z letnico 2006). Izbrane odlomke iz Prežihovih literarnih besedil je na predstavitvi brala Anne Marie Valentar, urednik Blaž Prapótnik pa je uvodoma spregovoril o knjigi in deseti obletnici delovanja založbe Cerdonis.

2007. Župan občine Ravne na Koroškem mag. Tomaž Rožen podeljuje Mariji Irmi Vačun Kolar priznanje »Prežihovo plaketo za leto 2006 za pomembne dosežke pri utrjevanju koroške literature in domoznastva, za prispevek k razumevanju Prežiha in njegovega ustvarjalnega sveta«.

Rada ima poti, gibanje in iskanje stikov z vsem živim in neživim v svetu narave. V omrežju gozdnih vertikal in horizontal nam dane naravne katedrale se Irmi zdi, da najlaže stika za možnimi odgovori in se približuje resnici o največjih in najtežjih - celo usodnih - vprašanih slehernika in naroda. Pravi, da je tu mogoče razmisliti o posameznostih v združbi gozda ali ljudi, o spletu svetlobe in senc, ki jih mečejo bitja na skupnost in jo naravno razvrščajo na nizko in visoko, na pomembno in obrobno, bližnjo in daljno, jo senčijo ali osvetlujejo; tu se je mogoče pomiriti od neusmiljenih bioloških zakonitosti življenja, ki hkrati prinašajo največje radosti in stiske v naš preljubi vsakdan, in utrditi voljo do dela.

B. P.

Koroška galerija likovnih umetnosti – 50 let

KULTURA

Galerija s svojo razstavno politiko privablja številne umetnike in kustose, ki radi razgrnejo svoje opuse, realizirajo ideje konceptualnih in tematskih razstav ...

Koroška galerija likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu je muzej moderne umetnosti, ki ima z živahno razstavno dejavnostjo in s svojimi zbirkami dolgo tradicijo. Prva likovna razstava v Slovenj Gradcu je bila leta 1954; to je bila razstava designa: *Švedska kuhinja*. Kmalu zatem so v stari mestni hiši na Glavnem trgu uredili razstavne prostore in leta 1957 tudi uradno ustanovili Galerijo. Leta 1966 pa se je zgodil edinstven primer v Sloveniji v takratnih družbenih razmerah: zgradili so namenske prostore za galerijo in tako ustvarili možnosti za resno galerijsko delo in prezentacijo likovnih zbirk. Istega leta je bila organizirana tudi **prva mednarodna likovna razstava**, ki je ambiciozno načrtala mednarodno razstavno politiko. Zvrstile so se številne razstave, s katerimi so domači in gostujoči kustosi spremljali aktualno likovno dogajanje doma in v svetu, dejavnost je izstopala po angažirani likovni praksi, domača likovna produkcija pa je bila postavljena v bok s tujo. Mesto Slovenj Gradec je tudi zaradi prizadevanj Galerije dobilo zvonec naziv **Mesto – glasnik miru**. V galeriji je z darili, volili in odkupi nastajala mednarodna likovna zbirka. V njej so zastopani mednarodno uveljavljeni likovni umetniki, domači in tuji. Donacija del **Pina Poggija** tvori zasnovo za nastajanje **Mednarodnega muzeja za socialno estetiko**. Posebno mesto pa imajo v galerijski zbirki dela umetnikov, ki so povezani s Koroško in Slovenj Gradcem. To je kipar **Franc Berneker** (1874–1932), pomemben za razvoj modernega

kiparstva v Sloveniji, in zlasti slikar **Jože Tisnikar** (1928–1998), ki je s svojo ekspresivno izraznostjo (izoblikovalo jo je okolje prosekture in se najbolj sklada s terminom »temni modernizem«) in značilno ikonografijo življenja in smrti postal eden najbolj prepoznavnih slovenskih slikarjev doma in v svetu. Zbirka se imenuje *Hommage Tisnikarju*, ker so ob Tisnikarjevih delih tudi dela drugih avtorjev ekspresivne izraznosti, npr. dela kiparja **Mirsada Begića** in slikarja **Zdenka Huzjana**. Povsem drugačna pa je poetika slikarja **Bogdana Borčića**, ki je leta 2003 podaril galeriji štirideset slik: Borčić je raziskovalec v slovenskem slikarstvu in eden najbolj vitalnih interpretov vizualnega sveta. Prepletata se besednjak grafika in slikarja. Donacija del slikarja **Karla Pečka** fundaciji, ki nosi njegovo ime in skrbi za šolanje nadarjenih mladih na področju humanistike in družboslovja, pa je vezana na slikarjevo aktivno sooblikovanje kulturnega utripa in razvoj Slovenj Gradca in Koroške.

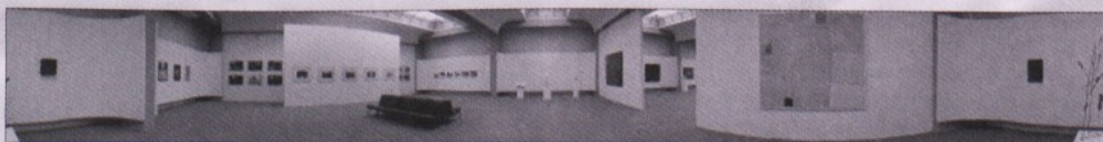
»Umetniki so seizmografi družbe. Vnaprej čuti-
jo in nam lahko predočijo stvari, še preden se zares
zgodijo,« je dejala svetovno znana fotografinja **Inge Morath** (1923–2002), ki ima korenine po materini strani prav tako v Slovenj Gradcu. Velika in odmevna razstava njenih fotografij (projekt Obmejni prostori je zajemal še fotoesej in film) je spomladi 2003 gostovala tudi v Koroški galeriji likovnih umetnosti in še utrdila sodelovanje z Gradcem – evropsko prestolnico kulture 2003, umetničinim rojstnim mestom. Še posebej je laskala umetničina ugotovitev, da Slovenj Gradec še vedno privlači umetnike in da ima zanje poseben čut. Umetnica se je tukaj počutila doma.

Galerija s svojo razstavno politiko res privablja številne umetnike in kustose, ki radi razgrnejo svoje opuse, realizirajo ideje konceptualnih in tematskih razstav, vendar hkrati ob preučevanju dediščine omogoča uveljavljanje mladim ustvarjalcem ter širi vedenje in poznavanje na polju vizualne ustvarjalnosti. Tako s svojo dejavnostjo bogati okolje in s svojo prostorsko umešitvijo gradi enoten kulturni prostor narodne identitete na enakovrednih temeljih z germanskimi sosedi.

Milena Zlatar

Levo: tloris galerije (stari in novi del), notranost velikega razstavnega prostora. Več na spletni strani: www.glu-sg.si

Galerija si je v letih obstoja pridobila visok status

Čenjeni častilci likovne umetnosti, vdani ljubitelji plemenitega duha, spoštovani prijatelji Mislinjske doline, dragi domačini Mesta miru!

Spoštljiv in veličastni poklon namenjam vsem sopotnikom in tvorcem slovenjegraškega hrama ustvarjalnih dobrobiti; hvaležen poklon vsem, ki so ga pet desetletij osmišljali in mu vdihnili zdaj že neizbrisno vlogo glasnika človekovih najglobljih čutenj in razmislekov, zlitih v širno tkanino umetniških izpovedi.

Spočetja izpred petdesetih let se človeškemu spominu zdijo nekako odmakjena, a zame so še zmeraj neizživeta. Nemara so to bile blodnje mladih akademskih zanesnjakov, ki so hoteli presvetliti tesnobo tedanjega časa, pregnesti enoličnost vsakdanjega, vase zgrbljenega življenja, zdramiti utrujeno srednjeveško mestece v širša obzorja. Take nakane so se sprva zdele kot zabloda, kot renesančne sanje in hkrati mora, kot prevzetno vdiranje v ustaljene vzorce takratne žiti in biti. A je naključje obrnilo drugače, tisto naključje, ki mu Švedi pripisujejo, da poraja usodo. In kaj je bilo tako prevladujoče usodnega zasejano v glavah četverice akademskih zanesnjakov? Naša intelektualna združba in hotenja se niso izcimila iz nekakšnega odloka ali oblastne privolitve, pač pa se je to porodilo kot tako imenovana civilna pobuda, tedaj seveda še ne s takimi legitimnimi predznaki, kakor jih imajo te pojavnosti danes. Naj bo tako ali drugače, to je bil zametek gibanja, vzgonski veter za pridobitev podpore in privrženosti najširšega okolja projektom naše akademske skupine. S tem kapitalom smo udejanili osnovno zamisel: ustanovitev in odprtje Umetnostnega paviljona kot vogelnega kamna našega gibanja.

Zaupanje in zvestobo našim vizijam pa so ljudje naklonili šele tedaj, ko se je izkazalo, da nimamo vzvišenih in odtujitvenih vzgibov, da ne preziramo ali podcenjujemo tega okolja in da se ne zapiramo v samozadostnost. Izkazalo se je, da ni naš namen užaljeni beg v bolj razumevajoči svet, če ne bomo uslišani, pač pa prav obratno, da želimo ta svet zvabiti k nam, v Slovenj Gradec, v naš Umetnostni paviljon in to predvsem v imenu miru, prijateljstva in ustvarjalnega sožitja. In se je zgodilo, tako odmevno, da se je Slovenj Gradec, vtisnil v umetniške kroge od Helsinkov do Tokia, od Moskve do New Yorka, od Kaira do San Paula. Ali kakor je zapisal prof. Andrej Makuc: »... skozi Slovenj Gradec se je sprehodil svet: umetniki, častilci vseh devetih muz, verujoči v pravico slehernika

do pokončne drže, državniki. Tu sta se umetnost in življenje rokovala. Med pasanti so bili zapriseženci miru, humanosti, prijateljstvu, graditelji boljšega sveta, razglaševalci humanega bivanja, premišljevalci o biti in imeti, častilci lepote, verniki v najmočnejše orožje - besedo, navdušenci nad otroško ustvarjalnostjo, branilci sveta, ki so nam ga le na posodo dali naši vnuki.«

Ampak ob vsem tem nismo prezrli tega, da poleg tujega velja tankočutno vrednotiti in ceniti zlasti svoje. Svoj kraj in svojo dolino z njuno živopisno, a v zgodovinskih viharjih večkrat pozabljeno kulturno dediščino. Spoštljiv odnos do tega seveda ne pomeni ohranjati te vrednote kot v parafin potopljene relikvije, temveč jih je bilo potrebno oživeti, jim vdihniti smisel in tako smo v galerijsko dejavnost vpeli staro sakralno umetnost, Sokličevo arheološko in umetnostno zbirko, zapuščino skladatelja Huga Wolfa, ostaline devetih graščin Mislinjske doline in še veliko podobnega.

Malce bi se slepili, če bi mislili, da so bile vse zamisli in projekti vselej podprti z brezmejno naklonjenostjo. O, bilo je veliko zatikanj in tudi odločnih nasprotovanj, a te častitljive obletnice ne bi obteževal s takimi spomini. Kajti v današnjem slavnostnem doživetju vidim in čutim mir, sožitje, ubranost in skladnost, slišim tiho pesem Mislinjske doline in srednjeveškega mesta Slovenj Gradec.

Galerija si je v petdesetih letih obstoja pridobila visok status kulturno-umetnostne in izobraževalne ustanove, še posebej, ker je njeno osrednje poslanstvo dopolnjevanje stalne galerijske zbirke z novimi umetniškimi stvaritvami in morda ni za odmet pobuda ali priprošnja, da to jubilejno leto zaznamujemo še z izdajo monografije o stalni zbirki, nenazadnje tudi kot zahvalo vsem umetnikom širom po svetu, ki so svoja dela poklonili naši ustanovi.

Vsekakor pa bi se rad zahvalil naši nacionalni televiziji, ki je redno spremljala našo dejavnost in ohranila v svojem arhivu neprecenljivo dokumentaristično pričevanje o naši galeriji, kar smo delno tudi nocoj podoživeli ob filmu.

Tople čestitke tudi moji naslednici, direktorici Mileni Zlatar, ter njenim sodelavcem ob tem prazniku in pristrčna zahvala za ohranjanje duha četverice akademskih zanesnjakov v tej ustanovi.

In na koncu hvala vsem, ki so mi dopustili, omogočili in pomagali, da sem postal drobec zgodovine našega mesta in njegove galerije.

Karel Pečko

KULTURA

Ampak ob vsem tem nismo prezrli tega, da poleg tujega velja tankočutno vrednotiti in ceniti zlasti svoje. Svoj kraj in svojo dolino z njuno živopisno a v zgodovinskih viharjih večkrat pozabljeno kulturno dediščino.

PESMI NA SLEDI: več kot trideset koncertov, zgoščenka, zmagovalci *Transgeneracij* ...

KULTURA

SPUNK, gimnazijsko kulturno društvo, pravzaprav njegov Talijin hram, je v svojem desetem letu delovanja, v sezoni 2006/07, na oder postavil odmeven koncertno-gledališki dogodek - projekt *Pesmi na sledi*. Za realizacijo te zahtevne vokalno-instrumentalne in ugledališčne teatarske postavitve je bilo treba delovati na vsaj treh področjih. Najprej: opraviti izbor iz slovenske in svetovne poezije, s katero se pri literarnih šolskih urah srečujejo gimnazijci (in tudi drugi srednješolci) v učno predpisanem književnem korpusu. Potem: izbrana besedila uglasbiti - kar je bil zagotovo najzahtevnejši del zasnovanih raziskovanj, a jih je par excellence opravil spunkovski hišni skladatelj Zlatko Verzelak. Nadalje: sestaviti in usposobiti ad hoc instrumentalno skupino, ki so jo poimenovali s SPUNK Bend A, ta pa je hkrati ves pogon ustrezno odrsko formirala.

Očitno so se tudi v projektu *Pesmi na sledi* spunkovske sile uistosmerile na najboljši možni način, zakaj predstavo so na oder postavili 27-krat (z besedo: sedemindvajsetkrat), ogledalo pa si jo je več kot 5400 gledalcev oz. poslušalcev. Imenitnost in vrednost dosežka gotovo potrjuje izbor tega ugledališčenega koncerta za vrh (beri najboljše), kar se je zgodilo na letošnjih *Transgeneracijah*: nastop v Cankarjevem domu in priznanje za izjemnost predstave v vseslovenskem izboru sta bila le še pika na i.

Spunkovci so v studiu Melopoja izbrano uglasbeno poezijo tudi posneli ter tako z zgoščenko

Spunk Bend A na odru ...

PESMI NA SLEDI

Instrumentalno-vokalna skupina

SPUNK BEND A spunkbanda

Klavature

Tam^Aara Korat
Kerstin Kristin^A Vuga
M^Arijetka Mirkac
D^Avor Detečnik **bobni**
D^Arko Krušič **bas kitara**
Aⁿdreja Kragelnik **flavta**
J^An Lužnik **električna kitara**
Zl^Atko Verzelak **akustična in
električna kitara**

Vokalistke

H^Ana Košan
Anj^A Ramšak
Tj^Aša Štamulak
Lar^A Hosnar

Besedovalca

Ev^A Gradišnik
Mih^A Pačnik

Avtor glasbe Zlatko Verzelak

Scenografija Peter Hergold

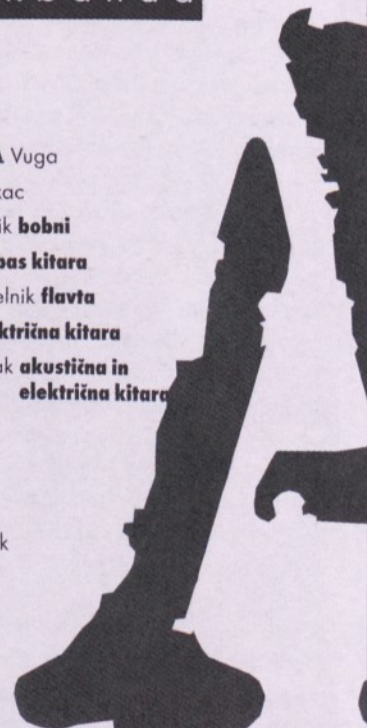
Mojstra zvoka, odra in inspicenta

Darko Čuješ in Klemen Stropnik

Vodji luči Avgust Brezovnik, Jani Matvos

Rekviziter Leopold Španovič

Režija Andrej Makuc

(naslovljeno enako kot koncertno-gledališka predstava) odpeto in odigrano ohranili pred spomin-
skim izbrisom ter pozabo, ki je zaradi narave stva-
ri same pač zakonitost teatarskega del(ovanj)a.

Programski list koncertnega programa

PESMI PESMI NA SLEDI

- Anton Aškerc **Mejnik** Anja
 Aleksander Sergejevič Puškin **Zimski večer** Anja
 Edgar Allan Poe **Eldorado** Anja
 Charles Baudelaire **Satanove litanije** Hana
 Frane Milčinski Ježek **N. N. in črna pega** Hana
 Kajetan Kovič **Južni otok** Hana
 Bertolt Brecht **Spomin na Marijo A.** Tjaša
 Mihail Jurjevič Lermontov **Jadro** Tjaša
 Gregor Strniša **Večerna pravljica** Tjaša
 Aleksander Sergejevič Puškin **Zimski večer** Lara
 Oton Župančič **Breza** Lara
 Simon Jenko **Moje pesmi** Lara
 Paul Verlaine **Il pleure** Tjaša
 Bertolt Brecht **Erinnerung an die Marie A.** Hana
 George Gordon Noel lord Byron **Greh je lep** Hana
 Tone Pavček **Potepuh** Anja

Avtor glasbe Zlatko Verzelak

SPUNK BEND A
 spunkbanda

SPUNK,
 gimnazijsko kulturno društvo
 Sezona 2005/2006

Oblikovanje: Blaž Propotnik, CERDONIS

Spunk Bend A

Ker je srednješolsko ustvarjanje zapisano
 permanentnemu izmenjavanju generacij, je bilo
 mogoče živost konkretnega zastavljenega (po)u-
 stvarjanja ohraniti le z novimi člani oz. prezasedbo
 primarno angažiranih. In se je tako zgodilo, da se
 projekt nadaljuje pod delovnim naslovom *Vdrugo
 Pesmi na sledi*: njihov angažma je usmerjen v raz-
 širitev repertoarja (Visoka pesem, Shakespeare,
 Petrarka, Zlobec ...) in ohraniti prvotni, to je
 stari izbor. Njihovi doslejšnji štirje nastopi, ki so
 pognali *Pesem na sledi* v že vrtoglavih 31 ponovi-
 tev, možnost kontinuitete nekega sicer specifično
 minljivega šolskega dela samo potrjujejo in zastav-
 ljajo kot nove sorte izziv.

A. M.

Avtor glasbe Franc Vezela in pevka Anja Ramšak

Ob slovenskem kulturnem prazniku

KULTURA

Spoštovane gospe, spoštovani gospodje!

V čast mi je, kot predsednici KD Šmartno, spregovoriti ob slovenskem kulturnem prazniku. Kot Bernekerjevimi nagrajencem nam je pripadla ta čast. Hvala.

V predprazničnem občutenju dneva kulture naj bi Slovenci začutili nekje globoko v sebi morda, malce več vznemirjenosti, morda celo komorne vzvišenosti, nacionalne občutljivosti in ponosa, kot se za kulturni dan spodobi. Ne skrbi nas več, ali bo v povezani Evropi ogrožen slovenski jezik, kultura ali bomo prepoznavni, se bomo potopili v evropskosti?

Nič od tega, če bomo še bolj zavestno ohranjali in nadgrajevali to, kar imamo, kar smo podedovali, kar ustvarjamo ...

Jezik, s katerim človek živi od prve spregovorjene besede, se na svoji poti dograjuje. Naš je in pogosto ne pomislimo, kako se razvija, kako je živ in del nas. Besede klijejo kakor drobna, najdrobnejša semena. Klijejo iz človeka. Besede potrebujejo svobodno misel, besede ne marajo meja, tišine. Molk zamori vse kalčke besed.

Kulturni praznik je pred nami. Pa ne samo v čast Prešernu in temu, da je pokazal, da je naš slovenski jezik dovolj bogat za najgloblja čustva, ampak vsemu lepemu in človeškemu. Tudi temu, da brez nestrpnosti sprejemamo in dopuščamo drugačno misel, podpiramo njeno demokratičnost, čeprav mislimo drugače.

Prešernov dan je nastal iz davne in občudovanja vredne ideje in se je že v svojih začetkih obdal s prazničnostjo, dokler ni postal zares kulturni praznik slovenskega naroda.

Naš slovenski Goethe je čaščeneec slovenskega naroda, pa naj si bo ob rojstvu ali smrti. Romanja Slovencev v rojstno Vrbo ali poslednji dom v Kranju niso množična, kot to storijo za Mozarta ali Goetheja, Puškina, Lermontova, kamor se zgrija kulturna srenja in popotništvo sveta.

Tisto, kar o njegovem delu sporočajo leksikoni in enciklopedije sveta, je veliko, saj je v njegovih *Poezijah* toliko umetniške moči in toliko miselnega in čustvenega bogastva, da je in bo v nji dihal sleherni rod slovenstva.

Pa vendar je premalo, da bi številnejše popotnike iz oddaljenega sveta nagovorilo k obiskovanju obeh hiš pesnikovega bivanja.

To pomeni tudi srečanje z določeno vrsto kul-

tur, saj je bil Prešeren človek kulturne dvojnosti, v njem sta združeni kmetstvo, s podeželsko Vrbo, in meščanstvo, z obujeno podobo duše mesta.

Na pragu Evrope je potrebno pomisliti tudi na to najpreprostejšo stvar, ki tudi ustvarja narodovo identiteto.

In zakaj je kultura ravno v tem obdobju tako pomembna?

Kultura je in bo še vedno bolj presečiščna točka naše identitete in našega sobivanja v Evropi.

Komu in čemu naj koristi avtohtona slovenska kultura v poenoteni Evropi, v kateri se bomo razlikovali samo po tem, kdo je gospodar in kdo sluga, če ne bomo v korak s časom razvijali in ohranjali korenine kulture in kulturne dediščine z brstjem novega časa.

In zaradi vsega tega šolstvo in kultura ne smeta biti ne za državo in ne za občine potrata.

Pa mi v našem vsakdanu? Kdaj smo zadnjič vzeli v roke knjigo? Bogastvo duha je to, mesto stoterih idej in pogovora in ob slovenskem kulturnem prazniku storimo prav to. Praznujmo s knjigo.

Slovenci to storimo kar velikokrat, to kažejo najnovejše raziskave, ali ni tega povzročila tudi mlada beroča vojska izpod Pece in Uršlje – bralna značka?

Na knjižnih policah naših domov bi ne smele manjkati Prešernove *Poezije* in vsaj ob letu, ob prazniku, bi se lahko oko ustavilo na drobcenem verzu ...

Kulturno društvo Šmartno pri Slovenj Gradcu je ob 60-letnici obstoja prejelo Bernekerjevo nagrado, ki je krona vseh številnih priznanj, ki so jih dobile posamezne sekcije Kulturnega društva v svoji zgodovini za bogato bero njenih nastopov doma in po svetu.

Nagrada, medalje in priznanja niso plačilo za delo, temveč izraz spoštovanja, ki je vredno največ, saj pomeni, da je delo opaženo in dobrodošlo.

Nastop, ki obogati večer, ni prikaz vsega dela, ki šteje stotine ur, je pa sporočilo poslušalcem, da živijo med njimi ljudje, ki z ljubeznijo do kulture in spoštovanja do narodove dediščine, ustvarjajo in skušajo vsaj za trenutek odvrniti misli od vsakdanjosti, od vsakodnevnega pehanja in napolniti misli z drugačno vsebino.

Naj bo občina še tako uspešna, naj bodo občinski projekti in programi še tako ambiciozno zastavljeni, a brez ljudi – ljubiteljskih ustvarjalcev ne gre, ljudi, ki dajejo žar, ki z urami in urami ljubitelj-

skega dela ustvarjajo v društvenem in družbenem življenju v svojem okolju, ki tiho snujejo, kreativno ustvarjajo iz notranjega hotenja in odgovornosti, iz potrebe po boljšem in bolj vsebinskem okolju. To pomeni veliko za rast in razvoj občine.

V tej dolini je kultura doma že od nekdaj – že stoletja. Vsako obdobje je imelo posameznike, ki so dajali žar in hotenje po višjem, po ohranjanju narodove identitete.

V Šmartnem je pred več kot stotimi leti živel prepoznavno bralno društvo, pevci so prepevali slovenske narodne pesmi in krepili jezik in zavest; igralci in plesalci so s svojimi stvaritvami potrjevali, da tu živijo ljudje ne samo od kruha in iger, temveč tudi v želji po lepoti ustvarjanja.

Pogosto tarnamo, da mladi niso pripravljene sodelovati v kulturi. Ta strah je odveč, mladih v kulturi je mnogo in vedno več, premalo pa je ljudi, ki bi se z mladimi ukvarjali. Znana so imena pionirjev, med njimi Rössner, Krpač in drugi, ki so pustili sledi in zlahkni dediščino kulturnega poslanstva. So pa imena, ki še niso javno razglašena, ampak zapisana v srcih mnogih krajanov. Tudi njim v zahvalo je podeljena Bernekerjeva nagrada.

Hvala vsem, ki ste s to nagrado dali svoj glas in visoko priznanje vaškemu društvu. Pesem ob rojstvu in slovesu, ki jo prepevamo, je prva in poslednja nagrada bitju, ki nosi ime Človek.

Ob prazniku Vam vsi kulturniki Šmartna iskreno čestitamo, praznujmo in napolnimo praznik z vsebino.

Mira Strmčnik

Boštjan Temnik, *Kontemplacija dekleta – reliefna študija IV*, 2006, lateks, poliuretán, vez. pl., 168 x 113 cm

Bernekerjeva nagrada

Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj pri Občinskem svetu Mestne občine Slovenj Gradec se je na svojem sestanku, 22. januarja 2007 odločila, da podeli Bernekerjevo nagrado za leto 2007

- Janezu KOLERIČU, Šmartno 69, 2383 Šmartno pri Slovenj Gradcu – predlagatelji: Kulturno društvo Šmartno, Vaška skupnost Šmartno, Kulturno društvo Stari trg.

Utemeljitev in obrazložitev predloga za Bernekerjevo nagrado za Janeza Koleriča

Janez Kolerič je član Kulturnega društva Šmartno od leta 1966. Ves čas se je aktivno vključeval v delo na glasbenem področju. V teh štiridesetih letih se je iz harmonikaša folklorne skupine Rej razvil v odličnega zborovodjo in postal nosilec zborovske dejavnosti KD Šmartno in tudi širše.

Vzor mu je bil oče, ki mu je veliko govoril o zavzetem delu Ivana Krpača. Tako mu je postal vzornik domačin – vsestranski glasbenik Ivan Krpač. Zato je bil Janez Kolerič pobudnik vsakoletnih *Krpačevih dnevov*.

Janez se je rodil leta 1949 v glasbeni družini Kolerič v Šmartnu. Njegov oče je bil predan pevec Krpačevega zbora in je svoje otroke že zgodaj navdušil za petje. Ustanovil in vodil je družinski zborček, ki je nastopal v Šmartnu in v Slovenj Gradcu na Komfortu, kjer je bil oče zaposlen. Janez je skupaj z Jožico Horvat kot pevec nastopil, ko je bil star šele štiri leta. Ko je obiskoval osnovno šolo v Slovenj Gradcu, je bil pevec v šolskem zboru, ki ga je vodil učitelj Jože Leskovar. V tistem času je zbor dosegal najvišja mesta na festivalih otroških in mladinskih zborov. Janez je obiskoval tudi glasbeno šolo, se pri prof. Juriju Bocaku učil igranje klavirske harmonike in igral tudi v harmonikarskem orkestru Glasbene šole Slovenj Gradec. Tako mu je že otroštvo vcepilo ljubezen do glasbe.

Po končani osnovni šoli je nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji v Zagrebu, bival pa je v semenišču pri lazaristih. Ob pouku je sodeloval v mešanem mladinskem zboru in se učil igranja orgel. To je bil čas Beatlov in Janez se je navdušil tudi za kitaro. Po gimnaziji je izstopil iz semenišča in se zaposlil v Slovenj Gradcu in pozneje v Velenju.

V Šmartnem se je takoj vključil v cerkveni mešani pevski zbor, ki je takrat deloval pod vodstvom organista in zborovodje Ivana Ridla, v njem

pa je še vedno pel tudi Janezov oče. To je bil zbor, ki ni pel samo v cerkvi, ampak tudi na prireditvah in se je kot zbor KD Šmartno udeleževal tudi občinske revije pevskih zborov v Slovenj Gradcu.

1969. leta se je Janez vključil v dramsko sekcijo, ki jo je vodila Marija Gostečnik. V letu 1975 pa je postal muzikant folklorne skupine, ki je takrat delovala še na Osnovni šoli Šmartno. Pozneje je pod vodstvom Gostečnikove prerasla v folklorno skupino Rej in Janez jih je spremljal s harmoniko polnih triindvajset let.

Leta 1977 so trije Koleričevi fantje ustanovili glasbeni ansambel Forum, ki je v društvu deloval pet let, 1981. leta pa je na osnovni šoli ustanovil in pet let vodil tamburaški orkester.

Svojo pot zborovodje je začel v letu 1979, ko je prevzel pevski zbor Društva upokojencev Šmartno. Ker je bilo premalo moških glasov, je formiral ženski zbor in ga vodil dvaindvajset let.

Pri tem zboru se je kalil kot zborovodja, učil pa se je tudi potrpežljivosti in vztrajnosti. Zbor je nastopal na občinskih revijah, na revijah Od Pliberka do Traberka, sodeloval na regijskih in vseslovenskih srečanjih upokojenskih zborov. Zapeli so tudi v Cankarjevem domu in v dvorani Vatroslava Lisinskega v Zagrebu.

V letu 1980 je Janez Kolerič ustanovil moški zbor, ki je do leta 1990 deloval kot gasilski, po 90. letu pa kot moški zbor KD Šmartno. Že celo desetletje se zbor na podlagi strokovne ocene uvršča med najboljše zборе koroške krajine, v letu 2005 je praznoval 25-letnico. Ob vodenju gasilskega zbora mu je uspelo uresničiti idejo za pevsko srečanje gasilskih zborov Slovenije.

Prvo je bilo leta 1984 v Šmartnem in je potem postalo tradicionalno. Na prvem srečanju je zbor zapel Krpačevo Gasilsko, ki je bila leta 1993 razglašena za himno slovenskih gasilcev. V maju 2005 je združeni pevski zbor slovenskih gasilcev pod vodstvom Janeza Koleriča posnel CD z imenom *Ko gasilci zapojejo*.

V letu 1986 je ustanovil dekliški zbor, ki je deloval deset let in dosegel velik uspeh. Hitro se je uvrstil v vrh slovenskega mladinskega zborovskega petja, kar so potrjevale najvišje strokovne ocene na državnih revijah v Zagorju, uvrstitev na mednarodni festival v Celju in povabilo na pevski festival v Grčijo leta 1995, kjer je v kategoriji dekliških zborov dosegel prvo mesto. Glasbeni ocenjevalec Peter Kušar pravi: »Vsekakor je Dekliški zbor iz Šmartna izjemno sposoben zbor z veliko zalogo glasovne barvitosti in včasih izrazito nadpovprečne obsežnosti; s svojim vodjem ima vse možnosti, da tako nekoč v trenutku seže v sam vrh naših zborov svoje vrste.«

Leta 1996 se je zbor z izjemnim koncertom poslovil od svojih občudovalcev, saj so dekleta prešla starostno mejo, določeno za dekliške zборе.

V letu 1988 je Janez Kolerič s podporo nadžupnijskega urada ustanovil vokalnoinstrumentalni ansambel Samarijan, ki je izvajal predvsem ritmično duhovno glasbo. Organiziral in vrsto let je vodil otroški cerkveni zbor, ki je prerasel v mladinski zbor sv. Cecilije. Nastopali so ob različnih priložnostih, tudi na občinski reviji pevskih zborov.

V šmarški nadžupniji je dvanajst let opravljал službo organista. V letu 1993 je na samostojni kaseti predstavil deset avtorskih skladb – vokalnoinstrumentalne balade.

V devetdesetih letih je zborovodska dejavnost Janeza Koleriča začela preraščati okvire domačega društva. Vedno več časa in energije je posvečal pevskim zborom. Leta 1992 je prevzel vodstvo kvarteta Svit iz Bevč pri Velenju. Vodil ga je deset let in z njim posnel štiri kasete.

Leta 1994 je za deset sezon prevzel in uspešno vodil MoPZ Kajuh iz Velenja. Leta 1995 so ga k sodelovanju povabili Fantje z Graške Gore, da je dvignil nivo njihovega petja. V letu 1997 je prevzel še štiri pevske zборе: ženski zbor velenjskih vzgojiteljic Vrtec, ki ga vodi še sedaj; oktet Paka in MoPZ Franc Berneker Stari trg in za dve leti dekliški zbor Srednje zdravstvene šole Slovenj Gradec. Dve leti je vodil MoPZ Društva invalidov Slovenj Gradec.

Leta 2003 je prevzel MoPZ Ponikva, 2005 leta pa MoPZ Štefan Goršek – Čaki iz Šentjanža pri Dravogradu.

Svoje zборе Janez povezuje tudi z zbori iz tujine. Posebej trdno je sodelovanje s slovaškim mestom Bardejov, kamor je na pevske turnee popeljal tudi svoje sestave: Dekliški zbor Šmartno, kvartet Svit, kvintet Ajda in Fante z Graške Gore. K sodelovanju pa je pritegnil tudi še druge slovenske zборе.

V letih 1990–94 je sodeloval tudi z Brnom in slovaškim mestom Holič. Tja je popeljal Dekliški in Moški zbor Šmartno ter MoPZ Kope. Z zbori se udeležuje tudi mednarodnega pevskega festivala v Vranovu na Slovaškem.

Na podlagi pevskih izmenjav so slovaški in češki pevci nastopali pri nas v Šmartnu, Slovenj Gradcu, Šoštanju, na Ravnah, Prevaljah, v Piranu, Portorožu in v Ljubljani. Posebej nepozabno pevsko sodelovanje in prijateljstvo se je razvilo z mestom Bardejov, ki je Janezu Koleriču v zahvalo podelilo zlato značko Jana Amosa Komenskega in plaketo mesta.

Poudariti je potrebno, da se zborovodja Janez Kolerič ves čas udeležuje zborovodskih semi-

narjev, za delo z zbori pa se povezuje z različnimi mentorji (profesorji: Dragica Žvar, Danica Pirečnik, Miro Kokol, Tomaž Tozon). Kot pevec pa je že šest let vključen v zборе Glasbene matice Ljubljana, ki jih vodi Tomaž Tozon. Tudi to mu je dragocena izkušnja za delo z zbori.

Sedaj vodi štiri moške zборе: Šmartno, Štefan Goršak - Čaki Šentjanž, Fran Berneker Stari trg in Ponikva. Te zборе je uspel združiti in tako v letu 2006 ustvaril edinstven pevski projekt. Ob obletnici Martina Lutra in 420-letnici Trubarjeve smrti je iz originalnih protestantskih pesmaric pripravil Trubarjeve, Dalmatinove in Kreljeve pesmi v takratni obliki koralnega petja in v slovenskem jeziku 16. stoletja. Hkrati je Trubarjevo delo in pomen nazorno prikazano v pridigah (dramski igralec Drago Seme) in spremni besedi (moderator Jurij Berložnik). Prve izvedbe v Slovenj Gradcu se je udeležil tudi evangeličanski škof g. Geza Erniša. Pri vstopu pa so se obiskovalci ustavljali ob potujočem srednjeveškem tiskarju Vladimiru Abramcu, ki je odtiskoval Trubarjeve portrete. Nastop so ponovili tudi v Ljubljani in bili povabljeni v program za dan reformacije 31. oktobra 2007. Gotovo bo projekt *Slovenski protestantski napevi* Janeza Koleriča predstavljen še večkrat, saj je odličen uvod v praznovanje petstoletnice Trubarjevega rojstva v letu 2008.

V čast šestdesetletnice domačega kulturnega društva je s spremno besedo profesorja Mira Kokola Janez Kolerič v samozaložbi izdal harmonizacijo dvaindvajsetih narodnih pesmi, ki doslej še niso bile zapisane.

O svojem delu z zbori pravi, da mu je v veliko zadovoljstvo in veselje. Brez tega, pravi, ne bi mogel. To je njegova izpolnitev, ki ji bo zvest, dokler mu bodo dopuščale moči.

Za svoje delo je prejel že vrsto priznanj, med njimi *Gallusovo listino* in *Bernekerjevo plaketo*.

Prav je, da tudi v domači občini priznamo in nagradimo njegove uspehe z najvišjim občinskim priznanjem *Bernekerjevo nagrado*.

Helena Horvat

Bernekerjeve plakete

Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj pri Občinskem svetu Mestne občine Slovenj Gradec se je na svojem sestanku, 22. januarja 2007 odločila, da podeli *Bernekerjeve plakete* za leto 2007

- **Anji Ramšak**, Brda 1, 2383 Šmartno pri Slovenj Gradcu - predlagatelj: SPUNK, gimnazijsko kulturno društvo;

- **Lutkovni skupini VVZ Slovenj Gradec** - predlagatelj: *VVZ Slovenj Gradec*

- **Lidvini Jamnik**, Prečna ulica 4, 2380 Slovenj Gradec - predlagatelj: *Kulturno društvo Stari trg, Četrtna skupnosti Štibus*.

ANJA RAMŠAK

Anja Ramšak, dijakinja 4. letnika slovenjgraške gimnazije, je svoje prve izkušnje z javnim nastopanjem, recitacijami in odrom skusila že v OŠ Šmartno, po prihodu v srednjo šolo in z aktivno vključitvijo v gledališko skupino SPUNK - Talijin hram pa je doživela vsestransko uveljavitev in potrditev kot konferanjejka, recitatorka, vokalistka in igralka.

Zbirnik njenih spunkovskih nastopov je zavezan takorekoč profesionalnemu angažmaju na vajah in sploh pripravah bodisi gledaliških predstav, recitalov, pevskih nastopov ali vodenju prireditvev. Odlikuje jo prepričljiv odrski nastop, odlične interpretacijske sposobnosti, glasovna izbornost in sugestivno vokalno izvajanje.

V svoji srednješolski glasbeno-recitatorsko-igralski ljubiteljski dejavnosti je sodelovala v mnogih produkcijah in z različnimi dejavnostmi na žanrsko raznolikih področjih.

Navajamo nekaj njenih najpomembnejših nastopov:

Na srečanju mladih literatov *Urška* je s pomembnimi interpretacijskimi vlogami kot voditeljica, recitatorka in pevka nastopila štirikrat. Za to priložnost naštudirane programe je Spunk vedno ponovil še večkrat ob drugih priložnostih.

Šestdesetletnico osvoboditve je SPUNK obeležil z ulično predstavo *Osvobajanje svobode*, s katero so nastopali po celi Koroški. Anja je odlično odigrala vlogo partizanke in recitatorke.

V velikem koncertno-gledališkem projektu *Pesmi na sledi* je kot prva pevka imenitno interpretirala uglasbeno poezijo domačih in tujih avtorjev. Projekt je bil ponovljen dvaindvajsetkrat in tudi

posnet na zgoščenko.

Anja Ramšak je v vseh teh letih tudi skrbela za osebni razvoj na igralskem in pevskem področju. V svojem srednješolskem obdobju je obiskovala in se izobraževala v treh gledaliških delavnicah:

Gledališka delavnica Jaše Jamnika *Od režije do igre*, Koper, 2004

Gledališka delavnica *Komedija zmešnjav*, Izola, avgust 2005

Gledališka delavnica *Igralec in čustvo*, vodil Andrej Jus, SG, januar-marec 2006

V nekaj več kot tri leta dolgem poustvarjalnem in ustvarjalnem angažmaju na različnih področjih ljubiteljskega kulturnega delovanja je sodelovala v desetih projektih in na odru opravila zavidljivih 75 nastopov. Za opravljeno si zagotovo zasluži *Bernekerjevo plaketo*.

LUTKOVNA SKUPINA VZGOJNO-VARSTVENEGA ZAVODA SLOVENJ GRADEC

Lutke v vrtcu so stare skoraj toliko kot vrtec, prav tako stara pa je tudi amaterska lutkovna dejavnost. Iz bogatih izkušenj in ohranjene tradicije črpajo članice lutkovne skupine ideje za vedno nove lutkovne igre in lutke, ki jih izdelujejo same. Z lutkovnimi predstavami razveseljujejo otroke, ki so vključeni v vrtece v Mislinjski dolini, otroke v ostalih vrtcih koroške regije in tudi otroke, ki niso vključeni v vrtec. Poleg tega s svojimi predstava-

mi gostujejo v osnovnih šolah po vsej Koroški, v knjižnicah in slovenjgraški bolnišnici. V času decembrskih praznovanj pogosto igrajo otrokom zaposlenih v različnih podjetjih in včasih tudi v domu za ostarele v Črnečah.

V teh letih je bilo odigranih veliko iger. Naštejmo jih samo nekaj: *Sladka hišica*, *Zdravilo za medveda*, *Volk in sedem kozličkov*, *Lakota je najboljši kuhar*, *Zajčkova hišica*, *Igrače na potepu*, *Mojca Pokrajculja*, *Izgubljena veverica* ...

V šolskem letu 1994-95 se je lutkovna skupina odločila za igro Jane Milčinski *Strah*. Članice so izdelale nove lutke in novo sceno. Igra je bila odigrana v vseh naših vrtcih in tudi v nekaterih osnovnih šolah.

V šolskem letu 1995-96 so članice lutkovne skupine pripravile igrico *Mali čarovnik in snežinke*. Pri tej igri so gledalci aktivno sodelovali, sooblikovali so dogajanje na odru in se veselili srečnega zaključka. Za predstavo so bile izdelane nove lutke, igro pa je spremljala živa glasba na kitari. Skupina je predstavo igrala v vseh enotah vrtca Slovenj Gradec, razveseljevala je otroke nižjih razredov osnovnih šol Šmartno, Podgorje, Pameče, Mislinja in Dolič. Štiri predstave pa so bile odigrane v kulturnem domu v Slovenj Gradcu za sindikate različnih podjetij.

Ob ustvarjanju nove predstave za preteklo šolsko leto se je lutkovna skupina spoprijela tudi z elementi gledališča in pripravila dramatizacijo *Zajčkova hišica*. Vzgojiteljice so v igro vnesle otro-

Marionete (Foto Tomo Jeseničnik)

LIDVINA JAMNIK

Lidvina Jamnik se je sedemnajstletna leta 1978 vključila v gledališko skupino KD Stari trg, da bi nadomestila obolelo sosedo. V gledališki predstavi Držičeve komedije *Tripče de Utoľce* je dobro odigrala vlogo služkinje Kate. Tako je odkrila privlačnost odrske igre, vodja skupine Dani Žvikart pa njen igralski talent. Že v naslednjem letu je odigrala naslovno vlogo v Linhartovi *Županovi Micki* in osvojila domače občinstvo. Leta 1981 je z vlogo Almire nastopila v *Miklovi Zali*. Sledile so nosilne vloge v Partljičevih komedijah *Ribe na plitvini* in *Ščuke pa ni* ter v mnogih delih drugih avtorjev: *Gospod s Preseka*, *Rokovnjači*, *Gugalnik*, *Lažnik ...* Z Möderndorferjevo *Štirje letni časi* je leta 2003 gostovala v Zrečah. Veliko je prispevala k zmagi svoje amaterske igralske skupine na *Festivalu komedije* v kulturnem domu Pekre s komedijo *Mama je umrla dvakrat*. Za isto predstavo je leta 2005 na *Anderličevih dnevnikih* dobila priznanje za najboljšo odigrano stransko žensko vlogo Marjane Dreksler. Leta 2005 je nastopila tudi v komediji *Poročil se bo s svojo ženo* in v igri *Zares čuden par* v režiji Toma Bana.

S svojim talentom in spretnostjo pri igranju Lidvina navdušuje mnoge gledalce in tudi strokovnjake. Izredno prizadevna je tudi pri urejanju prireditvenega prostora na prostem, pri pripravi kostumov, maske in pri ostalih nujnih opravilih, brez katerih predstava ne more, čeprav so za publiko manj opazna. Spretna in uspešna je tudi pri posredovanju svojega gledališkega znanja in izkušenj na mlajše starotrske gledališnike.

Lidvina Jamnik je bila večkrat članica upravnih organov društva, sodelovala je pri pripravi maškarad in pri prodaji časopisa *Kurent*. Skratka, je članica, ki si jo lahko želi vsako kulturno društvo.

Za številne enkratne nastope v mnogih resnih, predvsem pa v komičnih igrah in za vsestransko aktivnost ji je pred leti podelila priznanje ZKO. Po skoraj tridesetih letih neutrudnega dela v Kulturnem društvu Stari trg pa je čas za občinsko priznanje. Podeljujemo ji *Bernekerjevo plaketo* v zahvalo za minulo in v spodbudo za bodoče delo v ljubiteljski kulturi.

Helena Horvat

Bernekerjeva plaketa

ško razigranost in bogatile dopoldneve ter razveseljevale otroke v vseh enotah našega vrtca. K predstavam so vabile tudi šolske otroke in otroke, ki ne obiskujejo vrtca. V okviru občinskega praznika Odrta vrata Slovenj Gradca so to igro odigrale na Trgu svobode, kjer je dogajanje z veseljem in navdušenjem spremljala tudi odrasla publika.

Članice lutkovne skupine se sicer vsakih nekaj let menjajo, vendar svoje znanje in ustvarjalno moč združujejo in prenašajo na mlajše. Na leto zagrajo od trideset do štirideset predstav. Lutkovna skupina vlaga v svoje delo veliko veselja, ljubezni in prizadevnosti. S svojim delom želi dati otrokom čim več razvedrila in jim omogočiti tudi prvi stik z živo umetnostjo.

Od leta 2000 se na Koroškem organizira srečanje lutkovnih skupin koroške regije, ki je vsako leto v drugem kraju. Leta 2001 se je na srečanje prijavila tudi lutkovna skupina vrtca Slovenj Gradec in od takrat vsako leto na srečanju sodeluje z novo lutkovno predstavo.

Lutkovne skupine ne bi bilo, če ne bi bilo zaganih in pridnih vzgojiteljic in njihovih pomočnic, ki so jim lutke tako pri srcu, da so pripravljene hoditi na vaje, izdelovati lutke, sceno, šivati in se marsikdaj odreči popoldnevu s svojimi. Brez njih ne bi šlo. Zato si lutkovna skupina VVZ Slovenj Gradec zares zasluži *Bernekerjevo plaketo*.

Slovenski protestantski napevi

KULTURA

Pred štirimi leti sem imel veliko željo združiti moške zборе, ki jih vodim, da bi se učili skladbe treh krščanskih verstev, ki delujejo v Sloveniji. Za rimokatoliško in pravoslavno veroizpoved mi ni manjkalo notnega gradiva, za evangeličansko pa sem bil tako rekoč brez not v svojem arhivu.

Obiskal sem škofa evangeličanske cerkve v Sloveniji, gospoda Gezo Ernišo, ki mi je posredoval kar nekaj notnega gradiva njihove cerkve.

Želel sem predstaviti ekumenski koncert treh verstev, ki so v Sloveniji po številu verujočih najštevilčnejše. Leta 2004 nam je uspelo predstaviti le del tega koncerta v Slovenj Gradcu, ko smo gostili Mešani komorni zbor iz Vranova (Slovaška). V tem mestu vsako leto sodelujem na mednarodnem pevskem festivalu s svojimi zbori in prav tam sem se tudi navdušil za ekumenski koncert, saj v Vranovu organizirajo tudi mednarodni ekumenski festival, na katerem se vsako leto predstavijo zbori različnih verstev, ne samo krščanskih. Tega festivala se je v letih 2000 in 2001 udeležil kvintet Ajda (Prevalje), ki sem ga takrat vodil. Tu je mogoče slišati skladbe muslimanov, grkokatolikov, evangeličanov, rimokatolikov in pravoslavnih iz Ukrajine, Madžarske, Češke, Slovaške, Bolgarije, Srbije, Hrvaške, Italije, s Poljske ... in tudi pevske skupine iz Slovenije, ki jo vodim. Tovrstno zborovsko prepevanje je čudovito doživetje, saj na festivalu sodelujejo res dobri pevski zbori z zelo zahtevnim in pestrim pevskim programom. Zelo sem se navdu-

šil za pravoslavne skladbe, ki jih je na enem izmed teh festivalov pel ukrajinski mešani zbor, očaral me je italijanski moški zbor, ki je prepeval renesančne skladbe itd. S teh mednarodnih festivalov se iz leta v leto vračam prepoln dobrih občutkov in poln energije za delo.

Ko sem sestavljal program za ekumenski koncert, sem med pesmimi, ki mi jih je posredoval gospod Erniša, našel tudi naše slovenske korale iz 16. stoletja, ki so jih ustvarjali in tiskali Trubar, Krelj, Bohorič in Dalmatin. V program sem uvrstil tri korale za predstavitev evangeličanske cerkve, ki smo jih zapeli na delnem ekumenskem koncertu v Slovenj Gradcu. Po tem koncertu nisem imel več miru, saj je v meni vseskozi tlela želja po kompleksni predstavitvi teh slovenskih koralov, ki jih pravzaprav slišimo zelo redko, pa so naši – slovenski, a jih zbori ne pojemo. Le redko kdaj se uvrščajo v program že prirejeni za mešani ali tudi moški zbor. Zbori večinoma pojejo rimokatoliške korale, kar je nekako razumljivo, vendar ... Bolj ko sem se poglobljaj v to glasbo in tudi besedila, bolj sem bil prevzet, saj sem doživljal duha tistega burnega obdobja, ko so živeli in ustvarjali naši protestantski pisci. Toda to še ni bilo dovolj. Študijsko sem se lotil zgodovine slovenskega naroda in obnavljal vedenje o protestantizmu. Dejstva takratnih dogodkov sem večkrat povezoval tudi z dogodki in življenjem v današnjem času. Velikokrat se mi je zdelo, da se dejstva marsikdaj ponavljajo ali se celo sploh niso spremenila. Zdelo se mi je krivično, da se tako mačehovsko obnašamo do te protestantske glasbene zakladnice, ki je vendarle vir naše slovenske kulture.

Slovenska reformacija je prispevala neprecenljivo bogastvo za ohranitev slovenskega naroda, za naš jezik in našo kulturo. Zbirka teh krščanskih besedil, petih v razumljivem domačem jeziku, pa ni bila le vir, omika in navdih za verujoče, temveč tudi temelj zahodne civilizacije. Del te civilizacije smo ravno po zaslugi slovenskih protestantov postali tudi mi, Slovenci. Primož Trubar in njegovi sodobniki so Slovence popeljali na pot iskanja tiste resnice, ki nas zavezuje še danes, da vse bolj in bolj živimo svojo avtohtonost, govorimo in pojemo v lepi domači slovenski besedi. Stati in obstati je izpoved Trubarja, ki smo mu Slovenci veliko dolžni in smo nanj upravičeno ponosni.

V meni je dozorela odločitev, da ob 420-letnici Trubarjeve smrti v letu 2006 pripravim spominsko

Faksimile ovitka zgoščenke *Slovenski protestantski napevi Primoža trubarja in njegovih sodobnikov*

prireditve, ki sem jo imenoval *Slovenki protestantski napevi*.

Moške pevske zборе, ki sem jim zborovodja, sem navdušil za to zvrst petja in si zastavil kar zajeten pevski program, saj sem želel poslušalcem predstaviti glasbo, ki so jo ustvarjali Trubar in njegovi sodobniki v 16. stoletju. Predstavili smo pesmi iz pesmaric, ki so bile natisnjene v letih od 1550 do 1595. Pripravil pa sem tudi spremno besedo za osvetlitev tega zgodovinskega obdobja in obrazložitev dr. Josipa Čerina o pesmaricah in pesmih. Da bi se še bolj približali tistemu času, sem povabil tudi srednjeveško potujočo tiskarno, ki nam jo je gospod Abram iz Krškega odlično predstavil in demonstriral tiskanje na ročno izdelan papir. Trubarjeve pridige pa je citiral igralec Drago Seme iz Velenja.

Te naše prireditve se je zelo razveselil tudi superintendent evangeličanske cerkve na Slovenskem, gospod Geza Erniša. Povabil sem ga, da nam na prvi koncertni prireditvi spregovori.

Čeprav je bilo na prireditvi v Slovenj Gradcu malo poslušalcev, se je glas o njej kar hitro razširil. V januarju letos smo bili povabljeni v Ljubljano, kjer smo z mešanim zborom Glasbene matice Ljubljana imeli skupni koncert v evangeličanski cerkvi. Pastor ljubljanske evangeličanske občine pa nas je povabil za letošnji praznik reformacije, da protestantske napeve še enkrat zapojemo v Ljubljani.

Tudi na letošnje poletne prireditve v naši občini so nas uvrstili, česar sem še posebej vesel, saj nas bodo tako dobili priložnost slišati tudi tisti, ki

nas še niso slišali.

Vesel sem, da nam je uspelo pripraviti to prireditve in hvaležen sem slehernemu pevcu v združenem moškem pevskem zboru, ki je vložil svoj trud pri učenju slovenskih protestantskih korolov. Dokazali smo, da se tudi vaški pevski zbori lahko spoprimejo s pevske projekti, ki imajo dobre vsebine, in jih s pridnim delom in pravim pristopom lahko tudi dostojno in kvalitetno opravijo. Predvsem pa sem vesel, da smo s tem našim projektom počastili velikana slovenskega naroda Primoža Trubarja in njegove sodobnike. V letu 2008, ko bo Slovenija predsedovala Evropski uniji in bo petstota obletnica Trubarjevega rojstva, bo za projekte te vrste še prav posebna priložnost. Upam, da bomo še pripravljene in sposobne združevanja pevske moči za uresničitev novih pevske projektov, seveda če bomo voljni in sposobni preskočiti plot, za katerim se sicer pevsko omejujejo.

Ob 400-letnici rojstva Primoža Trubarja, leta 1908, je Ivan Cankar zapisal: *»Zakaj je danes tako na Slovenskem: večina ljudi, ki bodo hrupno in javno slavili Trubarjev spomin, nima v sebi ne sence Trubarjevega duha, ne kapljice Trubarjeve krvi. Da so živeli takrat, bi šli s Hrenovo procesijo in bi stali ob grmadi, kjer so gorele Trubarjeve postile in Dalmatinove Biblije. Poglavitni vzrok žalostnemu stanju na Slovenskem je brezpogumnost tistih, ki bodo častili z besedo Trubarjev pogum ...«*

Pred stotimi leti tako. Kaj pa bomo lahko zapisali mi? Smo pripravljene?

Janez Kolerič

Združeni moški pevski zbor sestavljen iz MoPZ Čaki, Berneker, Šmartno in Ponikva vodi Janez Kolerič (9. 12. 2006)

Joan Pavl Ješenak

V Slovenim Gradci jih je poštena mati teržanka rodila 25. Rožnika v leti 1755.

DOKUMENTI

Pred mnogimi leti je oče, ko ga je oplazil lahen infarkt, večkrat izrazil željo, da bi rad obiskal še tega ali onega mladostnega znanca in prijatelja.

Tako naju je pot lepega poletnega dne zanesla na Brinjevo goro nad Prevaljami h kmetu, po domače Kovaču, da bi se oče, svojim letom primerno, z obujanjem spominov vrnil v skupna knapovska leta. Te sta z gospodarjem Luko preživela v svinčenih rovih pod Peco. Takrat je bilo v srednji coni rudnika toliko svinca, da se je njen rov svetil levo in desno od čiste rude. Uprava rudnika, ki je bil v lastništvu Angležev, je to bogastvo načenjale le v slabih letih iskanja novih rudišč. Ob okupaciji so Nemci takoj pričeli z izkoriščanjem najbogatejših rudišč ter jih v kratkem ostrgali do golega kamna.

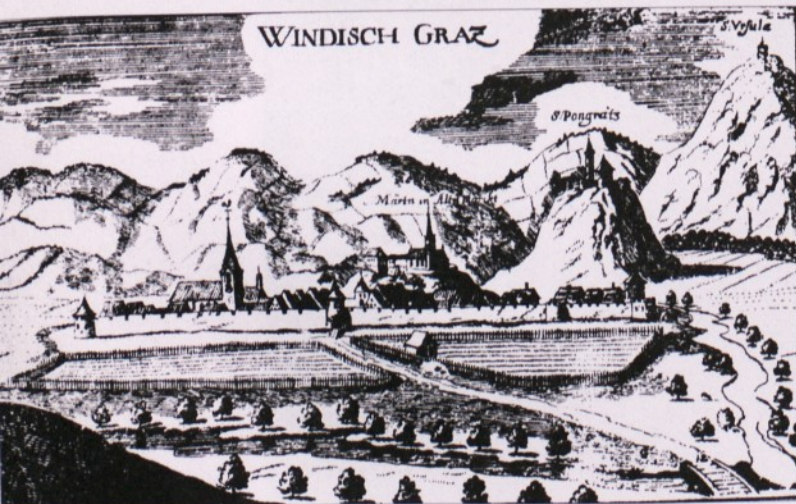
O tem in še o marsičem sta prijatelj in oče modrovala, jaz pa sem izkoristil čas, da sem z dovoljenjem raziskoval omare in prostore, kjer je dišalo po starinah. V majhni kamri pri kašči sem našel cel kup razmetanih knjig, še posebej »večernic«. Prof. dr. Franc Sušnik mi je nekoč pred tem ob neki priložnosti dal spisek manjkajočih izvodov v študijski knjižnici, pa sem mislil, da bom morebiti tu lahko našel katero izmed manjkajočih števil. Mojo pozornost pa je pritegnila knjiga brez naslovne strani. Zdelo se mi je, da bi lahko bila zanimiva, kar se je kasneje tudi potrdilo. Bile so *Drobtinice* iz leta 1848. Pri pregledovanju sem prišel do zapisa A. Martina Slomška, ki ga je napisal po smrti v naslovu imenovanega Joana Pavla Ješenaka, imenitnega duhovnika in prošta lavantinske stolne cerkve.

Joan Pavl Ješenak Imeniten duhovnik ino prošt Lavantinske stolne cerkve.

Čedna dolina je Sloveno-gradška, ki se med visokimi gorami ino ličnimi griči raslega. Od visokiga hriba Turjaka do velike Drave teče bistra Mislinja po njej, goni fušine, žage ino mline, ter te planinske kraje, v katerih je za eno dobro sukno hladnej kakor okrog Celja, prav veselo ovživlja. Pohorske kope, mala ino velika, nar viši glave Pohorja (Pogorja) Sloveno-gradške kraje severju zakrivajo. Le iz Koroškiga rada krez Dravo merzla sapa piha, pa tudi jasno ino lepo vreme obeta. Zeleni homi (hribi) njo od juga odevajo, visok Plešivec (gora sv. Uršule) jasno od večera v dolino gleda, ino prebivalcam slavno cerkev na gori kaže, ki kakor bela gos na skalovji veličastno sedi. Lepe bele cerkve po hribih oznanujejo božjo čast, gradi po višinah ino dolinah kažejo deželsko oblast, v sredini med njimi leži med njimi mestice malo, pa dobro znano Gradec; ino de se nemškega gradca loči, mu Sloveni-Gradec reko, ter je prav za prav srce cele doline. Kakor majhno mestice pa je, veliko imenitnih mož je spodredilo, duhovskih ino deželskih gospodov, ki so mu hvala in čast; med njimi nar imenitnejših kdo so rajni Joan Pavl Ješenak, prošt Lavantinske stolne cerkve, nekdanji vodija ino posebni dobrotnik cele škofije; vredni, de jih sosebno Slovenci hvaležni pomnijo.

V Slovenim Gradci jih je poštena mati teržanka rodila 25. Rožnika v leti 1755; za tega del jim je bilo Joan in Pavl, ravno tega dne Svetnikov ime. Kakor mladiga Samuela je dober Bog Joaneza v svojo službo odločil. Zapusti mladenič Sloven-Gradec, ino se v Nemški-Gradec na učilišče poda, kjer je izrastil učen mož, pravičen kristjan ino imeniten gospod. - Bolši stanu si zapstoj želi, kdor doma za pečjo sedi ino dolgi čas po laketi alj po komolci prodaja. Mladenča je Bog ustvaril za križam svet ino ga hoče za svojiga služavnika povsod imet, kamor mu je odločil, de bo duhovik alj vojšak. Kdor se pa joka ino žaluje, kakor hitro domačiga zvona ne čuje, goba ostane, ki malo velja. Naj te Bog pošle v kraj sveta kakor nekda apstelnje svoje, le serčno se podaj; poslal ti bode agela svojiga, katir pojde pred tabo, ino bo te varval inu pripeljal v kraj, kateriga ti je pripravil, kakor našiga Joana.

V desetih letih šolanja v Gradcu so se bili Ješenak med svojimi tovaršmi toljko verlo obnašal, da so jih magistra (učivnika) modroslovja poslo-

Slovenj Gradec v konec sedemnajstega stoletja

Joan Paul Ješenak

vili. V leti 1780 so zapustili Ješenak Gradec ino se v Ljubljano podajo, kjer so jih med mlade duhovne Ljubljanski škof sprejeli. Bila je svoje dni vsa Staroterška dehantija ino tudi Sloveno-Gradec pod Ljublansko škofijo: za to so se rojaki tiga kraja v Ljublani za duhovsko izšolali.

Ješenak so v leti 1782 novo mašo peli, ino eno leto po tem so jih v Gornigrad kaplana poslali. Po letu dni je bil premeščen na Vransko, od tam pa ...

Med zelenimi gorami, po katerih košato bukovje, pa tudi visoko kostanje raste, v lepim vinskim kraji blizu sotle, ki Hrovatijo od štajerske dežele loči, Ulimja v tihi dolini za vetram stoji. Sveta Hema, ku je, v tih krajih rojena, veliko gradov v Celjskim krogi imela, pravijo de si je v ti samoti počivala, ino v studencih mariji devici dala kapelico postaviti. Poznej so belim meniham, nasledvavcam svetiga Pavla pušavnika, lep samostan alj klošter pozidali ino veliko cerkvo postavili, ki je še zdaj jigla te tihe doline.

Meniham so za rajniga cesarja Jožefa II. slovo dali, ino v Ulimji faro napravili; pa fajmoštram je bil kraj presamoten, ino v tej skriti dolini živeti predolg čas. Dva fajmoštra sta se te fare lotila, pa njo v kratkim zapustila, dokler na mladiga gospoda Ješenaka vrsta pride. V leti 1785 so zapušeno čredo prevzeli ino 18 let so ji ostali zvest pastir ino duhovski oče.

Pa priden delavec nikdar ne praznuje, skerbniemu pastirju nikolj ni dolgi čas, ino do takiga skušnjava

nima oblasti. Tudi mladi Ješenak so imeli vsih 18 let posla zadosti.

Vučili so otroke kerščanskiga nauka, ino so v pomoč podučjenja mali katehizem poslovenili ki ga še sedaj po domačih šolah imamo. Vadili so bogaboječe farmane svetih cerkvenih pesm. Ena tih se še zdaj per poozdigovanji v naših cerkvah poje: »Zdaj bomo videli boga resničnega, i.t.d.« Pa ne le za dušno hrano so skrbeli otrokam dober oče, tudi za časno srečo so jim dajali dobre svete. Jmeli so malo kmetijo, katero so dobri farmani njim ino njihovim nastopnikam, prihodnim fajmoštram kupili ... brali ino pozvedovali so, kako se po drugih krajih polje obdeluje ino živina redi. Poskušali so svoje njive ino senožete po izgledih tujih gospodarnikov modro popravljati. Kar jim je dobro obneslo ino za njih kraj sodilo, so farmanam, svojim sosedam pokazali ino jih podučili. Pogosto pride nesreča nad ljubo živinco, bolezn se loti rada govedine, pa še raj svin, ino vbogi ljudje si ne vedo kako pomagati, ter v veliko škodo pridejo, ker ni človeka blizu, ki bi nesreči ventati znal. Skerben g. fajmošter so si dobre nemške bukve omislili, so jih za potebo svojim farmanam preredili ino poslovenili; ino tak so popisali: Bukve za pomoč ino prid kmetam potrebne, katerih prvi del od oskerbljenja njiv je v Celi leta 1821 natisnjen. Škoda, de niso dalne bukve od oskerbljenja travnikov, od živinske reje ino od gospodarstva na svetlo prišle!

Poleg Olimja je Ješenak oskrboval še cerkev v Podčetrtku, ker ni imela duhovnika, enako tudi v Kozjem. Delo ga je izčrpavalo, hudo je zbolel in ko je po milosti božji ozdravel, je zaprosil za mesto korarja (kanonika, to je škofovega svetovalca) v Novem mestu, toda od tam ga že po treh mesecih pokličejo v St. Andraž, kjer Ješenak prevzame vladarstvo (vižarstvo) cele škofijske pisarije: postane škofov tajnik.

Samostan Olimje z znamenito lekarno – med tremi najstarejšimi v Evropi

Kakor priden pastir kerščanskiga ljudstva poprej - bili so tudi skerben, ino čerstev oskerbnik duhovskih pastirjev, škofu desna roka, njih beseda ino pero. Ker prečestiti rajni škof (lavantinski škof in knez Leopold, op. F. Gornik) slovensko znali niso, bilo so gospod Ješenak njih tovarš po vsih pastirskih hojajah. Oni so na mesti škofa keršanski nauk oznaovali, oni tožbe presojali ino pravico delali. Veliko so jih obrajtali duhovniki vse Lavantinske škofije, ino ljudstvo jih visoko spoštovalo.

Lavantinska škofija ni latinskih šol imela, pa tudi domačih duhovnikov malo. Večji del ptujce so morli v duhovsko službo jemati, ki niso poznali krajev ne ljudi, ino sobvečidel le slabo pastirčevali; pa še tih je bilo premalo.

Verni so prosili zdaj za noviga fajmoštra, ker je smert verzel naredila, fajmoštri so prosili za pomočnike, ker jim je bila fara prevelika; ino gospod ješenaka je očitno serce bolelo, da niso imeli koga v pomoč poslati. Prijeli so se torej slavniga posla, ino niso poprej henjali, da so od svetluga cesarja latinske šole za Cele izprosili, priporočali domačim duhovnika mino vernim pomagati, da so se veliko potrebne latinske šole v Celi začele. Od te dobe (1809) se je duh slovenskih mladenčov po Celskim krogi zbudil, le več ino več se jih je v šolo podajalo, ne le Štajercov, ampak tudi Krajncov se je v Celi tolko izpodredilo, de se cele lehku duhovski sadunosnik Lavantinske škofije imenuje. Tudi na smertni posteli Celskiga učeliša pozabili niso, ino so vse svoje bukve latinskim šolam, pa svojo podobo v spomin izporočili. Za to pravo zaslužijo rajni g. Ješenak posebno hvalo vsih domačih rojakov.

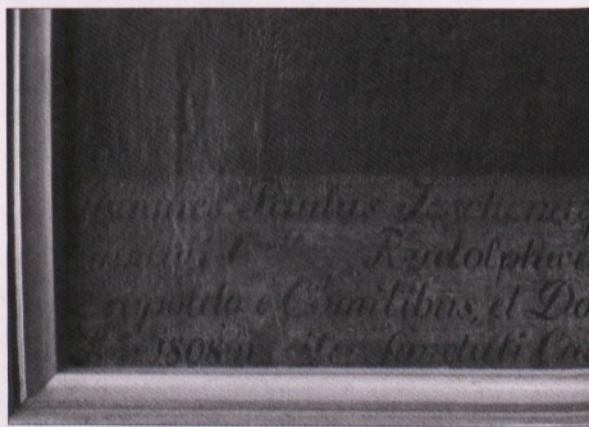
V leti 1822 so bili škof ino knez Leopold za viši škofa na Dunaj povzdigneni; ino škofija je vdova ostala. Naš gospod ješenak so njo v svojo skerb prevzeli ino kakor škofov namestnik lepo oskerbeli, dokler niso novi škof, prečastiti gospod Ignac leta 1924 škofije nastopili ... Per vsaki stolni cerkvi so tudi stolni korarji, škofu vedni pomagavci. Per svetim Andreju so nekdanji stari pomerli, ino nove še le v leti 1825 napravili so. Perviga prošta timu novimu visoko častitimu stolnimu kapitolu so svetli cesar Franc I. našiga Joana Pavla ješenaka postavili.

Kljub temu da je bil Ješenak bolan in v letih, je želel še enkrat »svoje« Olimje obiskati. Srečanje s farani in stanovskimi kolegi je bilo pristrčno in ganljivo.

Dva dni pred svetim Matevžam leta 1827 so v 72. leti svoje starosti vmerli. Zravno stolne cerkve v Sv Andrežu počivajo, alj njihov spomin po vsej Lavantinski škofiji slovi. Njih nastopnik, prečestiti stolni prošt Franc Fridrih, ino več častivrednih duhovnov so jim rezan kamen oskerbeli v slaven spomin ino zahvalo za toljko dobriga, ki so verli Slovenc svoji domačini ino skerben duhovski vladar celi škofiji storili. - Lepa in resnična je beseda, ki se na njih pokopi bere: Spomin pravičniga bo večen. Psalm III, 7.

Slomšek

Vse v kurzivi (poševnem tisku) natisnjeno je citirano iz *Drobtinic*, moji povzetki in komentarji pa so v navadnem tisku.

Curriculum - napis pod Ješenakovim portretom je bil močno poškodovan. Avtorju članka so pri restavriranju pomagali pomagali Stanko Lodrant, prof., mag. Franc Verovnik, zakonca Jasna in Jurij Simoniti in z njima dr. Jože Mlinarič, ki je besedilo tudi prevedel.

Iz Slomškovega nekrologa sem izluščil nekaj navedb in se jih odločil raziskati:

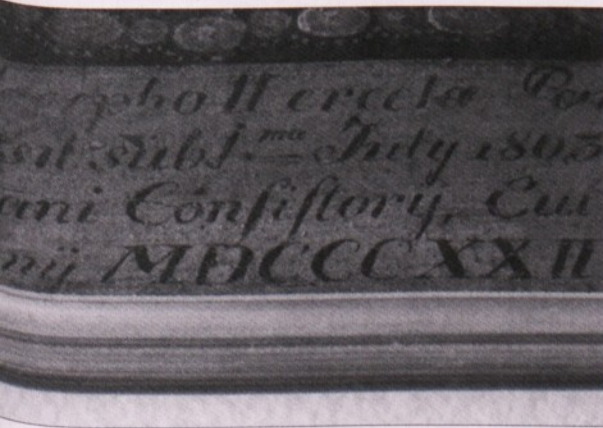
- najti sliko gospoda Ješenaka, če kje obstaja,
- v Sv. Andražu obiskati grob in se seznaniti z zapisom na nagrobniku ter
- najti obe omenjeni Ješenakovi knjižici: *Bukve za pomoč ino prid kmetam* in *Ta mali katekizem*.

Sliko Janeza Pavla Ješenaka sem (v presledkih) iskal nekaj let. V Olimju zanj niso slišali. Obljubili pa so mi, da bodo pogledali v »kroniko«. Ko sem bil pred leti v Olimju, me je upravnik seznanil s tem, da je moral med vojno v spremstvu Nemcev odpeljati voz dokumentacije v Brežice, kjer so jo zažgali. Tudi v Škofijskem arhivu v Mariboru mi niso mogli pomagati. Opati v Celju o Janezu Pavlu Ješenaku niso slišali. Šele leta 2002 se je prof. Brodovičeva iz Pokrajinskega muzeja v Celju spomnila Ješenakove slike, ker so jo pred leti restavrirali. Poslala mi je črno-belo fotokopijo ter pripisala, da se slika nahaja v Osrednji knjižnici v

Celju. Ga. profesorica Tatjana Kovač me je pisno seznanila, da je barvna oljna slika v velikosti 102 x 80 cm v Osrednji knjižnici Celje zelo poškodovana. Besedilo pod sliko, ki me je močno zanimalo, bi bilo potrebno strokovno obdelati. Da pa lahko sliko fotografiram, kar sem po toliko letih iskanja, v letu 2006, tudi naredil. Podnapis »curriculum« je bil močno poškodovan. Povečal sem ga in poskušal izbrisane dele dopolniti. Pri tem so mi pomagali Stanko Lodrant, prof., mag. Franc Verovnik, zakonca Jasna in Jurij Simoniti in z njima dr. Jože Mlinarič.

Slovenski prevod dr. Jožeta Mlinariča

Ješenak, Janez Pavel. 24. junija 1785 je postal prvi župnik po cesarju Josephu II. na novoustanovljeni župniji v Olimju; iz nje je bil odpoklican za kanonika kolegiatnega kapitulja v Novem mestu in na to mesto inštaliran 24. aprila. Iz Olimja je odšel 1. julija 1803. Istega leta ga je prevzvišeni lavantinski škof iz grofovskega rodu gospod plemeniti Firmian povabil za vodjo škofijskega konzistorija, ki mu predseduje od 29. oktobra do danes. Pripomogel je k ustanovitvi cesarsko-kraljeve gimnazije v Celju, ki jo je 1. 1808 ustanovil avstrijski cesar Franc I. dne 1. junija 1822.

Curriculum se začne z besedami: Ješenak Janez Pavel. 24. junija 1785 je postal prvi župnik po cesarju Josephu II. na novoustanovljeni župniji v Olimju ... in zaključil: Pripomogel je k ustanovitvi cesarsko-kraljeve gimnazije v Celju, ki jo je 1. 1808 ustanovil avstrijski cesar Franc I. dne 1. junija 1822.

Spomenik v St. Andražu

V lepem jesenskem dnevu sem se odpeljal v St. Andraž, kjer sem na pokopališču iskal Ješenakov grob. Spominska marmorna plošča se nahaja na

desni strani preddverja vhoda v stolno cerkev. Besedilo je komaj še čitljivo, saj že dolgo ni bilo obnovljeno. Navajam prevod.

Za spomin
na B. T. visoko spoštovanega gospoda
JOHANN PAUL JESCHENAG
Rojenega v Slovenj Gradcu 25. junija 1755
Umrli kot I. nastavljeni Domprost v
letu 1825 novo urejenega B. T. Lavanthaler
Domcapitlja
19. septembra 1827
Postavljen
od njegovih hvaležnih častilcev
v letu 1947
V večem spomin pravičnih

J. P. Ješenak naj bi po navedbi A. M. Slomška prevedel v slovenski jezik tudi *Ta mali katekizem*. V zapisu je omenil, da so ga imeli kot pomoč pri učenju po šolah še po Ješenakovi smrti.

Pri iskanju *Katekizma* nisem imel sreče. Brez uspeha sem ga iskal po nekaterih župniščih. Pisno sem poizvedoval v Semeniški knjižnici, ki bi morala po ustanovitvi leta 1701 prejemati primerke vseh tiskanih cerkvenih knjig.

G. dr. Marjan Smolik mi je odpisal, govorila pa sva tudi po telefonu, da *Katekizem* pri njih ni registriran. Enako velja za Osrednjo knjižnico v Celju – tudi tam ni evidentiran.

Pred leti je razstavljal zbiralec zgodovinskega narodnega blaga g. Leitinger v Radljah 150 molitvenikov in katekizmov. Skupaj sva pregledala njegovo zbirko, vendar brez uspeha. Največjo zbirko molitvenikov in katekizmov ima ga. Štefka Paradiž na Ravnah. Vpogleda mi ni omogočila. Našli ga niso ne v mariborskem škofijskem arhivu ne v NUK-u. G. Kristan iz NUK-a mi je svetoval, naj pregledam *Tiskarstvo na Slovenskem*, posebej v Celju. Za časa Ješenaka je imel v Celju tiskarno Joseph Bacho. V registru je navedena knjižica *Bukve sa pomozh, inu prid kmetam potrebne, o malem katekizmu pa nič*. Zelo zanimivo pa je bilo odkritje tretje Ješenakove knjige. Bacho navaja, da je 1. 1817 natisnil Ješenakovo knjižico *Nauki kmečkim ljudem o prvi zdravniški pomoči*. A. M. Slomšek te knjige ni navedel.

S tem sem raziskavo o imenitnem častitljivem Joanu Paulu Ješeneku zaključil.

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pri tem pomagali in imeli razumevanje.

Upam, da bo našel mesto med pomembnimi možmi, ki so prispevali k prepoznavnosti in slavi mesta Slovenj Gradec.

Franc Gornik
na Ravnah, 7. 1. 2007

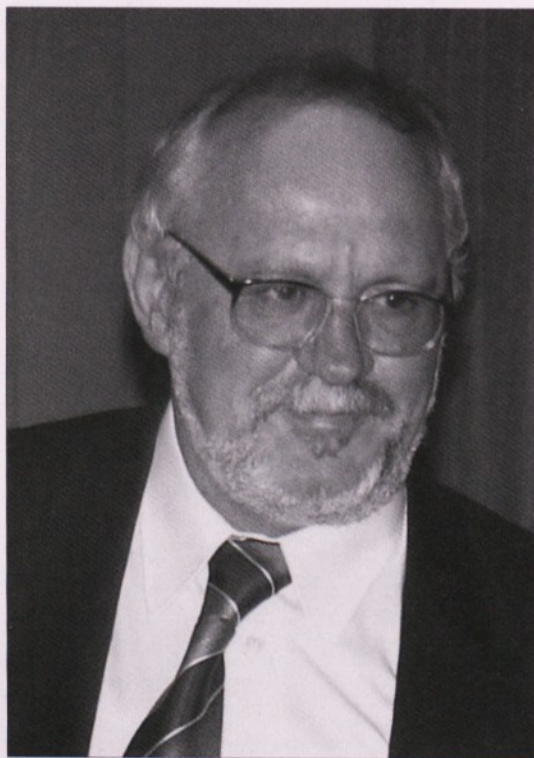
Mojster steklenih pogledov

Matijaž Gostečnik

OBLIKOVANJE

Mojster domače in umetne obrti, rokodelc, oblikovalec taljenega stekla, avtor in izdelovalec steklenih predmetov, objektov in skulptur ter poslovnih in protokolarnih daril, oblikovalec nakita in segmentov uporabnih in ekstravagantnih odrskih oblek, avtor in lastnik patenta sevnega in odsevnega označevanja planinskih in gorskih poti, pobudnik in ustanovitelj Gibanja za pravičnost in razvoj v Slovenj Gradcu ter mestni svetnik.

Kot rokodelc se je Matijaž Gostečnik od leta 1998, ko je pričel ustvarjati steklene izdelke, večkrat predstavljal na razstavah domače in umetnostne obrti v Slovenj Gradcu in Ljubljani, pod okriljem Obrtne zbornice Slovenije pa tudi v tujini - v Zagrebu, Münchnu in Haagu. Za svoje delo je v devetih letih ustvarjanja prejel več kot petnajst mnenj oziroma certifikatov za izdelke domače in umetnostne obrti in oblikoval več kolekcij za javni natečaj izbora spominkov ob predsedovanju Slovenije Evropski uniji. V aprilu 2007 se je z eno izmed kolekcij predstavil na razstavi slovenskih inovatorjev v Ženevi.

Matijaž Gostečnik

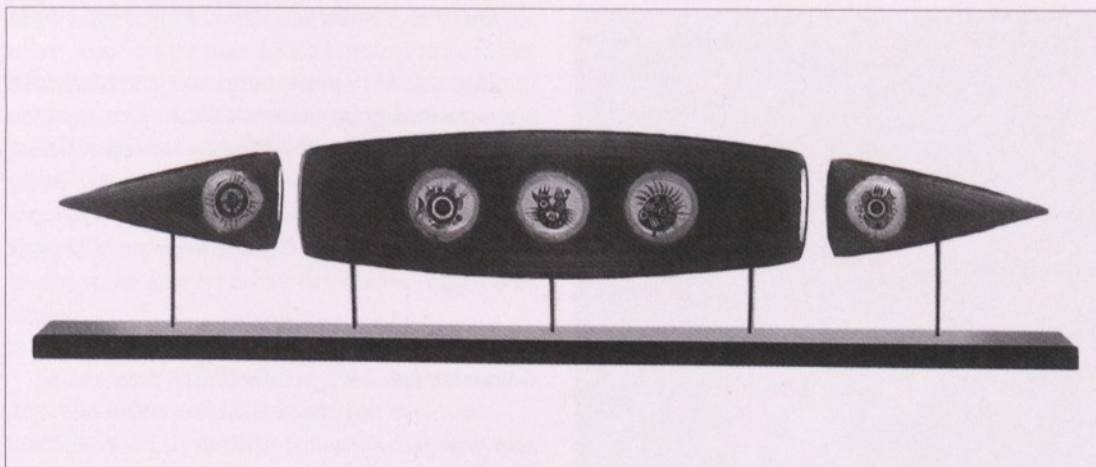

Polifemovo oko

Sodelovanje z akademskim slikarjem mag. Klavdijem Tutto je obrodilo bogat opus steklenih likovnih objektov, skulptur, krožnikov in nakita. V skupnih projektih je modernistični in vsestranski likovni ustvarjalec Tutta večdelne steklene objekte poselil s svojimi značilnimi elementi obmorske flore in favne v prepletanju z motivi lastnega likovnega sveta. Polifemovo oko, glavni motiv in središčna zgodba steklenih objektov, je naselilo tudi Matijaževe okrasne posodice in krožnike ter likovno razgiban nakit, kot so obeski, uhani in stekleni prstani. Oko je motiv, ki ima visoko simbolno in sporočilno vrednost. Zdi se, kot da nas obesek opazuje. Ali pa nas skozenj opazujejo. Ko pa si ga nadenemo okrog vratu, smo lahko mi tisti, ki opazujemo svet.

Stekleni medaljoni, napolnjeni z evrskimi in tolarškimi spominskimi kovanci, so izvrsten idejni koncept, ki sta ga za namen protokolarnih daril ob izteku lanskega leta med drugimi naročila tudi Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije. Medaljoni so avtorsko zaščiteni.

Gostečnik je avtor številnih nacionalnih simbolov in zgodovinskih osebnosti, apliciranih v ste-

V skupnih projektih je modernistični Tutta večdelne steklene objekte poselil z elementi obmorske motivike in lastnega likovnega sveta

klu, kot so slovenski grb, knežji kamen, lipicanec, kranjska čebela, Plečnikov parlament, portreti Primoža Trubarja, Franceta Prešerna, Huga Wolfa in ob jubilejni 800-letnici rojstva tudi svetnice Elizabete, kateri je bila leta 1251 posvečena glavna mestna cerkev v Slovenj Gradcu.

Kritike o Gostečnikovih steklenih skulpturah in objektih so napisali: etnolog in profesor dr. Janez Bogataj, likovni kritik dr. Damir Globočnik, umetnostne zgodovinarke mag. Simona Javornik, Milena Zlatar, Milena Koren-Božiček in Nives Marvin.

Matijaž Gostečnik svoja dela razstavlja v prodajnem salonu Hotela Slovenj Gradec in izložbenem prostoru modnega ateljeja v centru mesta.

Na sončni kavarniški terasi pred izložbenim oknom je nastal naslednji pogovor.

Kaj te je »pripeljalo« v stik s steklom?

Po naravi sem bil že od nekdaj inovativen. Venomer razmišljam o tem, kako bi se dalo stvar narediti še drugače. Ko sem se srečal s steklom in steklenimi izdelki, sem začutil, da tehnika njegove obdelave omogoča vedno drugačen in unikaten izdelek.

Kako izgleda proces oblikovanja stekla?

Obstaja več tehnik oblikovanja, sam uporabljam fuzijo – taljenje stekla. Postopek se prične s pripravo izdelka, ki je ročno pripravljena hladna forma. Pri tem je potrebno imeti čim bolj živo predstavo končnega izdelka. Ko je forma pripravljena, gre v peč, kjer se s pomočjo različnih računalniških programov prične postopek taljenja. Ta poteka pri 840 stopinjah Celzija in je končan povprečno v 24 urah – debelejša kot je forma, dlje postopek traja. Peč se odpira, ko je izdelek ohlajen na 40–50 stopinj.

Polifemovo oko, glavni motiv steklenih objektov, nastalih v sodelovanju s Klavdijem Tutto, je naselilo tudi Gostečnikove okrasne posodice in krožnike.

Dekolte Vinske kraljice Slovenije 2007 krasijo rdeče steklene kapljice Matijaža Gostečnika, ki je kraljico opremil tudi z nakitom – uhani in prstanom, ter degustacijskima kozarcema za rdeče in belo vino. (Foto Andrej Blagotinšek)

Kateri med vsemi je izdelek, ki najbolje odraža tebe?

Moji izdelki so prepoznavni po nadgradnji, ki je nisem zasledil še pri nobenem oblikovalcu stekla in na nobenem mednarodnem sejmu steklarjev. Gre za zrklo očesa, za »bunkico«, ki se kot samostojni reprov-material dodatno aplicira na izdelke in je povsod prisotna. Unikatnost tako izvira iz tehnike oblikovanja materiala.

Sprejemaš delo po naročilu kot nujno zlo ali kot svojevrsten izziv? Kaj je največji izziv zate?

Naročilo je vsekakor izziv, ker te včasih naročnik sam pripelje k novim razmišljanjem. Za te posebno sti sem vedno hvaležen, saj z uspešnim sodelovanjem zadovoljim naročnika in hkrati sebe. Novi rezultati pa vodijo v nova in drugače usmerjena razmišljanja. Na splošno je izziv delati stvari, ki so posebne. Projekti, ki so drugačni, me vlečejo naprej. Predstavljati si novo. Trenutno iščem še tanjše steklo oziroma njegovega proizvajalca, ki bi lahko dalo izdelkom še večjo lahkotnost.

Še eno klišejsko in obvezno vprašanje ustvarjalcu: od kod energija za delo?

Veliko je odvisno od dobrega odnosa s partnerjem – to je ena najpomembnejših stvari. Kadar ustvarjam z veseljem in inventivnostjo postopkov, pa se energija podvojuje. Vedno bolj funkcioniram na ta način, da si zastavljam vprašanja in čakam, da

Unikatni modni dodatek iz delavnice Matijaža Gostečnika – nakit z značilnim steklenim zrkлом, ki nas opazuje ali s katerim opazujemo in smo opaženi. (Foto Tomo Jeseničnik)

se porajajo odgovori. Včasih se stvari zgodijo spontano in hitro, drugič tudi, ko na problem že pozabim. Numerološko sem spremenil svoje ime in s tem tudi del svoje osebnosti. Takrat sem pričel več razmišljati o sebi in se učiti prisluhniti si. Včasih je treba enostavno sestopiti iz svoje samozaverovanosti. Postal sem bolj previden in pozitiven. Tudi izdelki nimajo žara, če nimam energije – to nosijo v sebi. V vsakem se vidi, kako sem bil takrat razpoložen. Tega vsi ne razumejo.

Kateri so še neuresničeni načrti, želje in ambicije za – morda – prihodnje desetletje?

Najverjetneje s takšnim tempom nadaljevati delo. Želim si tudi sodelovanja na področju oblikovanja mozaikov, postavljenih v transparentno okolje, prostor – v obliki predelnih sten in vitražev. Sicer pa se možnosti porajajo same skozi ustvarjalni proces ter skozi rezultate dela in produkte. Potencialne rešitve so v človeku vedno prisotne.

Stanka Blatnik

Finalistka Miss Universe Slovenije Irena Kotnik in modna oblikovalka mag. Stanka Blatnik (Foto Aljoša Rebolj)

Desno: Kreacija oblikovalke mag. Stanke Blatnik in mojstra Matijaža Gostečnika, izdelana za finalistko Miss Universe Slovenije Ireno Kotnik (na fotografiji), je prista-la v kovčku novookronane Miss Universe Slovenije Tjaše Kokalj in odpotovala v Mexico City – lepota se je v stekleni kreaciji maja predstavila na eni izmed prireditev svetovnega izbora Miss Universe 2007. (Foto Borut Cvetko)

OBLIKOVANJE

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

KRONIKA

NOVEMBER 2006

Društvo Hugo Wolf Slovenj Gradec je v glasbeni šoli v okviru mednarodnega simpozija *Wolf povezuje* organiziralo zaključni koncert 12. mednarodne solo pevske šole Hugo Wolf. Pripravili so tudi večer samospevov: *Scenska slika Mozart - Mahler - Wolf*.

ZKD Slovenj Gradec je v sodelovanju s KD Graška Gora organiziral kulturno prireditev *Studenec z gora*.

Kulturni dom Slovenj Gradec je v gledališki predstavi *To ti je lajč* gostil Slovensko ljudsko gledališče Celje. V komediji *Blazno resno slavni* so se predstavili igralci Prešernovega gledališča Kranj. V okviru lutkovnega abonmaja so gostili LG Maribor s predstavio *Mroček dobi očala*. Komedija Špas teatra *5žensk.com* je odpadla.

V okviru *Wolfovega koncertnega abonmaja* so koncert priredili v dvorani glasbene šole v Slovenj Gradcu z naslovom *Serda trio*, kjer so nastopili Milena Lipovšek (flavta), Igor Mitrovič (čelo), Aleksandar Serdar (klavir).

V Galeriji Ana v Sevnici je svojo samostojno razstavo odprl Peter Petrovič. Razstavljal je akvarele in akrile.

Koroška galerija likovnih umetnosti je organizirala predstavitev programa ljubljanskega SCCA - Zavoda za sodobno umetnost - *Kultura 2007*. Predstavili so tudi film *The crisis terrorism office*. Nastop so ob 10. obletnici delovanja organizirali tudi člani mešanega komornega zbora Carinthia Cantat z naslovom *Desetnica*.

V Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec je Marko Košan predstavil monografijo akademskega slikarja Silvestra Plotajsa - *Sicoeja*. Organizirali so tudi potopisno predavanje Naceta Pruša o popotovanju po Severni Indiji.

V knjižnici v Mislinji je bilo potopisno predavanje Tomaža in Gordane Kurmanšek *O Dominikanski republiki*.

MKC Slovenj Gradec je poleg stalnih prireditev predstavil film z naslovom *Okus Evrope*.

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne je pripravila razstavo ilustracij o literarnem junaku Martinu Krpanu z naslovom *V iskanju prave podobe Martina Krpana*.

Vaška skupnost Turiška vas je v gasilskem domu Golavabuka organizirala gledališko predstavo *Puščavnikova pot* v izvedbi KUD Šmiklavž.

Turistično društvo Slovenj Gradec je v knjižnici Ksaverja Meška pripravilo predavanje *Slovenj Gradec skozi čas v sliki in besedi* profesorja Jožeta Potočnika.

Turistično društvo in vaška skupnost Legen sta v gasilskem domu na Legnu pripravila *Srečanje ljudskih godcev in pevcev*.

DECEMBER 2006

Kulturni dom Slovenj Gradec je gostil Špas teater s komedijo *5žensk.com*. Poleg tega se je v slovenjegraškem hramu kulture zgodil tudi koncert *Od tišine do glasbe* avtorja in izvajalca Jureta Ivanušiča. V mesecu decembru so si obiskovalci lahko ogledali tudi projekcijo filma o popotovanju prvih Slovencev, Kristine in Uroša Ravbarja, z avtom okoli sveta. Pri njih je s čarovniško predstavo gostoval slavni čarodej Marlizz. Za najmlajše pa so v prazničnem decembru gostili lutkovno gledališče iz Maribora z lutkovno-glasbeno predstavo *Ringa raja*.

V Galeriji Kolar so odprli prodajno razstavo slikarskih, grafičnih in steklarskih del malega formata. Na razstavi je sodelovalo 20 likovnih umetnikov iz Slovenije.

V Koroškem pokrajinskem muzeju Slovenj Gradec so odprli razstavo kiparskih in slikarskih del Petra Abrama z naslovom *Vrata*.

V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika so predstavili projekt na temo *Digitalizacija posebne zbirke - artoteka*.

JANUAR 2007

V MKC Slovenj Gradec so pripravili informativno točko – EU Info, kjer so bile na razpolago najrazličnejše informacije o EU.

JSKD OI Dravograd je v Domu borcev Šentjanž gostil instrumentalno-vokalno skupino Spunk Bend A gimnazije Slovenj Gradec – koncert *Pesmi na sledi*.

V Glasbeni šoli Slovenj Gradec je v okviru *Wolffovega koncertnega abonmaja* gostoval pihalni kvintet Slowind.

Kulturni dom Slovenj Gradec je gostil Lutkovno gledališče Jože Pengov s predstavo *Kdo je napravil Vidku srajčico*, gostili so tudi Prešernovo gledališče Kranj s predstavo *Blazno resno zadevi*. Privrženci komedije pa so prišli na svoj račun predvsem z monokomedijo Roba Beckerja *Jamski človek* v izvedbi Uroša Fürsta.

Modna oblikovalka mag. Stanka Blatnik in steklarski mojster Matijaž Gostečnik iz Slovenj Gradca sta oblikovala kreacijo za Vinsko kraljico Slovenije 2007, Majo Benčina. Kronanje je potekalo pod okriljem Pomurskega sejma v Radencih. V kreaciji iz svile in stekla s pripadajočim nakitom in degustacijskima kozarcema se bo Vinska kraljica Slovenije predstavljala na prireditvah in gostovanjih v Sloveniji in tujini tekom celega leta.

FEBRUAR 2007

V Koroški osrednji knjižnici Ravne na Koroškem je bila predstavitev knjige avtorice mag. Marije Vačun Kolar z naslovom *Prežihov ustvarjeni svet: jezik in slog v pisateljevih literarnih besedilih* (založnik Cerdonis). Knjigo je uvodoma predstavil Blaž Prapotnik, besedila pa je brala Anne Marie Valentar.

V Narodnem domu Mežica je gostovalo KD Pameče Troblje s komedijo *Vse zastonj! Vse zastonj!* Poleg tega pa so tam koncertni nastop izvedli tudi člani skupine Keel Klezmer Band.

Kulturni dom Slovenj Gradec je za najmlajše pripravil lutkovno predstavo *Rdeča kapica* v izvedbi Mini teatra Ljubljana. Mestna občina Slovenj Gradec je ob osrednji občinski proslavi slovenskega kulturnega praznika podelila tudi *Bernekerjeva priznanja*, poleg tega pa se je na proslavi z mono-

Koroška galerija likovnih umetnosti je organizirala predavanje Cirila Horjaka, ki je nosilo naslov *Ta veseli dan kulture*. V tem mesecu so odprli tudi razstavo del akademskega slikarja Lojzeta Logarja *Fragmenti II*.

V knjižnici Mislinja je bila lutkovna predstava *Volk in sedem kozličkov* v izvedbi lutkovne skupine Mavrica iz Dravograda.

V okviru *Krpačevih dni 2006* se je v kulturnem domu v Starem trgu zgodil folklorni večer z naslovom *Sejaj žito in pšenico*. V okviru te kulturne prireditve v spomin g. Krpaču se je na 2. osnovni šoli zgodila prireditev ob 420. obletnici smrti Primoža Trubarja *Slovenski protestantski napevi*. V OŠ Šmartno so praznovali tudi 60. obletnico ustanovitve Kulturnega društva Šmartno.

Orkester slovenske policije je v športni dvorani v Slovenj Gradcu predstavil svoj repertoar s solistoma Aniko Horvat in Matjažem Mrakom.

MKC Slovenj Gradec je poleg siceršnjih raznovrstnih delavnic in predstavitev priredil tudi glasbeni koncert s skupino Marzla vada. Otvorili so tudi razstavo slikarskih del Marijana Orešnika in priredili koncert *Punk is not dead* z nastopajočimi skupinami Golliwog, Kennybal Smith, Pankeroschi in Lack of interest.

V cerkvi sv. Elizabete v Slovenj Gradcu sta JSKD OI Slovenj Gradec in ZKD Slovenj Gradec priredila božični koncert s Šaleškim akademskim pevskim zborom Velenje.

Ob dnevu samostojnosti je bil v športni dvorani v Slovenj Gradcu tradicionalni božično-novoletni koncert Pihalnega orkestra Slovenj Gradec.

dramo *Pavlek* predstavil dobitnik *Borštnikovega prstana* Peter Ternovšek.

V Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec so ob slovenskem kulturnem prazniku predstavili zadnjo številko revije za leposlovje in kulturo *Odsevanja* z literarnim večerom ustvarjalcev iz domačih književnih krogov.

KRONIKA

V Mladinskem centru v Dravogradu je novo koncertno sezono začel *Ex animo trio* (Valentina in Blaž Prapótnik ter Tomaž Smolčnik).

V okviru *Wolfovega koncertnega abonmaja* ste lahko v Glasbeni šoli Slovenj Gradec prisluhnili Miru Božiču na ustni harmoniki in Blažu Puciharju na klavirju.

Kulturno društvo Šmartno je ob kulturnem prazniku in predstavitvi jubilejnega zbornika ob 60-letnici društva pripravilo proslavo, ki so jo sooblikovali Moški PZ Kope, Mladinski orkester kitar glasbene šole Slovenj Gradec, Jerca Mrzel, Helena Horvat in Lidija Smolar.

V KPM Slovenj Gradec so odprli razstavo *Koroška v vojni leta 1991*.

V Andrejevem domu na Slemenu je potekal Kajuhov literarni tabor *Raztok 2007*, na katerem so sodelovali predstavniki koroških in šaleško-celjskih literarnih revij: *Hotenja* (Velenje), *Z besedami* (Šentjur), *Vsesledje* (Celje), *Vpogled* (Žalec) ter *Odsevanja* (Slovenj Gradec). Našo revijo sta zastopala urednika Andrej Makuc in Blaž Prapótnik.

V KGLU v Slovenj Gradcu so odprli gostujočo razstavo Mestne galerije iz Ljubljane.

MAREC 2007

V Glasbeni šoli Slovenj Gradec je nastopil pianist Davorin Dolinšek, študent akademije za glasbo Ljubljana. Nastopili so tudi pianisti Sara

Slatinek, Petra Koprivec, Marko Kanalec in Damjan Bracar. V avli 1. OŠ Slovenj Gradec je bil koncert Godalnega orkestra GŠ Slovenj Gradec.

V kulturnem domu v Slovenj Gradcu so ob obletnici rojstva skladatelja Huga Wolfa pripravili jubilejni koncert, na katerem so nastopili Marjana Lipovšek, Alfred Burgstaller in Anthony Spiri. V okviru lutkovnega abonmaja so gostili tudi Mini teater Ljubljana s predstavo *Volk in kozlički*. Obiskovalci so v tem mesecu prišli na račun tudi s plesno-gledališko predstavo *Martin Krpan* v izvedbi KUD Nor Kranj. MO Slovenj Gradec je ob materinskem dnevu organizirala ogled gledališke predstave v izvedbi KD Črneče *Boeing Boeing*.

ZKD in JSKD OI Slovenj Gradec sta v avli II. osnovne šole Slovenj Gradec organizirala 43. srečanje odraslih pevskih zborov Mislinjske doline.

ZKD in JSKD OI Slovenj Gradec sta v sodelovanju s KD Stari trg in Kulturnim domom Slovenj Gradec organizirala 4. *Anderličeve gledališke dneve*. Ogledali smo si lahko predstavo *Burka o jezičnem dohtarju* v izvedbi gledališke skupine KD Slovenj Gradec in režiji Romane Špegel Krevh ter predstavo *Vrsta* gledališke skupine Slovenj Gradec v režiji Aleksandra Čaminskega.

V KGLU Slovenj Gradec so odprli razstavo *Herman Pivk in Jože Tisnikar*.

Koroški pokrajinski muzej je v Knjižnici Ksaverja Meška pripravil predavanje Saše Djura Jelenko in Brigite Rajšter *Stara kulturna mesta v Mislinjski dolini*.

APRIL

ZKD in JSKD OI Slovenj Gradec sta v okviru 4. *Anderličevih gledaliških dnevov* v kulturnem domu v Starem trgu organizirala predstavi *Puščavnikova pot* v izvedbi gledališke skupine Šmiklavž in v režiji Maksimiljana Kramljaka in *Niti tat ne more pošteno krasti* v izvedbi gledališke skupine Stari trg ter režiji Irene knez.

Mestna občina Slovenj Gradec je v športni dvorani Slovenj Gradec pripravila občinsko proslavo ob dnevu upora proti okupatorju. Nastopil je pihalni orkester Slovenj Gradec.

JSKD OI Slovenj Gradec je v avli druge OŠ Slovenj Gradec organiziral srečanje otroških in mladinskih zborov Mislinjske doline *Metuljček Cekinček, ti potepinček*.

Glasbena šola Slovenj Gradec je organizirala koncert vseh svojih oddelkov.

Na razpisano temo natečaja »morje« je modna oblikovalka mag. Stanka Blatnik oblikovala finalno kreacijo za Miss Universe Slovenije 2007, ki jo dopolnjujejo stekleni segmenti mojstra Matijaža Gostečnika v obliki vodnih kapljic. Kreacija je odpotovala v Mexico City, kjer se je Miss Universe Slovenije 2007 Tjaša Kokalj v njej predstavila na eni zmed prireditev svetovnega izbora Miss Universe.

Kulturni dom Slovenj Gradec je gostil izvrstno mlado slovensko violinistko Anjo Bukovec. V soorganizaciji z MO Slovenj Gradec pa se je dogajala tudi odmevna prireditev ob 800. obletnici rojstva sv. Elizabete z naslovom *Kantata po sv. Elizabeti*.

Kulturni dom v Starem trgu je gostil Špas teater s komedijama *Bil je škrjanec* in *5moških.com*.

SPUNK, gimnazijsko kulturno društvo, Talijn hram je gostoval v Cankarjevem domu v Ljubljani na festivalu *Transgeneracij* in bil izbran za najboljšo predstavo leta.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec je odprl razstavo *Podružnične šole na Koroškem*. Ob 800. obletnici rojstva sv. Elizabete so odprli razstavo *Krona, kruh in vrtnice*. Zgodilo pa se je tudi mednarodno srečanje vernikov in predstavnikov mest, povezanih s sv. Elizabeto.

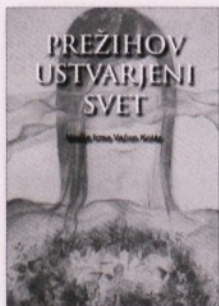
Andreja Gologranc

ZALOŽBA CERDONIS – 10 LET

SOPOKROVITELJI

Cerdonis je letos beležil desetletnico formalnopравниga delovanja družbe pod tem imenom. Začetki izdajanja leposlovja segajo v leto 1995, ko je pod okriljem firme Studio S izšla leposlovna knjiga Toneta Turičnika *Bili so*, sledile so knjige – pesniška zbirka Blaža Prapótnika *V redu kaos* (1996), ilustrirana otroška zgodba Mire Cajnko *In vendar je sreča, če si Mavriček* (1997), dvojezično izdajo poezij Ernsta Golla *V trpki človekovi deželi* (1997) je pripravil Vinko Ošlak. V sodelovanju z založbo Voranc je leta 2000 izšel Andreja Makuca roman *Norci* ...

Izdajateljska bera založbe Cerdonis je vse večja in bogatejša, knjig kvalitetnih koroških avtorjev je vse več, tako leposlovja kot memoarske oz. domoznanske literature. Prosimo, oglejte si predstavitev naših knjig in si izberite tiste, ki bi jih želeli prebrati, imeti v svoji knjižnici ali jih podariti ... Naročila sprejemamo na telefon 059 010 576, po telefaksu: (02) 88 56 707, po e-mailu: cerdonis@km-z.si ali pisno: Založba Cerdonis, Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec. Naročniki *Odsevanj* imajo – 10 % popusta!

MARIJA IRMA VAČUN KOLAR PREŽIHOV USTVARJENI SVET

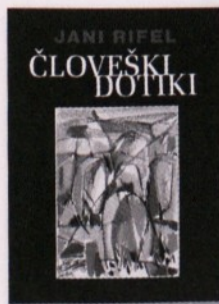
– JEZIK IN SLOG V PISATELJEVIH LITERARNIH BESEDILIH

Spremna beseda akademik Matjaž Kmecl.

Slika na naslovnici: Ewa Wasikiewicz – Wolnicka, MADONNA, Kotlje 1973, olje, 50 x 70 cm.

»Kot napoveduje podnaslov, gre za jezikovno-slogovni pretres Prežihovega literarnega pisanja, predvsem koreninjenja v rodnem koroškem narečju. (...) Razprava ni samo kompozicija posebnega pogleda na Prežihovo literaturo in njenega razumevanja, temveč tudi gradivsko bogato in tehtno dialektološko dejanje.« (iz spremne besede akademika Matjaža Kmecla)

270 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 20 EUR.

JANI RIFEL ČLOVEŠKI DOTIKI

Zbirka zgodb, spremna beseda Branko Cestnik.

Pastel na naslovnici je delo slikarja in grafika Franca Berhtolda.

Druga knjiga Janija Rifla *Človeški dotiki* prinaša med bralce, podobno kot njegova prva zbirka kratke proze – *Obletnica samote* (založba Voranc, 1993), niz poetičnih zgodb. Zbranih je šestnajst besedil, mnoga poznamo iz literarnih revij, v katerih Rifel redno objavlja (*Odsevanja*, *Primorska srečanja*).

120 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

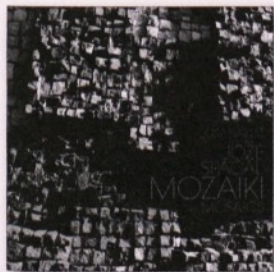

TONE TURIČNIK OBRASLIKE

Novela, spremna beseda Vinko Ošlak (o novelah) in Andrej Makuc (o avtorju in njegovem opusu).

Obraslike so star koroški izraz za drevesne brazgotine, ki ga je Tone Turičnik z ljubeznijo in spoštovanjem do jezika ter posluhom za narečje večje uporabil za naslov knjige in ga po svoje rešil pozabe. Pripravil je deset novel, a je njegovo pripravljanje knjige ustavila smrt ... Turičnik se tudi v svoji zadnji knjigi izkaže kot dober poznavalec življenja, njegovih senčnih in trpkih leg.

140 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

JURE MIKUŽ JOŽE SPACAL – MOZAIKI

monografija

Besedila: Nina Pirnat Spahić – Podobe v kamnu,
Jure Mikuž – Med Krasom in Umberto Ecom,
Janez Lombergar – Scenskost Spacalovih mozaikov in
mozaičnost njegovih scenografij,
reprodukcije del, biografija in bibliografija.

140 strani, 270 x 270 mm, vezano v platno,
cena: 8.000 SIT/33,38 EUR.

SOPOKROVITELJI

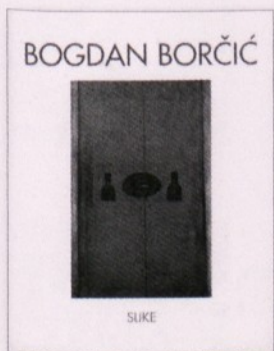

KAREL PEČKO

monografija

Besedila: Iztok Premrov – Sinteza dvopolnosti je zasnova harmonije,
Mario Berdič – Boginja magije in erosa,
Nelida Nemeč – Navdih kozmične barve,
Andrej Makuc – Med Orlico in Uršljo se je zgodil ves svet,
reprodukcije del, biografija in bibliografija.

272 strani, 245 x 330 mm, vezano v platno,
cena: 62,59 EUR.

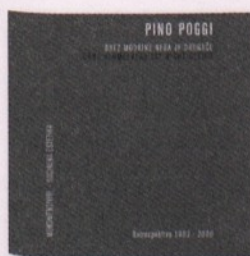

BOGDAN BORČIĆ SLIKE

monografija

Barvne reprodukcije slik: 80 celostranskih, 30 manjših,
dokumentarne fotografije (B. Gabršček, M. Smerke in T. Jeseničnik),
Besedila: uvod Milena Zlatar, strokovno besedilo Jernej Kožar,
biografski esej Andrej Makuc, prevod v angleščino Barbara Simoniti.

270 strani, 240 x 300 mm, vezano v platno,
cena: 41,73 EUR.

PINO POGGI BREZ MODRINE NEBA JE DRUGAČE

MONUMENTIVIVI – SOCIALNA ESTETIKA / Retrospektiva 1962–2000

v dveh jezikih: slovenskem in angleškem, Poggijevi teksti in poezija so v
italijanščini, besedila je uredil mag. Jernej Kožar,
oprema – dokumentarne reprodukcije, risbe, fotografije, zapisi, ...
(izšlo v sozaložbi s Koroško galerijo likovnih umetnosti).

450 strani, 145 x 165 mm, trda vezava,
cena: 16,69 EUR.

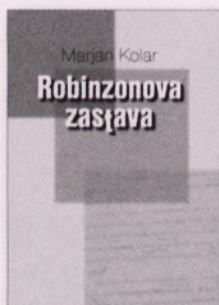

PETER PETROVIČ LISIČINA

Roman, spremna beseda Tone Partljič.

Recenzent je med drugim zapisal: »Tako to tudi ni več roman enega junaka, 'uspešnega' komercialista, ampak roman generacije in dobe. Pred nami je preprosto zrelo prozno delo z nekaterimi presunljivimi spoznanji o človekovem bivanju in iskanju smisla.« Roman v sedemindvajsetih različno dolgih poglavjih prinaša intimno – ljubezensko in tudi poklicno zgodbo glavnega lika od otroštva do smrti, ki se odvija pred jasno začrtano kuliso minulega časa – zadnje polovice dvajsetega stoletja. Zgodba temelji na iskanju lastne poti in izhoda, ki ga moški in ženska iščeta vsak po svoje.

241 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 16,69 EUR.

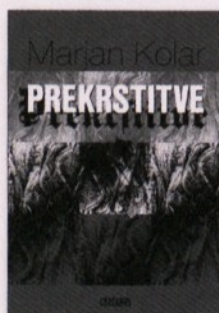

MARJAN KOLAR ROBINZONOVA ZASTAVA

Roman, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič.

Obsežni roman Marjana Kolarja ROBINZONOVA ZASTAVA, peti po vrsti, smemo prav gotovo označiti za krono sicer bogatega opusa, ki ga je avtor ustvaril v polstoletni pisateljski karieri. Helga Glušič v spremni besedi z naslovom *Samovnjakova pot* na vprašanje, ali gre v romanu za družinsko kroniko, za razvojni roman ali za roman generacije, ki jo je zaznamovala druga svetovna vojna in štirideset let socializma po njej, ali za zgodbo o razvoju umetniškega ustvarjanja, odgovarja, da je roman v svoji zapletenosti vse to hkrati. Naslov romana je povzet po Kafkovem aforizmu, da ni pisanje (ustvarjanje) nič drugega kot Robinzonova zastava na samotnem otoku.

300 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 16,69 EUR.

MARJAN KOLAR PREKRSTITVE

Roman, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič.

Vojni roman. Ker popisuje prvih 10 mesecev okupacije v štajerski vasi, v njem ni ne partizanov ne OF ... Zgodbo o ohranjanju identitete – jezika, izročila in vere v prelomnih obdobjih – nosijo letni časi in kmečka opravila.

Pisatelj jezik je klen, pretehtan in izbrušen do bridke ostrine.

200 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava,

cena: 16,69 EUR.

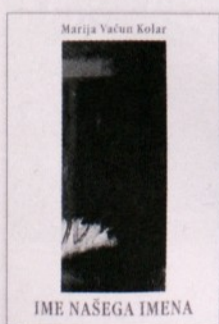
MARJAN KOLAR SVETO SIVO ŽIVLJENJE

Zbirka zgodb, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič.

... Za navidez preprostimi zgodbami o malih ljudeh se nalagajo plasti pomenov, mozaiki čustvovanj, doživljanj, razmišljanj in usod, tako da na koncu stoji pred nami monolit, s pomočjo čarovnije pisave izklesan ...

88 strani, 171 x 230 mm, mehka vezava,

cena: 12,52 EUR.

MARIJA VAČUN KOLAR IME NAŠEGA IMENA

Zbirka esejev, spremna beseda dr. Marija Švajncer in akademik dr. Matjaž Kmecl.

»Marija Vačun Kolar je združila v celoto kratek niz poetičnih esejev, polnih introvertnih izletov v različne duhovne pokrajine, predvsem v podtalje lastnega bivanja, koroštvo in v naravo kot refugij – pribežališče, podobno materinskemu zavetju. (...) Lepa, občutljivo domišljena in napisana knjižica, neizmerno bogatejša od »drobnega« vtisa, ki ga naredi, preden jo odpremo!«

(iz recenzije Matjaža Kmecla)

120 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava,

cena: 12,52 EUR.

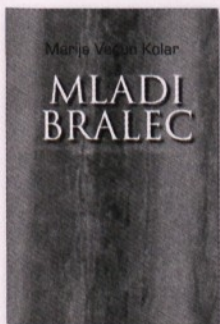
LJUBA PRENNER **BRUC** – ROMAN NEZNANEGA SLOVENSKEGA ŠTUDENTA

Roman, spremna beseda Andrej Makuc in Brigita Rajšter.

Ob 100-letnici rojstva odvetnice in pisateljice Ljube Prenner je izšlo še neobjavljeno literarno delo iz njene zapuščine *Bruc – Roman neznanega slovenskega študenta*. Zgodba ambicioznega mladega človeka v represivnem šolskem sistemu v začetku dvajsetega stoletja je postavljena v slovensko malomestno in ljubljansko okolje takratnega časa. Knjiga je v dokumentarnem delu opremljena s fotografijami iz avtoričinega življenja (arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja, enota Slovenj Gradec).

300 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 16,69 EUR.

SOPOKROVITELJI

MARIJA VAČUN KOLAR **MLADI BRALEC**

Recenzenta prof. dr. Matjaž Kmecl in redna profesorica dr. Meta Grosman.

V strokovni knjigi o učenju branja, namenjeni predvsem pedagogom v osnovnih šolah je mag. Marija Vačun Kolar, upokojena predavateljica, slavistka na Pedagoški akademiji in fakulteti na Oddelku za razredni pouk v Mariboru, strnila svoje teoretično znanje in bogate izkušnje v pedagoški praksi. To je interdisciplinarno zasnovan priročnik, opremljen z ustreznim znanstvenim aparatom, primeren za poučevanje, vzgajanje in oblikovanje mladih v samostojne in tudi ustvarjalne bralce.

224 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 20,86 EUR.

SAŠA FUŽIR **MUŠJA KRALJICA**

Poezija, spremna beseda Matjaž Apat.

Likovna oprema, šest barvnih akvarelov, je delo slikarja Leandra Fužirja.

»Druga pesniška zbirka Saše Fužir *Mušja kraljica* prinaša navidez niz enovitih tem, ki se v svoji magični pestrosti razpršijo v več povsem svobodnih šopov ... Osrednji vzgib umetničnega kreda se tudi tokrat kot poprej v prvencu *Nedolžnost besa* (1997) napaja iz močnih hrepenjskih vrelcev ... in je v štirih ciklih razvrščeno nadaljevanje zastavljene teme, tj. trčenja ženskega in moškega sveta.« (iz spremne besede)

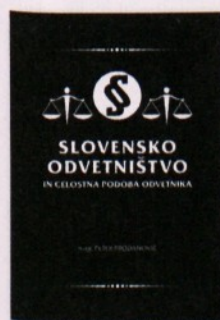
68 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

BLAŽ PRAPÓTNIK **BLAŽEV ŽEGEN**

Songi. Zbirka prinaša tako nova besedila kot tudi pesmi iz avtorjevih pesniških zbirk, ki so postale songi oz. šansoni, avtor pa jih s svojo skupino Ex animo tudi koncertno izvaja ... Nekatere songe smo slišali tudi že po radijskih valovih; v knjigi, na enem mestu, pa so tokrat zbrani prvič.

44 strani, 120 x 120 mm, mehka vezava, cena: 6,26 EUR.

PETER PRODANOVIČ **SLOVENSKO ODVETNIŠTVO IN CELOSTNA PODOBA ODVETNIKA**

To je prva raziskovalna in celostna knjiga o odvetništvu v samostojni Sloveniji. Monografija pritegne bralca že v uvodnem delu, ko nam avtor kot dolgoletni odvetnik opiše korenine slovenskega odvetništva, duh življenja in odvetniškega dela tistega časa. Avtor posebej opiše odvetniško etiko doma in v bližnjih državah ter odvetniško etiko odvetniških zbornic EU.

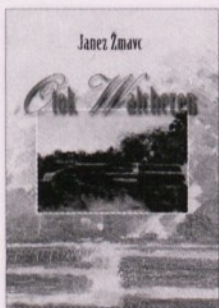
168 strani, 165 x 235 mm, mehka vezava, cena: 31,30 EUR.

HEDA PRAPROTNIK **SMEH IN JOK V ENEM KOŠU**

Devetindvajset zgodb iz mladosti. Čas v knjigi Smeh in jok v enem košu se vrača dve generaciji nazaj in zariše obdobje pred pol stoletja – petdeseta leta dvajsetega stoletja. Andrej Makuc v spremni besedi ugotavlja: »Heda Praprotnik ne vstopa v svet svojega otroštva obremenjena s tisto vednostjo o njem, ki se ji je nabrala v kasnejših skušnjah z njim. Svet se ji razkriva v svoji primarnosti – s pozicij otroške čistosti, nedolžnosti, čudenj in hrepenenja.« Knjiga je opremljena z dokumentarnimi fotografijami (iz arhivov J. Potočnika, Koroškega pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec in iz družinskega albuma Štelcerjevih); tako zgodbe še bolj prepričljivo zavzamejo mesto v svoji zgodovinski umeščenosti.

120 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

JANEZ ŽMAVC **OTOK WALCHEREN**

Literarizirani spomini. Zapisi sežejo v dvajseta leta prejšnjega stoletja v predvojni Šoštanj, popisujejo dogajanja zlasti v prvih letih 2. svetovne vojne, ko je avtor pisal zasebni dnevnik; živo so opisana srečanja s sodobniki, tudi s pesnikom Kajuhom; posebno poglavje zajema mobilizacija v nemško vojsko, ujetništvo ... Zapiski so zbrani tudi iz dnevnika v času avtorjevega bivanja v prekomorski bazi jugoslovanske vojske v Leigh-on-Sea. Besedilo bogatijo avtorjevi verzi in zanimivi podatki. V zadnjem delu je objavljen tudi samostojen cikel Žmavčeve poezije iz obdobja 1946–48. Knjiga je opremljena s črno-belimi reprodukcijami starih grafik in razglednic Šoštanja.

204 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

JOŽE VAČUN **IZ KAŠČE**

Rime in storije, spremna beseda mag. Irma Marija Vačun Kolar in Blaž Prapótnik, beseda o avtorju Janez Praper, ilustracije Feliks Frühauf – Sreč.

Zbirka pesmi in proze Jožeta Vačuna iz Mežice, koroškega ljudskega pisca in pripovednika, je dragocen prispevek k domačemu leposlovju predvsem s pričevalsko vrednostjo. Zgodbe – literarno oblikovani dokumenti časa nam omogočajo vpogled v življenje generacij naših dedov, pradedov ...

155 strani, 147 x 205 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

REINHARD BREČKO **71 DNI PLAVE SAMOTE**

Potopis, spremna beseda in jezikovna obdelava Andrej Makuc.

Knjiga treh horizontov: avtor je strnil v dnevnik avanturistično solo potovanje čez Atlantik z jadrnico, dodal barvne fotografije, ki jih je posnel na potovanju, nekaj navtičnih informacij in vse skupaj začinil z reminiscencami ...

194 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 12,52 EUR.

TONE TURIČNIK **POGOVORI**

Zbirka intervjujev, spremna beseda Helena Horvat in Niko R. Kolar, likovna oprema naslovnice Karel Pečko (izšlo v sozaložbi s Kulturnim društvom Odsevanja).

Šestindvajset ponatisnjenih intervjujev, ki so bili objavljeni v Odsevanjih – koroški reviji za leposlovje in kulturo, je opremljenih s fotografijami in biografskimi podatki v dodatku. En izpraševalec, šestindvajset sogovornikov z različnih področij kulturnega, umetniškega in družbenega življenja.

Pogovori o vzgibih ustvarjalnega zagona ...

188 strani, 170 x 240 mm, mehka vezava, cena: 16,69 EUR.

FRAPOL

podjetje za elektro gradnje in storitve

FRAPOL d.o.o.
podjetje za elektro
gradnje in storitve
Stari trg 223
SI-2380 Slovenj Gradec
Slovenija

tel.: 02 88 22 520
fax: 02 88 22 522
gsm: 041 764 002

e-pošta: info@frapol.si
splet: www.frapol.si

FRAPOL ltd.
company for electrical
constructions and services
Stari trg 223
SI-2380 Slovenj Gradec
Slovenia

tel.: +386 (0)2 88 22 520
fax.: +386 (0)2 88 22 522
mobile: +386 (0)41 764 002

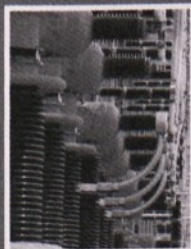
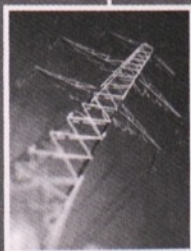
e-mail: info@frapol.si
web: www.frapol.si

SOPOKROVITELJ

FRAPOL

podjetje za elektro gradnje in storitve

- Izgradnja in vzdrževanje elektroenergetskih objektov
- kablovodi 1kV, 10 kV, 20kV
- daljnovodi 20 kV
- transformatorske postaje napetostnih nivojev 20/0,4 kV
- prostozačna in kabelska nizkonapetostna omrežja
- javne razsvetljave
- proizvodnja naprav za distribucijo in krmiljenje elektrike
- rušenje objektov in zemeljska dela splošna gradbena dela
- električne inštalacije
- izposoja strojev in naprav za gradnjo in rušenje
- cestni tovorni promet
- arhitekturno in gradbeno projektiranje
- drugo projektiranje in tehnično svetovanje

 zepter[®]
INTERNATIONAL

 triglav

sb

1997-2007

fashion
www.stankablatnik.com

mag. Stanka Blatnik
modna oblikovalka

atelje: Trg svobode 1, 2380 Slovenj Gradec
tel: 02 88 21 33, gsm: 041 403 537
atelje@stankablatnik.com

DEALING d. o. o.

Podjetje za trženje, inženiring in proizvodnjo
sedež: Stari trg 15, 2380 Slovenj Gradec

<http://www.dealing.si/>

dealing computers, cyber.dealing, dealing interieri

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon: (02) 88 53 198

SOPOKROVITELJI

CERDONIS

ZALOŽBA - 10 LET
GRAFIČNI STUDIO
TISKALNICA

SLOVENJ GRADEC
GLAVNI TRG 26 - MESTNA PASAŽA
telefon: 059 010 575
mtel: 031 627 496

digitalni tisk

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec
Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Jože Potočnik, Helena Horvat, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Valtl
Nadzorni odbor: Franček Lasbaher - predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač
Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavec
Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Matjaž Apat (urednik poezije in esejistike), Urška Stani (urednica proze), Blaž Prapótnik (tehnični urednik), dr. Silvija Borovnik, Milena Zlatar
Lektoriranje: Urška Stani, Petra Škrlovnik
Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec, telefon: 031 324 020 - tajnica Cilka Sedar
Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, faks: (02) 88 56 707, e-mail: info@cerdonis.si, <http://www.cerdonis.si/odsevanja/>
Oblikovanje in tehnično urejanje: Blaž Prapótnik
Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek (stalni sodelavci) in arhiv Odsevanj
Tisk: Tiskarna Grešovnik, 500 izvodov, maj 2007. **Cena:** 6,26 EUR - naročniki 5,63 EUR.

8. junij 2007, petek, 20.00, terasa Mestne kavarne Slovenj Gradec

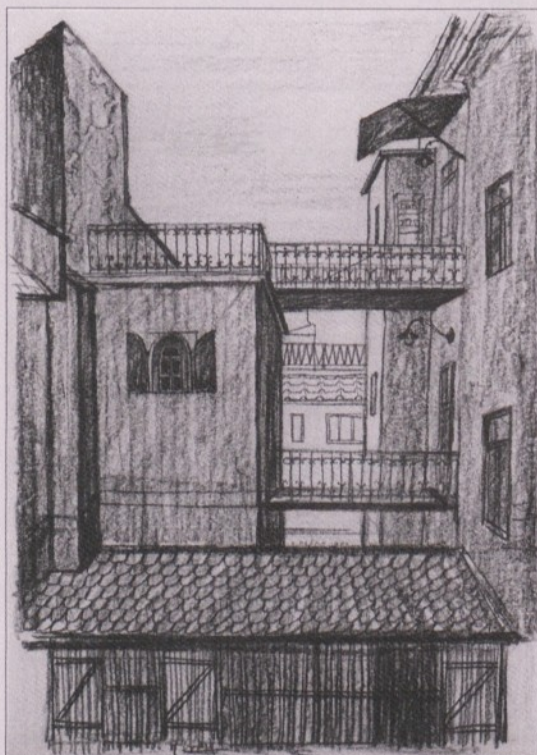
MIMANJE Z ODSEVANJI

literarno-likovno-glasbeno-modni večer ob predstavitvi nove številke revije za leposlovje in kulturo

V režiji urednika Odsevanj Andreja Makuca se predstavljajo: avstralsko-slovenska pesnica Daniela Hliš, kipar in arhitekt Boštjan Temnik, modna oblikovalka Stanka Blatnik in steklarski mojster Matijaž Gostečnik, glasbena zasedba Ex animo trio (Valentina in Blaž Prapótnik ter Tomaž Smolčnik), flavtistka Ana Zajc, violinistka Lucija Mlakar, pevska Monika Pučelj, Vinska kraljica Slovenije 2007 Maja Benčina in Miss Universe Slovenije 2007 Tjaša Kokalj. *V primeru dežja bo prireditve v prostorih Koroške galerije likovnih umetnosti*

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz - Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi, kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk - z malo gotico - in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

Karel Pečko, iz cikla Slovenjgraška dvorišča, 1958

... isto slovenjgraško dvorišče, 2007

*Boštjan Temniker, Študija št. 4.67,
2005, akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm*

*Boštjan Temniker, Študija št. 3.41,
2005, akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm*

NA PLATNICAH

*Boštjan Temniker,
Park skulptur v
mestu Slovenj Gradec
(prez, tloris)*

*Boštjan Temniker, Študija št. 3.45,
2005, akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm*

*Boštjan Temniker, Študija št. 4.24,
2005, akril na papirju na lesu, 150 x 103 cm*

Quarto arguit s. e aliq for tas profif calida tuc pz ppositu. Quarto arguit s. e aliq for tas profif calida tuc pz ppositu. Quarto argu
 duct g: ei? lant: nō ē uiformis mē qdāt subtrōr in itātī pduct g: ei? lant: nō ē uiformis mē qdāt subtrōr in itātī pduct g: ei? lant:
 d mltus bimb? itellectualib? Op nec uisofis oña tenet r aīs pz d mltus bimb? itellectualib? Op nec uisofis oña tenet r aīs pz d mltus bimb? itelle
 scap. ¶ In hac qōe erūt tres positi pz p antozā dlatitudib? scap. ¶ In hac qōe erūt tres positi pz p antozā dlatitudib? scap. ¶ In hac
 s qdā cū aliqb? dscriptōib? In itācū. In p? oicent dñctōes qdā cū aliqb? dscriptōib? In itācū. In p? oicent dñctōes qdā cū aliqb? dsc
 bāt solutōes i ¶ Quātū ad fīmū z? bñctōes scōes. In z? pabēt solutōes i ¶ Quātū ad fīmū z? bñctōes scōes. In z? pabēt solutōes i ¶ Q
 : qdā accūtales. Subāl ē dupler nō q? fōmāz qdā hēt iūbāles: qdā accūtales. Subāl ē dupler nō q? fōmāz qdā hēt iūbāles: qdā accūtales. St
 āna. ¶ Z? nō q? fōr subāl e; tē s. qdā hēt qdā itēa ut fōr būana. ¶ Z? nō q? fōr subāl e; tē s. qdā hēt qdā itēa ut fōr būana. ¶ Z? nō q?
 ū ad ei? cē pīmāliū. z? qñtū ad sā pōt ofiderāi duplicē. p? qñtū ad ei? cē pīmāliū. z? qñtū ad sā pōt ofiderāi duplicē. p? qñtū ad ei? cē pīmāliū
 fōr subāl itēa nōt ofiderāi tur: i ei? it: dūccōi i mā. ¶ Z? nō q? fōr subāl itēa nōt ofiderāi tur: i ei? it: dūccōi i mā. ¶ Z? nō q? fōr subāl itēa nōt of

Objekti	Travnate površine parka	1	Stadion	5	Otroško igrišče	Objekt:	Park skulptur	Načrt:	Situacija
Objekt	Zelene površine okolice parka	2	Parkirišče	6	Amfiteater in letni paviljon	Lokacija:	Slovenj Gradec - Štubih	Merilo:	M 1:1000
Objekt	Njiva	3,4	Prva in tretja osnovna šola	7	Večnamensko travnato igrišče	Faz. načrta:	IDEJNI PROJEKT	Datum:	junij 2006

in dñez q ifōmāto sōte ut dicit ad ifōmātoz dñctōz pñū r mēbz q ifōmāto sōte ut dicit ad ifōmātoz dñctōz pñū r mēbz q ifōmāto
 e latim? sū hēt vñū pedale c? vñā Rīmō qñf? vñz cuiuslibz fōime latim? sū hēt vñū pedale c? vñā Rīmō qñf? vñz cuiuslibz fōime latim? sū hēt vñū p
 tia q? ē indi rīgida reliq? mēdie de fōma subāl: vñ de oīa itellectia q? ē indi rīgida reliq? mēdie de fōma subāl: vñ de oīa itellectia q? ē indi rīgida
 ē uisofis vō arguif s. e aliq for mltibilibz r pñis nulla ei? latim? ē uisofis vō arguif s. e aliq for mltibilibz r pñis nulla ei? latim? ē uisofis vō argu
 vñ ē uisofis vō arguif s. e aliq for mltibilibz r pñis nulla ei? latim? ē uisofis vō arguif s. e aliq for mltibilibz r pñis nulla ei? latim? ē uisofis vō argu